

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ
ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

SOSYAL POLİTİKALARA DESTEK
BAĞLAMINDA AİLE DANIŞMANLIĞININ
ETKİNLİĞİ: ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ

Şeyda KARAKAYA

2502170032

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Başak Işıl ALPAR

İSTANBUL-2023

ÖZ

SOSYAL POLİTİKALARA DESTEK BAĞLAMINDA AİLE DANIŞMANLIĞININ ETKİNLİĞİ: ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ

ŞEYDA KARAKAYA

Toplumun temel yapı taşı olan aile, sosyal politikaların en önemli aktörlerinden ve hizmet odaklarından biri olmuştur. Zira aile kurumunun işlevlerini yerine getiremediği durumlarda birçok sosyal sorun ortaya çıkmakta ve bu problemler de sosyal politikanın yükünü artırmaktadır. Sosyal politikanın aile ile ilişkisi, aile kaynaklı sosyal sorunların maliyetlerinin yanı sıra sağlıklı bir aile sisteminin sosyal politikanın en önemli aktörlerinden biri olarak sahada yer almasıyla ilgilidir. Nitekim aile danışmanlığı ilk defa 20. yüzyılda görülen, aile sistemini güçlendiren en önemli uygulamalardan biridir. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, aile danışmanlığı hizmetlerinin sosyal politika sistemine katkılarının anlaşılmasıdır. Araştırma yöntemi olarak yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi kullanılarak nitel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemleri içinde olgubilim (fenomoloji) deseni zemininde çalışılmıştır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda aile danışmanlığının ailelerin karşılaştıkları işsizlik, iş yaşam dengesinde yaşanan zorluklar, salgın gibi problemlerde rehberlik yapabildiği; iletişim, cinsellik, şiddet ve ekonomik nedenlerden kaynaklanan ailevi sorunları çözebildiği, ailelerin mutluluk tatminlerini artırabildiği, boşanma kararı almaları durumunda bu süreci sükûnetle atlatmaya yardımcı olabildiği anlaşılmıştır. Aile danışmanlık uygulamaları hakkında gerekli düzenlemelerin yapılması, aile danışmanlık eğitimlerinin kalitesinin artırılması, devlet eliyle daha yaygın bir biçimde bu hizmetin sunulması; ailenin işlevlerini yerine getirememesinin doğurduğu birçok sosyal problemi engellemek ve en önemli sosyal politika aktörü olan aileyi güçlendirmek suretiyle aile kurumunun sahadaki etkisini artıracaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Aile, Aile Politikaları, Aile Danışmanlığı

ABSTRACT

EFFECTIVENESS OF FAMILY COUNSELING IN CONTEXT OF SUPPORT TO SOCIAL POLICIES: THE CASE OF ÜSKÜDAR

ŞEYDA KARAKAYA

The family, which is the basic building block of society, has been one of the most important actors and its in the center of the social policies. Because in cases where the family institution cannot fulfill its functions, many social problems arise and these problems increase the burden of social policy. The relationship of social policy with the family, in addition to the costs of family-related social problems, is the involvement of a healthy family system in the field as one of the most important actors of social policy. As a matter of fact, family counseling is one of the most important practices that strengthen the family system, which was first seen in the 20th century. In this context, the aim of this study is to understand the contributions of family counseling services to the social policy system. A qualitative research was conducted using the semi-structured interview method as the research method. The research was studied on the basis of phenomenology pattern among qualitative research methods. In line with the opinions of the participants, family counseling can guide families in problems such as unemployment, difficulties in work-life balance, epidemics. Also it has been understood that it can solve family problems originating from communication, sexuality, violence, and economics, increase the happiness satisfaction of families, and help to overcome this process calmly if they decide to divorce. Making necessary arrangements about family counseling practices, increasing the quality of family counseling training, and providing this service more widely by the state; it will increase the impact of the family institution in the field by preventing many social problems caused by the inability of the family to fulfill its functions and by strengthening the family, which is the most important social policy actor.

Keywords: Social Policy, Family, Family Policies, Family Counseling

ÖNSÖZ

Aile kurumunu güçlendirmek üzere kurulmuş olan aile danışmanlığının etkinliğini anlayıp yorumlamak üzere yapılmış olan çalışmaya katkı sağlayan danışmanım Doç. Dr. Başak Işıl ALPAR'a, Prof. Dr. Faruk TAŞÇI'ya, Dr. Öğr. Üyesi Nurgün KUL-PARLAK'a, aile danışmanlık mülakatları sürecinde gerek soruları hazırlamada gerek katılımcı konusunda yardımcı olan Aile Danışmanı Ahmet Hamdi AKSEKİ'ye, sevgili annem ve muhterem babam Fatma ŞAHİN ve Ahmet ŞAHİN'e, ilim ve okuma aşkını kendisinden aldığım merhum dedem Turan ŞAHİN'e, desteğini esirgemeyen sevgili eşim Seyfettin KARAKAYA'ya, evlatlarım Muhammed Yusuf ve Meryem Hüma'ya, benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen kız kardeşim Dr. Şule ŞAHİN-ÜNLÜ'ye, bu süreçte çocuklarımla çokça ilgilenen yeğenlerim Ayşe, Sümeyye, Büşra ve Zehra'ya, bugüne kadar desteğini esirgemeyen ŞAHİN ve KARAKAYA ailesine teşekkür ediyorum.

ŞEYDA KARAKAYA

İSTANBUL, 2023

İÇİNDEKİLER

	<i>Sayfa</i>
ÖZ.....	ii
ABSTRACT	iii
ÖNSÖZ.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	ix
HARİTA LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA AİLE VE AİLE POLİTİKALARI: TARİHÇE VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kavramsal Olarak Sosyal Politika.....	6
1.2. Tarihsel Gelişim Süreciyle Sosyal Politika.....	10
1.3. Aile	12
1.3.1. Aile Tanımları.....	12
1.3.2. Aile Türleri	14
1.3.3. Ailenin İşlevleri.....	18
1.4. Aile Politikaları	23
1.4.1. Türkiye’de Ailenin Korunmasına Yönelik Mevzuat ve Politikalar	28
1.4.2. Türkiye’de Ailenin Güçlendirilmesine Yönelik Politikalar	29
1.4.3. Türkiye’de İş-Aile Hayatını Dengeleyici Politikalar	30
1.4.4. Türkiye’de Sunulan Diğer Aile Politikaları.....	30

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE DANIŞMANLIĞI: YAKLAŞIMLARI, TÜRLERİ VE DANIŞMA İHTİYACI DOĞURAN SORUNLAR

2.1. Kavramsal ve Tarihsel Açıdan Aile Danışmanlığı.....	34
2.2. Aile Danışmanlığı İhtiyacını Doğuran Sebepler	40
2.3. Aile Danışmanlığı Yaklaşımları.....	42
2.3.1. Sistem Teorisi ve Aile Danışması	42
2.3.2. Yapısal Aile Danışması	45
2.3.3. Yaşantısal / İnsancıl Aile Danışması.....	47
2.3.4. Bilişsel / Davranışsal Aile Danışması	48
2.3.5. Psikoanalitik Aile Danışması.....	50
2.4. Aile Danışmanlığı Türleri	51
2.5. Aile Danışmanlığının Sosyal Politikalar İçindeki Yeri ve Önemi	52
2.6. Türkiye’de Aile Danışmanlığı Uygulamasında Yaşanan Problemler	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE DANIŞMANLIĞI HİZMETLERİNİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

3.1. Literatür Özeti	55
3.2. Araştırmanın Metodolojisi	72
3.2.1. Araştırmanın Kapsamı, Amacı ve Önemi.....	72
3.2.2. Araştırmanın Hipotezi ve Temel Soruları	73
3.2.2. Araştırmanın Yöntemi	74
3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	76
3.2.4. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları	76
3.2.5. Araştırmanın Güçlükleri ve Sınırlılıkları.....	77
3.3. Bulgular.....	78
3.3.1. Demografik Bulgular.....	78
3.3.2. Araştırma Bulguları.....	83

3.3.2.1. Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri.....	84
3.3.2.1.1. İletişim Problemleri	84
3.3.2.1.2. Ekonomik Problemler	85
3.3.2.1.3. Kültürel Uyuşmazlık	87
3.3.2.1.4. Cinsel Sorunlar	88
3.3.2.1.5. Ev ve İş Yükünün Paylaşımı.....	89
3.3.2.1.6. İnternet Bağımlılığı	90
3.3.2.1.7. Şiddet.....	91
3.3.2.1.8. Aldatma.....	93
3.3.2.1.9. Kıskançlık	93
3.3.2.2. Aile Danışmanlığının Muhtelif Etkileri.....	94
3.3.2.2.1. Aile Danışmanlığının Evlilik Uyumunu Artırıcı Etkisi	94
3.3.2.2.2. Boşanma Danışmanlığının Etkileri	96
3.3.2.2.3. Aile Danışmanlığının Şiddeti Engelleyici Etkisi	97
3.3.2.2.4. Aile Danışmanlığının İş-Yaşam Dengesini Uyumlaştırma Fonksiyonu	98
3.3.2.2.5. İşsizlik Döneminde Alınan Aile Danışmanlığı Desteğinin Katkısı	99
3.3.2.2.6. Evlilik Öncesi Aile Danışmanlığının Etkileri	100
3.3.2.2.7. Salgın Sürecinde Aile Danışmanlığı Desteğinin Etkisi	101
3.3.2.3. Aile Danışmanlık Uygulamasına Dair Görüş, Öneriler.....	103
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	108
KAYNAKÇA.....	113
İNTERNET KAYNAKÇASI.....	130
ÖZ GEÇMİŞ.....	133
EKLER.....	134

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Yarı-yapılandırılmış Mülakat Soru Dağılımları.....	77
Tablo 3.2: Katılımcıların Yaş Dağılımı	78
Tablo 3.3: Katılımcıların ve Eşlerinin Meslek Dağılımı.....	81
Tablo 3.4: Katılımcıların Evlilikleri Hakkında Genel Bilgiler	81
Tablo 3.5: Katılımcıların Gelir Seviyeleri.....	82
Tablo 3.6: Evlilikte Sorunların Başlama Dönemi ve Aile Danışmanına Gidiş Süreci	82

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3.1: Katılımcıların Yaş Grafiği.....	81
Grafik 3.2: 2020 Yılı Yaşa Göre Boşanma Oranları (%)	81
Grafik 3.3: Katılımcıların Eğitim Düzeyi (%)	82
Grafik 3.4: Katılımcı Eşlerinin Eğitim Düzeyi (%).....	82

HARİTA LİSTESİ

Harita 3.1: İstanbul İli Üsküdar İlçesinde Bulunan Aile Danışmanlık Merkezleri...77

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASAGEM	: Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü
ASDEB	: Aile ve Sosyal Destek Programı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
AUZEF	: Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi
bs.	: Basım
c.	: Cilt
Çev.	: Çevirmen
DAT	: Davranışçı Aile Danışması
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
Ed.	: Editör
HUAK	: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu
Nd.	: No date/ Tarih yok.
PDR	: Psikolojik Danışma ve Rehberlik
PDRM	: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Merkezi
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SBE	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SBF	: Sağlık Bilimleri Fakültesi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TMK	: Türk Medeni Kanunu
vb.	: Ve benzeri
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurulu

GİRİŞ

Sosyo-ekonomik değişim sebebiyle aile değişmiş, bir takım problemlerle karşılaşmış, yalnızlaşmış zaman zaman boşanma ve ayrılmayla karşı karşıya kalmıştır. Modernleşen toplumda yalnızlaşan ve çözülen ailelere gerekli destek ve yardımı sağlamak amacıyla çeşitli sosyal hizmetler geliştirilmiştir. Boşanmayı önlemek, ailevi problemlerin çözümlmesine yardımcı olmak üzere aile danışmanlığı ABD ve İngiltere’de 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlamış, 20. yüzyılda ise bu danışmanlık sistemli bir hâl almıştır. Bu hizmetler başlarda iş bulma, ailelere para yardımı yapma şeklinde iken sonradan yaşlı hizmetleri gibi kurumsal hizmetler ya da aile içi ilişkilerin güçlenmesi ve çatışmaların giderilmesine yönelik aile danışmanlığına evrilmiştir. Aile içi ilişkilere yönelik olarak ailelere günümüzde üç temel hizmet sunulmaktadır. Bu hizmetler aile tedavi hizmetleri, aile eğitimleri ve ailenin sosyal kurumlarla ilişkilerini düzenlemek üzere üç temelde sunulmaktadır (Nazlı, 2007: 5).

Ailevi problemlerin çözümlenmesine yönelik bir hizmet yelpazesine sahip olan aile danışmanlığı sahası aile terapistliği olarak da ifade edilmektedir. Literatürde birbirlerinin yerine kullanılan bu kavramlar arasında büyük farklar yoktur. Aile danışmanlığı bireylerin eşleri, aileleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde rehberlik yapan bir danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Aile terapistliği ise ilişki danışmanlığına ek olarak aile travmalarını iyileştirme fonksiyonu olan ve ailevi problemleri kökten çözmeyi amaçlayan “terapist” unvanına sahip uzmanların yürüttüğü ruh sağlığı hizmetidir (Brown, 2023).

Aile danışmanlığının sosyal politika kavramlarıyla ilişkisi ailenin sosyal devletlerin temel odağında yer almasıyla başlar. Zira aile, hem sosyal politikanın en önemli aktörlerinden biri hem de sosyal politikanın hizmet ettiği en önemli odaklardan biridir (Tekin-Epik vd., 2017: 3). Bir başka deyişle aile kurumu işlevlerini yerine getirdiğinde sosyal politikanın en önemli destekleyicisidir. Aile kurumunun işlevlerini yerine getirmediği durumlarda ise ailenin yerine getiremediği işlevleri telafi etmek sosyal devletin görevidir. Nitekim çocuk bakımı, yaşlı bakımı gibi temel aile işlevlerinin yerine getirilemediği durumlarda Türkiye örneğinde olduğu gibi SHÇEK gibi sosyal kurumlar bu açığı kapatmakla yükümlüdür. Ayrıca işsizlik, boşanma,

ekonomik problemler yaşama, yaşlılık veya engellilik gibi dezavantajlı gruplar için devletin belirli düzenlemeler geliştirmesi ve uygulamaya koyması gerekmektedir. Sosyal politikanın söz konusu çalışma alanlarında devletin en büyük destekçisi sağlıklı bir şekilde ayakta kaldığı sürece ailedir.

Aile sistemi bir toplumda sağlıklı bir biçimde işlemediği durumlarda ortaya çıkan birtakım problemler de aile politikalarının yani sosyal politikanın çalışma alanına girmektedir. Çocuklardaki suç oranının ailenin çözülmesi ve dağılmasıyla ilişkisi (Avcı, 2011:124) madde bağımlılığı ve sorunlu aile ilişkileri bu konuda örnek teşkil etmektedir (Duman, 2021: 319). Benzer şekilde toplumda şiddetin yaygınlaşması da sağlıklı aile yapısı ilişkileriyle ilişkilendirilmektedir (Görgün-Baran, 2004: 31). Alkol ve madde bağımlılığı, çocuk suçluluğu gibi sosyal problemlerin gerekçesi olarak aile ilişkilerindeki sorunların görülmesi, aile danışmanlığı uygulamalarının aile ilişkilerini güçlendirme fonksiyonu olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra aile danışmanlığının sosyal politikadaki bir diğer yeri ise sosyal problemlerin oluşumunu önleyici etkisidir.

Aile danışmanlığı uygulamalarının sosyal politika sahnesindeki bir diğer rolü, evliliklerdeki problemlerin kökeninde bulunan iletişimsizlik, cinsel sorunlar ve ekonomik sorunlara müdahale edebilme ve çözebilme kapasitesidir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015: 203-206). Bu yönüyle evlilik uyumu artırılabilir. Evlilik uyumunu artırma ve kısmen boşanmayı engelleyebilme fonksiyonuna rağmen aile danışmanlığı boşanmayı tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ancak çiftler boşanmaya karar vermişlerse bu süreci en makul şekilde yürütebilmeye rehberlik edebilme etkisi bulunmaktadır. Bu noktada Green araştırmasında boşanma sürecinde çiftleri ve çocukları olumsuz etkileyen hususların başında boşanmadan ziyade boşanma sürecinin nasıl yaşandığını ortaya koymuştur (Green, 2010: 2).

Aile danışmanlığı uygulamalarının dezavantajlı gruplar ile de ilişkisi vardır. Aile danışmanlığı, boşanma oranlarını azaltmak suretiyle tek ebeveynli ailelerin sayısını azaltabilmekte ve sosyal hizmetlerin korumasına ihtiyaç duyan boşanmış aile çocukları gibi dezavantajlı grupların doğuşunu engelleyebilmektedir. Yalnızca çekirdek aile ilişkilerini değil, geniş ailelerle ilişkileri de güçlendirme fonksiyonu olan

aile danışmanlığı, yaşlılarla ilgili üretilen sosyal politikalara da destek olarak ailenin konumunu güçlendirmektedir. Aile danışmanlığı, bir diğer dezavantajlı grup olan işsizlikle karşılaşan bireylerin gerek bireysel anlamda kendini daha yeterli hissetmesine gerek bu süreçte ailelerinden destek görmesine katkı sağlamaktadır (Folke vd, 2012: 583). Aile danışmanlığının bir diğer rolü iş-yaşam dengesini kurmakta problem yaşayan ailelere rehberlik etmek suretiyle çalışan kadınların ağır yükünün aile hayatına olumsuz etkilerini azaltabilmesidir (Fennel ve Weinhold, 2003: 241).

Sosyal politika ve aile danışmanlığı ilişkisiyle ilgili çalışmalar genel olarak gerek ulusal gerek uluslararası literatürde sosyal politikanın münferit konularıyla ele alınmıştır. Aile danışmanlığı iş-yaşam dengesi ilişkisi (Fennel ve Weinhold, 2003: 241), aile danışmanlığı işsizlik ilişkisi (Folke vd, 2012: 583), aile danışmanlığı ve şiddet ilişkisi (Karataş ve Kılıçarslan, 2013: 117), aile danışmanlığı ve sosyal problemleri engelleyebilme yeterliliği (Limoncelli vd., 2019: 2) gibi konular ayrı ayrı ele alınmıştır. Sosyal politikanın ilgi alanları geniş olduğu için sosyal politikanın konularını ve aile danışmanlığıyla ilişkisini ihtiva eden geniş bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu noktada bir yapboz parçası gibi sosyal politikanın çalışma alanlarıyla aile danışmanlığının kesişen yönlerinin ele alındığı çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların bulgularıyla çalışmalara katılan katılımcıların görüşleri sentezlenerek ele alınmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın konusu aile danışmanlık merkezlerinin en çok bulunduğu il ve ilçe olan İstanbul ili, Üsküdar ilçesindeki aile danışmanlarının sosyal politikaya katkısının hizmet alan (danışan) katılımcı görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Araştırmaya katılmayı kabul eden ve son beş yılda aile danışmanına gitmiş 19 kişiyle görüşmeler yapılmıştır. Veri doygunluğuna ulaşıldığında çalışma sonlandırılmıştır. Cinsiyet dağılımı 5 erkek, 14 kadın olan toplam 19 kişi ile yapılan derinlemesine mülakatlar görüşme esnasında kayda dökülmüş, ardından MAXQDA 2020 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında aile danışmanlık hizmetlerine başvurmuş ve aile danışmanlık hizmetinden yararlanmış ailelere bu hizmeti sosyal politika bağlamında değerlendirmek üzere ilgili sorular sorulmuştur. Katılımcılar,

cinsiyetlerine göre kodlanmış (E1, K1 gibi), görüşleri literatürdeki bulgularla sentezlenerek aktarılmıştır.

Bu araştırmada sistem teorisinin bakış açısı benimsenmiştir. Sistem teorisine göre toplum ve onu oluşturan alt sistemler etkileşim içindedir. Ayrıca toplum bu etkileşim içinde olan ağlardan meydana gelmiştir (Bertalanffy, 1968). Bu araştırmanın temel iddiası, aile danışmanlık sisteminin sosyal politikalara katkıda bulunan ağlardan biri olduğudur. Bir başka deyişle aile danışmanlığı ve sosyal politika sistemlerinin etkileşim içinde bulunduğu iddia edilmektedir.

Bu çalışmanın amacı öncelikle aile danışmanlık uygulamalarının sosyal politika sahasındaki yerini tespit etmektir. Bu noktada aile danışmanlığı ile sosyal politikanın çalışma alanları olan işsizlik, boşanma, iş-yaşam dengesi, dezavantajlı gruplar gibi temel konular aracılığıyla sosyal politikanın çalışma alanları ile aile danışmanlığı ilişkisi gerek literatür taraması gerek katılımcı görüşleriyle anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada aile danışmanlık uygulamalarının sosyal problemleri önleyici ve onarıcı rolünü ispat etmeye çalışmaktaki amaç ise ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının dikkat ve odağında yer alabilmektir. Hâlihazırda aile danışmanlık uygulamaları daha çok özel kliniklerde devam etmekte ve maliyeti nedeniyle birçok kişi tarafından bu hizmetler alınamamakta ya da sürdürülememektedir. Sosyal Hizmetler İl/İlçe müdürlükleri de aile danışmanlığı hizmeti sunmakta ancak talep yoğunluğunu sebebiyle talebi karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Aile danışmanlığının etkilerinin kamu kurum ve kuruluşlarına sunulması; gerek eğitim kalitesinin artırılması gerek konuyla ilgili daha ileri düzeyde çalışmaların yaygınlaştırılması suretiyle aile danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaşması ailelerin huzur ve mutluluğunu destekleyerek sosyal politikalara katlı sunan bir zeminin oluşmasına vesile olacaktır.

Araştırmanın temel sorusu şudur:

Türkiye’de aile danışmanlık uygulamaları ne ölçüde sosyal politika sistemine hizmet sunabilmektedir?

Araştırmada temel soru cümlesine paralel olarak şu alt sorulara da cevap aranacaktır:

- Aile danışmanlığı ailedeki hangi problemlerle ilgilenmektedir?
- Aile danışmanlığı ailevi problemleri ne ölçüde çözebilmektedir?
- Aile danışmanlığının sosyal problemleri önleyebilme fonksiyonu var mıdır?
- Aile danışmanlığının evlilik uyumunu artırıcı etkisi var mıdır?
- Aile danışmanlığının boşanma ve boşanmanın doğurduğu toplumsal problemleri engelleyebilme fonksiyonu var mıdır?
- Aile danışmanlığının önemli bir ailevi problem olan iş-yaşam dengesine katkıları nelerdir?
- Aile danışmanlığının Covid-19 sürecinde ailelere ne gibi katkıları olmuştur?
- Aile danışmanlığı hizmetlerine dair görüş, öneri ve şikâyetler nelerdir?

Tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde sosyal politika, aile, aile politikaları kavramları izah edilmiş, tarihî gelişim seyri aktarılmıştır. Aile danışmanlığına dair kavramsal açıklamalara ve tarihî gelişim seyrine ilk bölümde yer verilmiştir.

İkinci bölümde aile danışmanlığına yönelik yaklaşımlar ve aile danışmanlığı türleri ele alınmıştır. Aile danışmanlığına duyulan ihtiyacın nedenleri ve aile danışmanlığının sosyal politikadaki yeri özetlenmiştir.

Üçüncü bölümde ise aile danışmanlığı hizmeti almış katılımcıların görüşlerinin sosyal politikanın ilgi alanlarıyla kesiştiği konular olan, aile danışmanlığının evlilik uyumunu artırıcı etkisi, boşanmayı engelleyici etkisi, boşanma danışmanlığı, şiddeti engelleyici etkisi, işsizlik dönemine katkısı, iş yaşam dengesine katkısı, evlilik öncesindeki faydaları, Covid-19 sürecine katkısı başlıklar altında ele alınarak katılımcı görüşleri literatürle birlikte sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA BAĞLAMINDA AİLE VE AİLE POLİTİKALARI: TARİHÇE VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kavramsal Olarak Sosyal Politika

Öncelikle dar, geniş anlamlarıyla ve tarihsel gelişim süreci içinde sosyal politika kavramını ele almak faydalı olacaktır.

Sosyal kelimesi Latince toplum anlamına gelmektedir. Literatürde sosyal kelimesine karşılık gelen kelime Socius ve logos sözcüklerinin birleşmesinden oluşan sosyoloji ifadesidir. Sosyoloji sözcüğünü kullanan ilk bilim insanı Fransız sosyolog Auguste Comte'tur (1798-1857). Sosyoloji; toplumların oluşumunu, gelişimini, toplumun çeşitli tabakalarındaki sosyal olay, kurum, ilişki ve yapının niteliklerini, söz konusu yapıda görülebilecek değişim ihtimallerini inceleyen bilim dalıdır (Giddens, 2013: 45). Politika kavramı ise İtalyanca politica sözcüğünden dilimize geçmiştir. Devlet tarafından gerçekleştirilen etkinlikleri amaçları, yöntemi ve içeriği ile bütünlük içinde düzenleme ve yapma esaslarının tümüdür (TDK, 15 Ekim 2020).

Toplumla ilgili olan her şey sosyal sözcüğüyle ifade edilmektedir. Politika sözcüğü ise kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla toplum refahı için izlenen strateji ve alınan önlemler olarak ifade edilebilmektedir. Sosyal politikanın sosyal yani toplumsal nitelikli politikaları konu alan bir bilim olduğu akla gelmektedir (Altan, 1995: 2). Ancak sosyal politika kavramındaki sosyal kavramı, sadece sosyolojik bir niteleme değildir. Daha farklı bir ifade ile sosyal kavramı insan topluluklarına yönelik politikaları niteleyen bir terim değildir. Sosyal politikadaki sosyal kavramı, siyasal-hukuksal bir anlam ifade etmektedir. Bir başka deyişle toplumsal alanın kuruluş ve işleyişine yönelik devletin belirli esaslara uygun ve toplum refahını hedefleyen belirli düzenlemelerine işaret eder. Burada liberalizme karşı bir duruş söz konusudur. Bu duruşun iki temel ön kabulü mevcuttur. Birincisi, kapitalizm ve demokrasi iki çelişkili sistemdir. İkincisi kapitalizm kör bir güçtür; toplum üzerinde piyasanın düzenleyici mekanizmalarının yıkıcı etkileri vardır. Bundan dolayı halkı koruyan birtakım

düzenlemelere gerek vardır (Özuğurlu, 2014: 61). Bir başka deyişle sosyal politika günümüzde kapitalizmin doğurduğu en önemli sorunları devlet sosyal politika başlığı altında değerlendirmekte ve çözmeye çalışmaktadır. (Buğra ve Keyder, 2015: 1)

Sosyal politika bilim dalının sağlık, eğitim, güvenlik gibi toplumu koruyucu nitelikteki tüm politikaları konu aldığı söylene de bu söylem, kavramı tam olarak ifade etmeye yetmez. Zira sosyal politika kavramının bağımsız bir sosyal bilim dalı olduğu ve bu bağlamda daha özel anlamlarının olduğunu belirtmek gerekir. Bu yüzden sosyal politika gerek kavramsal gerek içerik olarak çokça tartışılmaktadır. Kuzey Amerika'da sosyal refah politikası şeklinde geçen kavram Kıta Avrupa'sında sosyal politika olarak geçmektedir (Ersöz, 2011: 121).

Günümüzde sosyal politika; sosyal sigorta, sosyal güvenlik sistemleri, sosyal hizmet uygulamaları ve sosyal yardımları kapsamaktadır. Sosyal politika, zamanla kurumsallaşma sürecinde Batılı ülkelerin yaşadığı iktisadi, siyasal ve sosyal gelişmelerle şekillenmiştir. Batılı ülkelerin yaşadığı gelişmelerle merhamet ve gönüllülük esasıyla ilerleyen yardımlaşma, yerini kurumsal sosyal politika uygulamalarına bırakmıştır (Sunat, 2011: 284).

Sosyal politikayı, kavram olarak ilk kez Alman Profesör Wilhelm Heinrich Reiehl (1823-1897) kullanmıştır. Sosyal Politika Derneği 1873'te Almanya'da kurulmuş ve kavram bilimsel içerik kazanmıştır. Alman Otto v. Zwiedineck-Südenhorst tarafından 1911'de kaleme alınan Sosyal Politika isimli eser, sosyal politikanın bilim dalı olmasını sağlamıştır (Ersöz, 2016: 7). Kavramı, Türkiye'de ilk defa İktisadiyat Dergisi 1917'de kullanmıştır. Sosyal politikanın terim olarak Türk terminolojisine girmesini 1933-1934 yıllarında ülkemize gelen Prof. Dr. Gerhard Kessler sağlamıştır (Tokol, 1995: 2).

Tarihsel açıdan değerlendirildiğinde sosyal politikanın kavram olarak sosyoloji bilimine paralel biçimde ve Sanayi Devrimi'nden sonra işçi ve işveren sınıfının doğması ile ortaya çıktığı görülür (Özuğurlu, 2014: 61). Bu işçi ve işveren ilişkisi, tarihin daha önceki döneminde rastlanılmayan yeni bir iş ilişkisi ve statüsü doğurmuştur (Altan, 1995: 3). Çünkü ilk çağlardan itibaren başka birinin yanında

çalışmak hür insanlar için utanç verici, küçük düşürücü olarak algılanmıştır. Üretim, esirler ve halkın aşağı telakki ettiği sınıflar tarafından yapılmıştır (Talas, 1967: 11).

İşçi olarak ortaya çıkan bu grubun sayısı giderek artmıştır. Gittikçe yaygınlaşan bu işçiler, çalışanlar, iş arayanlar ve aileleri ile yeni bir toplumsal sınıfı doğurmuştur. Ne var ki söz konusu dönemde geçerli olan klasik liberal düşünce temellerine dayalı iktisadi ve hukuki yapı iş hayatının ardından yaşam şartlarının da giderek kötüleşmesine yol açmıştır (Altan, 1995: 4).

Sosyal politika; toplumda meydana gelen bu çalkantıları bir nebze olsun dindirmek, sisteme karşı çıkabilecek olası isyanların önüne geçmek amacıyla birtakım önlemler almak ve uygulamalar geliştirmek zorunda kalmıştır. Zamanla insan hakları ve demokrasi gelişmiş, oy veren konumuna gelen işçi statüsündeki insanlar iktidar olmak isteyenlerin ikna etmek zorunda kaldığı bir konuma yükselmiştir. Zira sayıca fazla olan işçiler iktidara gelmek için ikna edilmesi gereken nicelik açısından en güçlü kesimdi. Emek faktörünün tarihî seyri incelenirken de görüleceği üzere Sanayi Devrimi'ne kadarki dönemde de çalışma koşulları pek iç açıcı değildi. Çalışma şartlarının, işçilerin yaşam koşullarının ve ardından sosyal politika kavramının 19. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkıp bir disiplin olması rejimlerin akıbeti, devamlılığı ve hatta zamanla ortaya çıkan demokrasiyle bağlantılıdır (Koray, 2018: 29).

Sosyal politikanın bir diğer amacı; toplumda huzur ve refahın bir arada gerçekleştirilmesidir. Refah sözcüğü ekonomik kavram olmasının yanı sıra soyut bir anlamı da ihtiva etmektedir. Refahı sağlamak hem üretimin artırılması ile hem de adil gelir dağılımı ile mümkündür (Bozkır-Serdar, 2019: 3).

Sosyal politika, kavram açısından dar anlamda ve geniş anlamda olmak üzere iki açıdan değerlendirilmektedir. Sosyal politikanın dar anlamdaki amacı, işçi sınıfını sermayeye karşı korumak, sömürülmesini engellemek ve devlet müdahalesiyle sınıflar arasında uyum ve denge sağlayıcı önlemler almaktır (Bozkır-Serdar, 2019: 3). Zira toplumsal barış, sınıflar arası dengeli bir uyum, adalet ile mümkündür. Sosyal politika gelir dağılımını eşitleyerek, işçi sınıfını koruyucu önlemler alarak ve işverene karşı koruyarak toplumsal barışı hedeflemektedir (Talas, 1997: 13). II. Dünya Savaşı'ndan önceki geçerli sosyal politika anlayışını göstermesi nedeniyle günümüzde bu tanım dar

olarak isimlendirilmektedir. Anlaşılabacağı üzere bu bilim dalına konu olan politikalar daha çok iş ilişkileri ve iş yaşamına yönelik kamusal nitelikli politikaları kapsamaktadır. Günümüzde ise bir anlamda devletçe sürdürülen çalışma politikalarını çağrıştırmaktadır (Altan, 1995: 3).

Geniş anlamda sosyal politikanın hayatımıza girişi ise sosyal güvenlik, sosyal devlet kavramlarının İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelmesiyle olmuştur. Sosyal politika, 1945-1975 yılları arasında geniş bir anlam kazanmış, sosyal devlet kavramının tarih sahnesine çıkmasıyla sosyal politikaların kapsamı genişlemiştir. Yoksulluğu önlemek, herkese belirli bir sağlık ve eğitim hakkı vermek, gelir dağılımı eşitsizliklerini gidermek, işsizliği sonlandırmak amacıyla değişen toplum düzeninde aile kurumuna destek sağlayan aile politikaları sosyal politikanın ilgi alanına girmiştir (Koray, 2018: 36).

Zamanla sosyal politikanın kapsamı, konuları, ulusal boyutları, hedefleri, sosyal politikayı taşıyan kurum ve kuruluşlar toplumsal dinamiklerle bir değişme ve gelişme sürecine girmiştir. Bu durum bu disiplinin tanım ve kapsamının yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır. Ortaya çıktığı dönemde sadece işçi ve işveren ilişkilerini konu alan bir disiplin iken zamanla dezavantajlı ve korunmaya muhtaç kesim olarak anılan kadın, çocuk, yaşlı, engelli gibi kişileri de içine alan düzenleme ve uygulamalar sosyal politikanın içine dâhil olmuştur (Bozkır-Serdar, 2019: 4).

Zamanla daha da kapsayıcı hale gelen sosyal politika şu şekilde tanımlanmıştır:

"Bir ülkede hayatını sürdüren tüm insanlar için, ayrıca özellikle bakım ve korunma ihtiyacı duyanlar için geliştirilen, güçlendirici, koruyucu, eşitliği ve sosyal adaleti sağlayıcı hizmetler bütünüdür" (Doğan, 2012: 12). Halihazırda sosyal politika toplumlara ve ülkelere göre değişken bir anlama sahiptir. Nitekim dünya, her alanda gelişen teknoloji, iletişim olanakları ve sosyal ağlar sayesinde hızlı bir değişim ve dönüşüm içine girmiş, bu dönüşüm sosyal politikaları da önemli ölçüde etkilemiştir. Bilhassa gelişmiş ülkelerin sorunlarını çözmek için kullandığı yöntemler, diğer dünya ülkelerinin sosyoekonomik sorunlarının çözümünde örnek olmuştur (Karataş, 2019: 46).

1.2. Tarihsel Gelişim Süreciyle Sosyal Politika

Sanayi Devrimi sosyal politika açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Tarihte Sanayi Devrimine alt yapı sağlayan birçok gelişme yaşanmıştır. Bunların en öne çıkanları; yoğun sermaye birikimi, ticaretin artan önemi, deniz yollarının keşfi, feodal yapının çözülüşü ve teknolojik yeniliklerdir. Bu nedenle sosyal politikanın tarihini anlamak için çalışma ilişkileri ve toplum yapısını Sanayi Devrimi öncesi ve sonrası olarak ayırmak gerekir (Koray, 2018: 43-46).

İlkel toplumlarda dahi çalışma ilişkilerini düzenleyen birtakım kurallar mevcuttu. Nitekim Mezopotamya bölgesinde iş hayatına ilişkin hukuk kurallarına rastlanmaktadır. Ekonomik düzenin tarıma dayandığı İlk Çağ'da toplumsal yapı ve aile düzeni kölelik sistemine dayalıydı (Oktaylar, 2012:15).

Orta Çağ'da ise sosyal, ekonomik, siyasi ve hukuki sistem feodal yapıdır. Feodal ekonomik sistem genel olarak kapalı tarım ekonomisi olarak tanımlanmıştır. Bu toplum temel olarak toprak sahipleri; soylular/aristokratlar, din adamları/kilise mensupları ve köylüler olmak üzere üç sınıftan oluşmaktadır. O dönemde yaşayan kimselerin sosyal yapıdaki yerini belirleyen şey, kişilerin toprak sahibi veya serf denilen çalışan olma durumudur. Feodalite; egemenlik ve mülkiyetin iç içe geçtiği, ekonomik düzen ve siyasal iktidarın tek yapıda bir araya geldiği düzendir (Koray, 2018: 43). Feodalite; kendi döneminin ekonomik ve siyasi yapısını ifade eden bir kavramdır. Feodalite 10. ile 15. yüzyıllar arasında etkisini sürdürmüştür. Söz konusu dönemde şövalye, senyör, derebeyleri gibi toprak sahipleri, bu toprak sahiplerinin egemenliği altında bulunan ve tarımsal faaliyetlere devam eden serfler bulunmaktaydı (Bozkır-Serdar, 2019: 7).

Ticaretin gelişmesi, pazar ve kentlerin büyüüp zenginliğin artmasıyla toprak sahipleri el değiştirmiştir. Köylüler de toprak sahibinden bağımsız bir şekilde üretim yapmaya başlamıştır. Ticaretin ve kentlerin gelişmesi burjuva denilen yeni bir sınıfı doğurmuştur. Burjuva sınıfı büyüdükçe feodaliteye karşı çıkmış ve feodal yapı önce zayıflamaya, sonra da yıkılmaya başlamıştır (Koray, 2018: 47). Soyluların köylüleri

aşırı biçimde sömürmelerine yol açan üretim yapısı feodalitenin çöküşünü ve üretim ilişkilerinin değişmesini hızlandırmıştır (Bozkır-Serdar, 2019: 6).

Orta Çağ'da emek-sermaye ilişkilerini düzenlemek üzere lonca sistemi özel bir sosyal teşkilatlanma biçimi olarak gelişmiştir (Oktaylar, 2012:16). Usta, kalfa ve çıraklar, loncalar tarafından denetlenmiştir. Bir başka deyişle sanayi öncesi dönem olarak isimlendirilen 1780 öncesi dönemde çalışma ilişkilerinde aile, toplum, yardımlaşma sandıkları, meslek birlikleri, gönüllü kurum ve kuruluşlar, dinî kurumlar aktif rol oynamıştır (Karataş, 2019: 46).

Sanayi Devrimi'nin başlangıç tarihi konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. İktisat tarihi uzmanı Arnold Toynbee'ye göre Sanayi Devrimi, 1760 yılında başlamıştır. Amerikalı tarihçi John Ulrich Nef'e göre Sanayi Devrimi, 18. ve 19. yüzyılın başlarında aniden gelişen bir olay değil, 16. yüzyılın ortalarına kadar uzanan uzun bir süreçtir. İktisat tarihçisi Walt Whitman Rostow'a göre ise 1783-1802 arasındaki dönem Sanayi Dönemi'nin başlangıcı olarak kabul edilmelidir (Deane, 1988: 3).

18. yüzyıl ikinci yarısında bilimsel gelişmeler ve teknolojik ilerlemelerle yeni üretim anlayışı, toplumsal yapı ve çalışma ilişkileri ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi ile zanaatlarla üretim yerine fabrikayla üretime geçilmiştir. Üretimde makinenin öneminin artması sermayenin öneminin artmasına neden olmuş ve yeni bir üretim tarzı oluşmuştur. Bu üretim tarzı konuyla ilgili farklı siyasi düşünce akımlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Liberal iktisadi düşünce; piyasa dengesine müdahale etmenin piyasa güçleri tarafından cezalandırılıp dengenin bozulacağı fikrine dayanır. Dönemin ekonomik yapısını oluşturan bu liberal düşünce tarzı işçi sınıfının yaşam koşullarını olumsuz yönde etkilemiştir. İşçi sınıfı da sosyal dengeyi tekrar kurmanın, sefalet ve yoksulluğu bitirmenin yolunu kendi içlerinde örgütlenmekte bulmuştur. 18. yüzyılın sonuna doğru örgütlenme başlamış ve 19. yüzyılın başlarında kurumsal yapılara dönüşmüştür. Örgütlenme düşüncesine ek olarak 1802'de İngiltere'de sanayide çalışmakta olan çocukların iş koşullarının düzenlenmesine yönelik başlayan çalışma kısa sürede işçi sınıfının iş koşullarının düzenlenmesine yönelik kapsamlı bir alan hâline gelmiştir. Devlet ekonomik ve sosyal düzenlemeleri belirleme görevini de

üstlenmiştir. Devletin ekonomik ve sosyal yönü anayasada yerini almıştır. Bu şekilde sosyal refah devleti anlayışı ortaya çıkmıştır (Koray, 2018: 63).

19. yüzyıl son çeyreğinde başta Bismarck Almanya'sında görülmüş sosyal sigorta uygulamalarıyla başlayan sosyal politika anlayışı, sanayileşmenin meydana getirdiği olumsuz çalışma şartlarının önlenmesi, sosyal güvenliğin sağlanması ve ücretlerin iyileştirilmesini içeren düzenlemelerle sürmüştür (Altan, 1995: 46).

Söz konusu dönemde ortaya çıkan başka bir önemli kavram sosyal refah kavramıdır. Sosyal refah kavramı sosyal güvenlik önlemlerini belirtmek amacıyla ilk defa 19. yüzyılın sonunda Almanya'da kullanılmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kavram gelişmiş ve yaygınlaşmıştır (Oktaylar, 2012:14).

1.3. Aile

Aile kavramı toplumsal bir kavram olduğu için tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Bu bölümde öncelikle farklı bilim adamları, tarihçi ve sosyologlar tarafından yapılmış aile tanımları ele alınacaktır. Ardından farklı açılardan aile türleri açıklanacak ve aile işlevleri hakkında bilgiler verilecektir.

1.3.1. Aile Tanımları

Familia; Latince “famulus” kökünden gelmekte ve bir efendiye ait kölelerin bütünü, kayınlar ve kandaşlar topluluğu olarak tanımlanmaktadır (Hançerlioğlu, 1975: 34).

Aile ile ilgili farklı tanımlar yapılmış olsa da tüm tanımlarda aile sosyal hayatı şekillendiren ana omurgalardan biri olarak kabul edilmiştir (Gökçe, 1976:46).

Aile geleneksel sosyal politikanın en temel mekanizmasıdır (Tekin-Epik vd., 2017: 3). Aile evrensel bir kurum olmasına rağmen evrensel bir tanımını yapılamamaktadır. Zira aile kurumu toplumdan topluma farklı şekillerde ve farklı fonksiyonlarda bulunmaktadır.

Maciver ve Page'e göre aile; cinsel ilişkilere dayanan, çocuk sahibi olarak çocukları yetiştiren gruptur (Maciver ve Page, 1961: 238). Winch, aileyi grup kategorisine dâhil eder ve kuşak ilişkileri bağlamında anne, baba, çocuktan oluşan sosyal grup olarak tanımlar (Winch, 1965: 84).

Türk toplumunda ailenin tanımlarına bakıldığında aşağıdaki ifadelere ulaşılır:

Gökalp, aileyi sosyal kurumların en eskisi olan milletin birlik ve dirliğinin tek sağlayıcısı evlilik kurumu olarak niteler (Gökalp, 1978: 122). Sezal'a göre aile, toplumsal kurumlaşma ve örgütlenmede temel birimdir. Aile; evlilik, kan yolu veya evlat edinme biçiminde birbirine bağlı insanlardan oluşan gruptur (Sezal, 1981:17). Ozankaya; aileyi insanın üretilerek topluma kazandırıldığı sürecin belli sınırlılıklarda ilk kez ve etkili biçimde gerçekleştiği, cinsel ilişkilerin kendi içinde düzenlendiği, eş, anne, baba, çocuk ve aileye özgü biçimde diğer yakınlar arasında belli derecelerde sıcak, içten, güven veren ilişkilerin kurulduğu, ait olunan toplumun düzenine göre ekonomik faaliyetlerin az veya çok bulunduğu toplumsal kurum olarak tanımlamaktadır (Ozankaya, 1979:133).

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer alan Aile Özel İhtisas Komisyonu Raporundaki tanıma göre aile; anne, baba, çocukların yanı sıra kan akrabalıkları yoluyla oluşan toplumsal ve ekonomik birliktir. Tanımda ailenin evlilik ve çocuklarla şekillenmesi geleneksel anlayıştaki çekirdek aileyi göstermektedir (DTP, 2001).

Ailenin kültürel yöne sahip olması tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Öte yandan ailenin toplumsal açıdan farklı fonksiyonlarının olması tüm işlevlerini tam anlamıyla içine alan bir tanım yapmayı da mümkün kılmamaktadır. Bu yüzden her bilim dalı aileyi kendi perspektifinden tanımlamıştır.

Aile; üremek, çocuklara bakmak, onları beslemek, aile bireylerinin duygusal gereksinimlerine cevap vermek, sosyalleştirmek fonksiyonlarına sahiptir ve bunları yerine getirirken üretim sürecine katılarak üretimin aktörü olma rolüyle yapısal değişimi ekonomik ve sosyal politika yönünü oluşturmaktadır. Sosyal politika açısından aile ele alınırken ailenin üretim fonksiyonundaki değişimi ve topluma olumsuz yansımalarının devlet eliyle giderilmesi anlaşılmaktadır. Zira devlet bu

anlamda birtakım güçlendirici, koruyucu ve destekleyici önlemlerle aile kurumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Sosyal politikanın aileyi hedef alan politikaları yani aile politikaları kavramına ve Türkiye’deki aile politikalarına değinilmeden önce ailedeki bu dönüşümün neticesinde ortaya çıkan yeni aile türlerinin ve ailenin işlev ve yapısındaki değişim ve dönüşümlerin incelenmesi planlanmaktadır.

1.3.2. Aile Türleri

Aile türleri tarih içinde ve toplumlarda farklı biçimleriyle var olmuştur. Farklı toplumlarda farklı özellikler gösteren aile kurumu çeşitli açılardan sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmada farklı hususlar dikkate alınmıştır. Bu hususlar arasında ailedeki bireyler, aile içindeki otoriteye kimin sahip olduğu, evlenme biçimi, evlilikte ikamet yeri, eş sayısı gibi faktörler sayılabilir. Aile, üyesi olan bireyler esas alındığında geleneksel ve çekirdek aile olarak sınıflandırılmaktadır. Geleneksel aileye eski aile, geniş aile, köy/kır ailesi; çekirdek aileye ise dar aile, şehir ailesi, küçük aile, modern aile ve çağdaş aile denilmektedir (Gökçen, 2016: 81).

Geniş aile, pek çok üyesi olan geniş akrabalık bağları bulunan ailedir. Bu aileye anne, baba ve çocukların yanı sıra kuzenler, halalar, teyzeler, büyükanneler, büyükbabalar mensuptur. Geniş aile çoğunlukla tarım toplumlarında görülmektedir. Bir başka deyişle çoğunlukla geleneksel toplumlarda görünmektedir. Bu nedenle geniş aile ile geleneksel aile kavramı zaman zaman birbirleri yerine kullanılır (Yıldırım, 2019: 71).

Geniş aile genel olarak şu özellikleri taşır: Akrabalık genel olarak baba soyunu takip etmekle birlikte, mülkiyet ortaklığı mevcuttur (Könezoğlu, 2006: 17). Aile içinde yaş ve cinsiyete göre rol farklılaşması vardır ve yardımlaşma üzerine kurulmuştur. Aile birden fazla karı-koca ailesinden oluşmaktadır ve ailenin otoritesi en yaşlı erkektir. Aile bireyleri arasında hiyerarşi mevcuttur. (Gökçen, 2016: 100).

Geniş ailenin bileşik aile ve kök aile olmak üzere iki birleşeni vardır. Kök aile; anne-baba, çocukları ve evlenmiş oğlu, eşi ve çocuklarından oluşmaktadır. Evin en büyük erkeği eve gelin getirebilir. Baba öldükten sonra yerini ve otoritesini büyük

çocuk üstlenmektedir. Kök aile üç kuşağı bir arada tutması açısından küçük aile yani çekirdek aileden ayrılır. Birleşik aile ise kök aileden farklı olarak yatay düzlemde diğer bazı yakınları da içine alır (Gökçen, 2016: 100).

Geleneksel ailenin ekonomi, eğitim, meslek kazandırma, statü kazandırma (Yıldırım, 2019:71), dinî bilgi verme, boş zamanı değerlendirme ve eğlendirme görevi gibi birçok işlevi bulunmaktadır (Elliot ve Merril, 1961: 350). İbni Sina'nın kaleme aldığı Aile Siyasetine Dair adlı risalede geleneksel aile tanımlanmaktadır. Buna göre:

“Her insanın, kendi canını koruyacağı, hayatını sürdüreceği yemeğe, elinin altındakileri koruyacağı ve işten döndüğünde sığınacağı eve, evini ve kazancını koruyacağı eşe, güçsüz düştüğünde onun için çalışacak, yaşlandığında geçimini temin edecek, kendisinin ardından neslini devam ettirecek, ismini yaşatacak çocuğa, yardım edecek, sorumluluklarını, yükünü taşıyacak koruyuculara gereksinimi vardır. (İbn-i Sina, 1992: 907)”

Anne, baba, evlenmemiş çocuklardan meydana gelen aileler ise çekirdek aile adını alır. Bu aile tipinde ilişkiler geniş aileye nazaran yalıtılmış biçimdedir. Üretimin aile dışında yapılmasından dolayı çekirdek ailenin işlevleri, büyük ailenin işlevlerine göre daha sınırlıdır. Çekirdek aile, geleneksel ailenin birçok işlevini gerçekleştirememekte ya da oldukça sınırlı biçimde gerçekleştirmektedir (Günindi ve Giren, 2011: 352). Çekirdek ailenin gerçekleştirdiği işlevler üreme, yerleştirme, psikolojik destek ve ekonomik destek şeklinde ifade edilmiştir (Torlak ve Özdemir, 2015: 39).

Türkiye'deki son yıllarda ortaya çıkmış olan, modern-geleneksel özelliklere sahip aileler “geçiş ailesi” diye nitelendirilmektedir. Batılılaşma ve Cumhuriyetle beraber Türk ailesi büyük dönüşüm yaşamıştır. Bu bağlamda Türk ailesinin İslamiyet, gelenek ve Batı modernliği gibi çeşitli özelliklerin etkisiyle beraber belli bir özgünlüğe ulaştığı söylenmektedir (Ortaylı, 2001: 456-467).

Sonuç olarak aile, üyelerine dayanışma, sıcaklık, samimiyet, sevgi dolu ve güvenli bir ortam sunması sebebiyle manevi ihtiyaçları karşılamaktadır (Aluş, 2015: 10).

Bu noktada bir diğer önemli kavram hane halkı kavramıdır. Bu kavram mekânsal bir bütünlüğü ifade etmektedir. Aile hayatının eve ilişkin ortak paylaşımının

ifadesidir. Hane halkı kavramı aile ölçeklendirmelerinde kullanılan önemli bir kavram olarak öne çıkmaktadır (Torlak ve Özdemir, 2015: 39).

Aileler, aile sisteminde otoritenin kimde olduğuna göre anaerkil aile ve ataerkil aile olarak sınıflandırılmaktadır. Ataerkil ailede mutlak otorite babaya aittir (Gökçe, 1976:59). Bu aile türüne Roma ailesi de denmektedir (Yıldırım, 2019:77).

Literatürde var olan birçok aile sınıflandırmasına yer vermekten ziyade Gökçen'in yazdığı Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları başlıklı makaleden hareketle yalnızca aile türlerine ismen değinilecektir. Bu sınıflandırmayı Gökçen makalesinde oldukça detaylandırmıştır:

Oluşum sürecine göre aileler; ortaklaşa aile, kandaş aile, tek başlı aile ve iki başlı aile ailedir. Yerleşim yeri açısından aileler; köy ailesi, kasaba ailesi, gecekondu ailesi, büyük kent ailesi ve göçebe ailesidir. Sosyoekonomik yapısı bakımında aileler; sanayi öncesi ailesi, sanayi ailesi ve sanayi ötesi toplum ailesidir. İşlev ve yoğunluk bakımından aileler; geleneksel aile ve modern ailedir. Eş sayısı bakımından aileler; çok eşli aile, tek eşli aile, çok kocalı aile ve çokkarılı ailedir. Otoritenin kimde olduğuna göre aileler; ana ailesi ve baba ailesidir. Hane halkı sayısına göre aileler; dar aile, kök aile, birleşik aile ve geniş ailedir (Gökçen, 2016: 81-99).

Geleneksel ailenin değişmesi ve çözülmesi ile modern çekirdek aile oluşumu ortaya çıkmış, çekirdek ailenin de değişmesi ve çözülmesi ile yeni aile türleri meydana gelmiştir. Böylece ailenin bilinen tanımları kökten değişmiştir (Çağan, 2019: 83).

Boşanmanın artmasıyla tek ebeveynli ailelerin sayısı artmıştır. Tek ebeveynli aileler, çocuğun sorumluluğunu anne ya da babanın tek başına üstlendiği ailedir. Bu durum ebeveynlerden birinin vefat etmesi, ayrı yaşaması veya boşanma (Aydiner-Boylu ve Öztop, 2013: 209, Pollak, 1966: 79, Ogburn, 1966: 79 ve Litwak, 1965: 291) ile oluşmaktadır.

Tek ebeveynli ailelerde çocuklarını yalnız büyüten annelerin psikolojik durumları ile ilgili yapılan çalışmalarda boşanmış anneler, mutsuz veya buruk olduğunu; eşi ölen anneler ise üzüntü ve acı hissettiğini belirtmiştir. Az sayıda anne, evliliğin bitmesiyle kendini huzurlu ve rahatlamış hissettiğini belirtmiştir. Boşanma

sonrasında sıkıntısı devam eden birçok kadının temel probleminin ekonomik sorunlarla ilişkili olduğu saptanmıştır (Feyzioğlu ve Kuşçuoğlu, 2011: 99). Tek ebeveynli aileleri çoğunlukla kadınlar oluşturmaktadır.

1930 ve 1940'lı yıllar içinde babasız yıllar ifadesi İkinci Dünya Savaşı'nın ardından daha da belirginleşmiştir. Bu dönemde savaştan sonra ölen erkekler nedeniyle anneler çocuklarını tek başına büyüttür. Boşanmanın artmasıyla babasızlık başka bir anlam kazanmış, çocuklarla babalarının kopukluğunu nitelemiştir. 20. yüzyılın başlarında tek ebeveynlik babanın vefat etmesi ile ifade edilirken 1950'li yıllara gelindiğinde boşanmayla ifade edilmiştir (Biblarz ve Gottainer, 2000: 533).

Babasız ailelerin sayısının çoğalması birçok sosyal problemi ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, boşanma oranının en yüksek olduğu ve babasız çocukların arttığı ABD ile ilgili olarak David Blankenhorn'un yazdığı *Babasız Amerika* (1995) kitabında boşanmanın yükselişiyle beraber sadece babaların kaybedilmesiyle kalınmadığı ve bununla beraber babalık zihniyetinin de tahribata uğradığı ortaya konulmaktadır. Antony Giddens bu çocukların baba otorite figürü olmadan yetişmesinin çocukların disiplin ve sorumluluk geliştirme tutumlarını zayıflattığını belirtmiştir. Bu nedenle babanın aile içinde disiplin, sorumluluk yönetme konusunda önemli işlevlerinin olduğunu belirtmek gerekmektedir (Giddens, 2013: 154).

Batılı toplumlarda aile ile ilgili olarak babasız ailelerin yanı sıra taşıyıcı anne (surrogate mothers) gibi başkasının yerine doğum yapan anne anlamına gelen yeni kavramlar da ortaya çıkmıştır. Taşıyıcı annelik uygulaması, hukuki ve etik birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Günümüzde çoğu devlette taşıyıcı annelik sözleşmesi imzalandıktan ve hamilelik tamamlandıktan sonra gönüllü ebeveynlerin çocuk istemekten vazgeçmesi ya da çocuğu doğuran annenin çocuğunu vermek istememesi gibi anlaşmazlıklara rastlanabilmektedir. Ayrıca çocuğun doğduğu ülkeyle bizzat vatandaşı oldukları devlet hukuku uyarınca verilen hükümler farklılık gösterebilmektedir. Çocuğun gönüllü ailesinin hukuken anne ve babası kabul edilmemesi nedeniyle çocuğun hem vatansız hem de ebeveynsiz kalması şeklinde oldukça ciddi problemler yaşanmaktadır. Taşıyıcı annelikten doğan sorunlar birçok ülkenin de mahkeme kararında kendine yer bulmuştur (Börü, 2019: 66-67).

Boşanmaların ardından yeni evliliklerle kurulan ailelere üvey aile adı verilmektedir. Günümüzde çok fazla sayıda çocuk ve genç, çocukluk hayatları boyunca üvey ailelerle yaşamak zorunda kalmaktadır. Aidiyet hissini bu aile yapısı içinde yaşamaktadır (Aslantürk, Kaya-Kılıç, 2020: 1171). Boşanmaların yükselmesi kent ailesinde yeniden evliliklerle üvey ailelerin oluşmasına ve yaygınlaşmasına sebep olmaktadır.

Birlikte yaşama, kadın ile erkeğin evlenmeden veya nikâh yapmadan aynı evde yaşaması anlamında kullanılmaktadır. Birlikte yaşama bazen evlilik öncesi dönemi kapsamaktadır. Üniversite döneminde bu durum daha çok görülmektedir. Birlikte yaşarken çocuğu olan bireylerde bulunmaktadır (Yıldırım, 2019: 83).

Ailenin ayrılması ve değişmesi bilhassa Batı toplumlarında LGBT, gay birliktelikleri gibi çeşitli birlikte yaşama biçimlerini ortaya çıkarmıştır. Bunları geçmişten günümüze gelen aile kavramı ile beraber algılamak oldukça güçtür. Bu tür yaşama tarzları farklı tarihsel dönemlerde nadir olsa da görülmüştür. Ancak aile kavramı kendine has özellikleri bakımından her zaman bunlardan ayrırmakta ve oldukça farklı anlamlar içermektedir. Bu gibi durumlarda çocuk haklarının ihlali ise ayrı bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir (Yıldırım, 2019: 83).

1.3.3. Ailenin İşlevleri

Aile kavramını anlamlandırabilmek için değinilesi gereken konulardan bir diğeri de ailenin işlevleridir. Aile işlevleri şu şekilde tanımlanmıştır.

İşlev; bir kültür unsurunun toplum yapısının uyumlu biçimde işlemesine katkısı ya da bir yapının ortaya koyabileceği, o yapıyı diğer yapılardan ayırma imkânı sağlayan faaliyet biçimi veya biçimleridir (Ozankaya, 1984: 68). Ailenin işlevi ifadesi ile toplumun uyumuna yaptığı katkı ve insanlık için sunduğu hizmet kastedilmektedir (Kır, 2011: 383).

Ailenin en temel işlevlerinden biri biyolojik işlevdir. Evliliğin “biyolojik” işlevi cinsel güdüyü doyurmaktır. Eşlerin birbirleriyle uyum içinde yaşamaları gerekir. Bu durumun sonucunda çocuk sahibi olmak, çocuğu yetiştirmek ve kendi soylarını

retmek gibi ihtiyaçlar da giderilmektedir (zgven, 2001: 20, Kır, 2011: 382). Doğuştan gelen cinsellik dürtüsünün Batılı toplumlarda serbest bırakılmasının sorun yaratması gibi cinselliğin tamamen yok sayıp bastırılması da birçok sorun yaratacaktır (Lundberg vd., 1970:114). Bu nedenle aile, insanın cinsellik ihtiyacını, üremesini ve çoğalmasını nikâh sözleşmesi ile meşru bir zeminde gerçekleştirmesini mümkün kılmaktadır. Bu biyolojik işlev, eşlerin cinsel ihtiyaçlarını karşıladığı gibi nesillerin devamını da sağlamaktadır (Kır, 2011: 382).

Biyolojik fonksiyonun bir diğer yönü çocukların bakımı ve korunmasıdır. Aile, çocukları çevrenin maddi, manevi zararlarından sakınır, çocuklara yaşanabilir evre temin eder (Gökçe, 1976: 218). Zamanla aileyi koruma işlevi sosyal politika kanalıyla kısmen devletle paylaşılmıştır.

Ailenin kendine özgü nitelikleri vardır ve birçok yönüyle başka sosyal yapılardan farklılık gösterir (Gökçe, 1976: 49). Maciver ve Page, *Toplum (Society)* isimli eserinde ailenin sekiz özeliğine vurgu yapmıştır. Bunlar: Evrensel oluşu, ailenin duygusal bir temele dayanması (annelik, arkadaşlık, ebeveynlik, aşk gibi), ailenin toplumu şekillendiren bir yapısının olması, biyolojik koşullar çerçevesinde sınırlı bir büyüklüğe sahip olması, sosyal yapıyı oluşturan çekirdek özeliği taşıması, aile üyelerinin birbirlerine karşı sorumluluklarının olması, ailenin sosyal kurallarının olması ve ailenin kurum olarak evrensel nitelik taşımasına rağmen diğer birçok örgüte göre geçici ve değişken olması (Maciver ve Page, 1961: 238).

Parsons, ekirdek ailenin temel fonksiyonu olarak üreme, çocukların bakımı, eğitimi ve sosyalleşmesini sağlanması sayar (Parsons, 1955: 214). Aile; aidiyet duygusunun yaşandığı temel kurumdur. Kişinin dinî, kültürel ve psikolojik kimliği ve birçok değer burada oluşur.

Ailenin bir diğer işlevi toplumsallaştırmadır. Çocuğun toplumsallaştığı ilk yer ailedir. Bir başka deyişle aile, bu sürecin en etkin yaşandığı yerdir. Toplumsallaşma; bireyin ait olduğu toplumun norm ve değerlerini öğrendiği, kendisine ait rolleri gerçekleştirecek beceri, bilgi, alışkanlıkları edinerek topluma uyma ve toplumun işlevlerini yerine getiren yesi olma sürecidir. Bireyin ihtiyaç duyduğu aidiyet hissinin doğal biçimde karşılandığı asıl kurum ailedir (Kır, 2011: 400).

Değer ve normların öğrenildiği yer olarak aile, toplumsal denetim sağlar. Yemek yeme, konuşma vb. adabı muaşeret kurallarını çocuklar ailelerinden öğrenirler. Bunların yanı sıra mesleki eğitime yönlendirmesi de ailenin sorumluluğundadır (Şahinkaya, 1975: 171).

Ailenin toplumsallaşma ile ilgili bir diğer fonksiyonu ailenin toplumda statü ve saygınlık kazandırmasıdır. Bireyin sahip olduğu ailenin kültürel ve sosyal yapısı, eğitim ve ekonomik durumu, o aileye mensup kişinin de statü ve saygınlığını belirlemektedir.

Çocuğun dinî eğitim ihtiyacının önemli bir bölümünü ailesi karşılamaktadır. Dinî bayramlar, dualar, ibadetler aracılığı ile din eğitiminin temeli atılmış olur. İslam dininde aile, çocuğa itikat, ibadet ve ahlak gibi dinî bilgileri kazandırmakla sorumlu tutulmuştur çünkü aile dinî yaşamın merkezidir. Aile birliğinin korunması ve dinî değerlerin yaşanması için aile ve din kurumları birbirine ihtiyaç duyar. Aile, sağlıklı kişilerin yetişmesini, ahlaki ve dinî değerlerin aktarılmasını sağlamaktadır (Selman, 2018:13).

Ailenin bir diğer işlevi boş zamanları değerlendirmedir. Boş zaman değerlendirme alışkanlığı ailede kazanılır (Selman, 2018:13). Boş zamanı beraber geçirmek aile bağlarını güçlendirir. Tezcan, boş zaman kavramının atıl geçirilen zaman olmadığını, aslında özgür zaman kavramının verilmek istenen anlama daha uygun olduğunu belirtmiştir. Sinema ve tiyatronun insanı topluma hazırlayan işlevinin yanı sıra boş zamanları değerlendirmek amacıyla eğlence merkezleri vb. yerlerde de aile bir arada olabilir (Tezcan, 2019: 165-179).

Ailenin ekonomik işlevleri tarihte hiçbir zaman kapitalizmin etkilediği ve değiştiği ölçüde değişmemiştir. Zira ailenin toplumda sahip olduğu roldeki değişimi etkileyen en önemli olay üretimin aileden kâr amaçlı işletmelere kaymasıdır (Özbay, 1998: 33). Aile üretim işlevinin yanında mesleki beceriyi de bireye kazandırmaktadır (Kır, 2011: 402).

Gökçen, toplumsal değişmelerin aileyi iki ayrı yönden etkilediğini belirtmiştir. Birincisi ailenin görevlerinin farklılaşması, ikincisi ise toplumsal sorunların aile içi sorunlara yol açmasıdır (Gökçe, 1976: 63).

Ailede gözlenebilen bir diğer gelişim ikamet yeri ile iş yeri arasında gittikçe artan ayrılık, aile ve işletme düalizminin (ikiliğinin) oluşmasıdır. Bu iki unsur özellikle büyük şehirlerde birbirinden uzaklaşmıştır. İş hayatının maddi ve manevi olarak evden uzaklaşmasının aile hayatına en büyük yansıması iş hayatındaki dayanışmanın artık olmaması, çocukların büyüklerinin mesleğinin inceliklerinden, çalışmanın zorluğundan ve iş ahlakından habersiz büyümeleri olmuştur. Bu durum iş hayatının mesleki tecrübe ve ahlaki boyutunun sonraki kuşağa aktarımını imkânsız kılmıştır. Aile üreticilikten tüketiciliğe doğru evrilmiştir (Freyer, 1967: 241).

Elliot ve Merrill geleneksel ailenin fonksiyonlarını başka kurumlara devrettiğini belirtmişlerdir (Elliot ve Merrill, 1961: 351). Eskiden evde ifa edilen (ekmek pişirme, örgü, dikiş vs.) görevlerin gitgide tasfiye edilmiş, onların yerine endüstri mamulleri geçmiştir (Freyer, 1967: 241). Önceleri yeme, içme, giyim vb. gereksinimler aile içinden karşılanmakta ve kapalı ev ekonomisi özelliği görülmekteydi. Günümüzde ailede üretim görevi tamamen dışarıya aktarılmıştır. Büyük ailenin görevleri arasında sayılan üretim günümüzde büyük çiftliklere, şirketlere, fabrika ve işletmelere devredilmiştir.

Ailenin yapı ve görevlerindeki bu kayıp ekonomik fonksiyon olarak kalmamış, manevi alana da yansımıştır. Bu dönemde çocuk kreşleri ve okulların genişletilmesi ailenin eğitim fonksiyonunu azaltmıştır. Ailenin terbiye etme görevi zayıflamıştır.

Ailenin eğitime fonksiyonu bilhassa okul öncesi dönemde ailenin temel fonksiyonu iken kadınların çalışma hayatına girmelerinden sonra kreş, yuva, bakımevi vb. kurumlar bu eğitim ve sosyalleşme fonksiyonunu gidermeye çalışmıştır. Kentleşme, evlerin mimari yapıları, sosyal medyadan yayılan haberler, şehir hayatında insanların birbirlerini tanımaması ve birbirine güvenmemesi, çocukların evlerde ve kapalı ortamlarda büyütülmesine neden olmuştur. Bu şekilde çocuk büyütme hem çocuk hem de anne için zor bir duruma gelmiştir. Böylece okul öncesi çocuğa sahip

olan çalışmayan anneler de üç yaşından sonra çocuklarını sosyalleşme ve eğitim ihtiyaçlarını karşılamak üzere okul öncesi kurumlara göndermiştir (Gökçen, 2016: 63).

Din eğitimi ve pratiklerin öğretilmesi toplumlar ve devletler arasında büyük değişimler göstermektedir. Türkiye’de din eğitimi temelde aile içinde verilmekle birlikte devlet eliyle okullara bu görev verilmiştir. Okullarda Kuran-ı Kerîm, Arapça ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin yanı sıra din görevlileri yetiştirmek üzere kurulmuş imam hatip liseleri bu fonksiyonu yerine getirmektedir (Öcal, 2002: 399-430).

Geniş ailenin görevlerinin bir kısmını başka kurumlara devretmesiyle aile yapısında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Eskiden geniş aile birçok fonksiyonu yerine getiren bir sosyal yapı iken ikincil görevlerini başka kurumlara devretmesiyle aile karı-koca ve küçük topluluklardan oluşan sosyolojideki birincil (primier) grup karakteri kazanmıştır (Gökçe, 1976: 65). Ailenin temel fonksiyonları ve görevleri ile ilgili olarak Amerikalı sosyolog Ogburn ailenin görevlerinin gittikçe kurumlara devredildiğini belirtmektedir (Ogburn, 1966: 79).

Günümüz ailesinin karşılaştığı problemler; yaşadığı dönemin özelliklerine bağlı olarak kentleşme, çalışma hayatındaki dönüşüm, aile içi bağlanma ve ilişkilere bağlı olarak yaşanan aksaklıklardır. Bu temel yapı birbiriyle ilişkilidir. Ailenin içinde yaşadığı toplumsal yapı ve bu yapısal değişimler aile sistemini etkilemiştir. Gerek dış etkenlere gerek iç dinamiklere bağlı olarak ortaya -daha sonra değinilecek olan- birçok problem çıkmıştır. Devlet, aile kurumunu güçlendirmek için belirli önlemler almış ve çeşitli politikalar geliştirmiştir. Bir sonraki bölümde devletin aileyi desteklemek ve güçlendirmek üzere geliştirdiği aile politikalarına değinilecektir.

Sosyal sistem içindeki erkeğin kazanan rolü, kadının ev kadını rolü değişmiştir. Bunda kadının iş hayatına katılarak kazanma rolünü erkekle paylaşması etkili olmuştur. Kadının çocuklarına ayırdığı zamanın azalması erkeğin çocuk bakımındaki sorumluluğunu artırmış, baba rolüne güç kazandırmıştır. Çalışan annelerin hayatını kolaylaştırması açısından doğum izinleri, süt izni, aylıksız izinler gibi birçok sosyal politika oluşturulması zorunlu hâle gelmiştir.

İş-aile çatışmasıyla ilgili olarak çeşitli kuramlar geliştirilmiştir. Söz konusu kuramlar bireyin üstlendiği rol yükünün aşırılığını ele almaktadır. Bu aşırılık bireyin üstlendiği bir rolün diğer role engel olmasıdır. İki rol arasında seçim yapmanın zor olduğu hâllerde yoğun bir çatışma meydana gelmektedir (Jeffrey vd., 2004: 1301).

Kadınların mesleki rollerinin olumlu yönde değişmesine rağmen ev içi roller değişmemiştir (Susan ve Ross, 1998: 165). Örneğin, Japonya’da kadınlar, 30-34 yaşlarında emek piyasalarından çekilebilmektedir. Bunun asıl nedeni kadının doğum yapması ve çocuğun bakımını üstlenmesidir. Konuyla ilgili bir başka çalışmada Türkiye’de kadınların çalışmak istememe nedenleri arasında kadınların ev düzeninin bozulmaması, çocuk bakımının aksamaması ve iş ortamında erkeklerle bir arada bulunmak istememesi saptanmıştır (Takahaski, 1994: 37-56).

1.4. Aile Politikaları

Aile politikası kavramına ilk kez İsveçli sosyolog Alva Myrdal’ın *Nation and the Family* isimli kitabında rastlanmıştır. Kavram önce İsveç’te demografik değişimleri anlamak aile ve nüfus politikaları arasındaki ilişkiyi incelemek için kullanılmış, ailelere yönelik önlemlerin belirlenmesini sağlamıştır (Zimmerman, 2001: 12).

Aile sosyal politikaları için temel olarak aileye yönelik oluşturulan ve uygulanan sosyal politikalar tanımı yapılabilir. Bu politikalar, aile üyelerine hazırlanan eğitim, destek, yardım ve sosyal programların tamamını kapsamaktadır. Aile sosyal politikaları genellikle ailelerin karşılaştıkları sorunları çözmek için oluşturulmuş politikalar bütünüdür (Gedikkaya, 2018: 77).

Aile politikaları kavramı aile sosyal politikası ile hemen hemen aynı anlama gelmektedir. Ancak aile sosyal politikası kavramı daha kapsamlıdır. Aile politikası çoğunlukla doğum hızı, çocuk sayısı, aile ile çalışma yaşamının uyumunu sağlamak, çocuk ve yaşlı bakımı, doğum izni ve aile büyüklüğü gibi konularla ilgilidir. Aile sosyal politikası kavramı ise bunlara ek olarak eğitim, sağlık, gelir dağılımı, sosyal

hizmetler, barınma, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar gibi konuları içermektedir (Nas, 2020: 30).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde devlet tarafından aile, toplumun tabii ve asıl birimi şeklinde nitelendirildiği için ailenin korunması gerekliliğine değinilmektedir (Alican, 2013: 21).

Aile politikası ile ilgili bir çalışma yapan Kamerman ve Kahn; aile politikasını devlet tarafından bütünlük içinde doğrudan aileye yönelik gerçekleştirilen faaliyetlerin tümü olarak tanımlamıştır. Bir başka deyişle ülkelerin sosyal politikaları içinde aile politikaları da bulunmaktadır. Kamerman ve Kahn, aile politikasını aileler için devletin yaptığı düzenlemeler olarak görmektedir. Devlet; aile politikalarını aile hukuk kuralları, aile yardımları, vergi indirimleri, doğum veya annelik izinleri, kreş veya okul öncesi eğitimi ve hizmetleri, çocuk yardımları, yaşlı, engelli veya işsizlik yardımları düzenlemek suretiyle yapmaktadır (Kamerman ve Kahn, 1991: 684; akt. Pişkin, 2017: 15).

Kamerman ve Kahn, aile politikasını belirli sınırları içeren politika olarak değil, bir felsefe olarak tanımlamaktadır. Ancak birçok araştırmacı aile politikası kavramını siyasal nitelikli bir önlem olarak görmektedir. Yani devlet aile politikaları aracılığıyla norm olarak belirlediği aile örgütlerini ve/veya aile modelini destekleyip güçlendirmektedir (Kamerman ve Kahn, 1991: 684; akt. Alican, 2013: 21).

Bir ülkenin aile politikasının temelde üç bileşeni bulunmaktadır. Bunların başında devletin politik yapısı gelmektedir. Zira liberal bir bakış açısına sahip bir devlet mümkün oldukça toplum ve ekonomiye müdahil olmayan bir politika sistemini savunduğu için devletin aile politikası da mevcut bakış açısına uygun olarak gelişecektir. Bu görüşe paralel olarak liberal ülkelerin en iyi aile politikası politikasızlık olacaktır. Muhafazakâr politika, aileyi korumayı öngörür. Sosyalist politikada ise aile, toplumu kuran yapı şeklinde görüldüğünden toplumsal değişimler için ona müdahale kaçınılmaz kabul edilir. Ancak sosyalist bakış açısı içinde ideolojik farklılıklar vardır, bu nedenle sosyalist bakış açısının sınırlarını tayin etmek mümkün olamamaktadır (Canatan, 2019: 218).

Aile politikalarını etkileyen en önemli faktör, ülkelerin hangi aile rejimine sahip olduğudur. Aile politikaları ve aile rejimi ilişkisi şu şekilde belirtilmiştir:

1. Sosyal demokrat rejimler, genel olarak ailelere destek, çalışan ailelere de yüksek destek sağlamıştır. Öte yandan kadın erkek eşitliğinde oldukça duyarlıdırlar. Buna örnek ülkeler Danimarka, Norveç, Finlandiya ve İskandinav ülkeleridir.
2. Muhafazakâr rejimler, anne babaların iş hayatlarına çalışma durumlarına göre ailelere ortalama düzeyde bir destek vermektedir. Buna örnek ülkeler Belçika, Fransa, Almanya, Hollanda ve Kuzeybatı Avrupa ülkeleridir.
3. Liberal rejimli ülkelerde ailelere çok destek verilmemektedir. Ağırlıklı olarak gelir durumu düşük ailelere destek verilmektedir. Buna örnek ülkeler İngiltere, ABD ve Anglosakson ülkelerdir.
4. Güney Avrupa rejimi, asgari gelir desteğini herkese vermemektedir. Aile hizmetleri devlet ile özel sektör arasında bölüşülmüştür. Buna örnek ülkeler İtalya, Portekiz ve İspanya'dır (Canatan, 2019: 221).

Aile politikasının ikinci unsuru amacının tespit edilmiş olmasıdır. Aile politikasının amacı ile gerekçelendirme tarzı doğrudan ilgilidir. Gerekçelendirme ideolojik, siyasal değerlere veya pragmatik nedenlere dayanır. Aile politikasının son unsuru politik önlemlerin belirlenmesidir. Bu, aile politikaları bakanlığının kurulması şeklinde veya aile yönelik önlemlerle yapılabilir. Dumon, söz konusu önlemleri üç başlık altında değerlendirmektedir:

1. Güçlendirme politikaları; aileyi gelir sahibi yapacak önlemlerdir. Bu politikalar iş bulma ve meslek edindirme yani istihdam politikalarını içerir.
2. Geliştirme politikaları; eğitim hizmetleri vb. aile yaşamını geliştirme hizmetlerini içerir.
3. Aile dışı kurumlar; zaman zaman ailenin yerini tutacak aile dışındaki kurumları düzenler (Dumon, 1991: 4).

Dumon, aile politikalarını açık ve kapalı olarak iki başlık altında incelemektedir: Açık aile politikaları aile kurumu ile üyeleri hakkında bilinçli olarak

tasarlanmış politikalar. Kapalı aile politikaları ise aileyi dolaylı olarak etkileyen politikalar. Bunlar genellikle sosyal politikalar (Dumon, 1991: 4).

Aile politikaları dar ve geniş olarak iki başlık altında incelemiştir: Dar aile politikası çocuk sahibi olan ailelere yöneliktir. Geniş aile politikası ise istihdam, ulaşım, beslenme ve eğitim politikalarını içermektedir (Gauthier, 2002: 449). Ancak genel olarak literatürde dar anlam tercih edilmektedir (Pişkin, 2017: 15).

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da aile politikalarının yeni tarzları oluşmuş ve bunlara "*aile işlev destekleri*" adı verilmiştir. Ayrıca İrlanda dışında tüm Avrupa ülkelerinde çocuk bakımını ve ailelere sosyal destekleri içeren aile ikame uygulamalar oluşturulmuştur. Aile planlaması, aile danışmanlık hizmetleri, cinsiyet eğitimi aileler için geliştirilmiş politikalar. 1960'larda cinsel devrim ile tüm Avrupa'da aile bakanlıkları kurulmuştur. HIV virüsü ve AIDS'in yayılmasıyla 1980'lerde kampanyalar düzenlenmiş ve güvenli cinsellik anlayışı öne çıkarılmıştır. AB üyesi ülkelerde bu tür kampanyalar yapılarak genç hamilelik oranının düşürülmesi hedeflenmiştir (Dumon, 1991: 4).

Aslında birçok politika dolaylı olarak aile kurumuyla ilgili olmuştur. Ancak aile politikalarının kurumsallaşması son dönemde bahsedilen bir konudur. Ailenin politika alanı şeklinde belirlenmesini toplumu kurma yönelimi ile değerlendirmek mümkündür. Devletlerin siyasi ideolojilerini gerçekleştirmesi ve iktidarda kalabilmesi için toplumun temel kurumu aileye ihtiyaçları vardır. Aile politikalarının önceleri yoksulluk vb. konular içinde kendine yer bulurken günümüzde kendi başına bir alan şeklinde değerlendirildiği görülmektedir.

Toplumsal değişimler, ekonomik krizler, savaş ve Sanayi Devrimi toplumsal sıkıntılara neden olmuş ve aile, bir sorun alanı olarak görülmemiştir. Aile, farklı ülkelerde, farklı dönemlerde sosyal politikalar alanında gündeme gelmiş ve bu alanda çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Aslında tüm politikalar aileyi dolaylı yoldan etkilemiştir. Ancak ailenin kurumsallaşması, bir politika unsuru olması özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonradır (Nas, 2020: 30-31). Zamanla birçok ülkede aile politikaları akademik alanın ve karşılaştırmalı refah devleti araştırmalarının temel konularından olmuştur (Gedikkaya, 2018: 78).

Avrupa’da aile politikaları, 19. yüzyılda -İkinci Dünya Savaşı’ndan hemen sonra- nüfus artışının düşmesi, evlilik yaşının yükselmesi, boşanmanın artması sonucu sosyal koruma politikalarının yürürlüğe girmesiyle başlamıştır (Rimmerman, 2015: 10).

Sosyal ve ekonomik sorunların aileye olumsuz yansımaları olmuş, ailenin kaybetmeye başladığı işlevlerini gerçekleştirebilmesi amacıyla aileye yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (İçağasıoğlu-Çoban ve Özbeşler, 2009: 31).

Avrupa’da aile politikalarının temelini çocuk yardımları oluşturmaktaydı. (Aile politikalarında öncü ülkeler olan Fransa ve Belçika’da 1960’lı yıllarda evli olmayan annelere de bu yardımlar yararlanmaktaydı). Erken dönem aile politikaları vergi iadesi veya indirimi olarak uygulanmış, bu nedenle ekonomik etkinleştirme politikası şeklinde de değerlendirilmiştir. Bu dönemde ücrete yapılan ilaveler de aile politikaları içinde yer almıştır (Arslan, 2018: 17).

ABD’de aile politikalarının tarihi AB’ye göre günümüze daha yakındır. ABD’de aile politikalarının önemsenmesi konusunda 1970’lerin ortalarında baskı başlamış ve 1980’de Beyaz Saray’da Aile Konferansı yapılmıştır. Kurumsal aile politikalarının ABD’de böylece başladığı kabul edilmektedir (Gedikkaya, 2018: 77).

Aile politikalarının İngiltere’de gelişimi ise İşçi Partisi’nin 1997 yılında göreve başlamasıyla olmuştur. İşçi Partisi güçlü aile ve güçlü topluluk kurmaya yardımcı olacaklarını vaat etmiştir. İçişleri Bakanlığı da 1998 yılında *Supporting Families* bildirisini yayınlamıştır. Bu yayın İngiliz hükümetinin aile ile ilgili ilk yayınıdır (Millar, 2001: 28).

Aile ilgili dergiler ve makaleler 1930’dan itibaren yayınlanmıştır ancak aile politikaları ile doğrudan ilgilenen yayınlar 2000’lere tekabül eder. “*Family Relations* (1951) ve *The Journal of Marriage and the Family* (1939), *Journal of Family and Economic Issues* (1978), *Journal of Family Issues* (1980) *International Journal of Law, Policy and the Family* (1987) ve *Journal of Family Studies*” (1995) bunlardan bir kaçıdır (Gedikkaya, 2018: 77).

Aile araştırmaları aile politikalarını geliştirmekte oldukça etkili olmuştur. Bu araştırmalar, çalışmaların tüm dünyaya yayılmasını sağlamanın yanı sıra toplumda ailenin önemini uluslararası kuruluşlarda gündeme taşımuştur. BM Ekonomik ve Sosyal Konseyin nerilerine dayanılarak 1983'te Toplumsal Kalkınma Komisyonu, kalkınma sürecinde ailenin işlevine ilişkin kararda (1983/23) kamuoyunun ve politika yapıcıların farkındalığı artırmak, aile sorunlarını gidermek ve gereksinimlerini yerine getirmek için etkili çözüm yolları bulmak gereğini vurgulamıştır. BM Genel Kurulu, 1989 yılını Ailenin Uluslararası Yılı ilan etmiştir. 1993'te her yıl 15 Mayıs'ın Uluslararası Aileler Günü olarak anılmasına karar verilmiştir. Böylece BM, ocuk günü, kadınlar günü vb. günler ilan ederek aileye ilişkin konularda farkındalık yaratmak, aileleri etkileyen ekonomik, sosyal, demografik durumlarla ilgili bilgileri artırmak istemiştir. Son yıllarda uluslararası ortamlarda yapılan st düzey görüşmeler ve toplantılarla aile politikaları daha görünür kılınmaktadır. 2012 yılında Aile Politikaları zerine Uluslararası Perspektifler konulu özel bir sayı hazırlamıştır (Mihaela, 2014: 5). Doğrudan aile politikalarına ilişkin ilk bilimsel dergi ise 2015'te *Uluslararası Aile Politikaları ve Araştırmaları Dergisi (International Journal for Family Research and Policy)* adıyla yayın hayatına başlamıştır (Gedikkeya, 2018: 77).

Türkiye'de aile politikaları; ailenin korunmasına, ailenin güçlenmesine, iş-yaşam dengesini düzenlemesine yönelik politikalar ve sunulan diğer aile politikaları olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

1.4.1. Türkiye'de Ailenin Korunmasına Yönelik Mevzuat ve Politikalar

Türkiye'de Anayasa'nın ailenin korunması kenar başlıklı 41. Maddesi, ailenin refah ve huzuruyla ilgilidir. Çocuklarla annelerin korunmasına ilişkin önlemleri almak devlete ait grevevidir. Anayasa'da ailenin korunması hususunda hem uluslararası hem ulusal mevzuatta yasal birçok düzenleme bulunmaktadır. 22.11.2001 tarihli ve "4721 sayılı Türk Medeni Kanunu", 1.3.1 926 tarihli ve "765 sayılı Türk Ceza Kanunu" ve 14.01.1998 tarihli ve "4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun (AKDK)" bunların başında gelmektedir. Aile içi şiddet olaylarının önlenmesi ve ocuk ve

kadınların korunması için “4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun” kabul edilmiştir (Balo, 2003: 1.)

Aile ilgili sorunlara rehberlik etmek için kurulmuş bir diğer oluşum ASPB İletişim Merkezidir. ASPB iletişim merkezi 11 Eylül 2012 tarihinde hizmete girmiştir. Merkez, vatandaşlara ücretsiz hizmet vermekte, ailevi hususlarda danışmanlık desteği sağlamaktadır. Merkez, Alo 183 hattı vasıtası ile hizmet etmektedir. Gerekli durumlarda bu birimler kolluk kuvvetleri ile haberleşmekte, il veya ilçedeki bakanlığa bağlı hizmet birimlerine işleri ya da bireyleri yönlendirmektedir. 2012’den bu yana söz konusu merkezlere oldukça fazla başvuru olmuştur (Turgut, 2016: 421).

1.4.2. Türkiye’de Ailenin Güçlendirilmesine Yönelik Politikalar

Türkiye’de ailenin ekonomik anlamda güçlendirilmesine yönelik politikaları, ekonomik önlemler oluşturmaktadır. Ailelere yönelik nakdi ve ayni yardımlar, sosyal yardımlar, eğitim bakım ödenekleri, çocuk parası vb. önlemler bu kapsamdadır.

Aile hayatını geliştirmek amacıyla verilen eğitim ve danışmanlık önlemleri de bu kapsamda değerlendirilebilir. Ailenin sorunlarıyla başa çıkma becerisini artırmak da bu kapsamdadır. Örneğin, aile içi şiddet veya çocuk yaşta evlilikler hakkında bilinçlendirme çalışmaları ailelerin davranışlarını istenen yönde düzenlemeyi amaçlamaktadır. Aile danışmanlığı uygulamaları bu sınıflandırma içinde yer almaktadır (Gedikkaya, 2018: 89).

Aile bütünlüğünü olumsuz etkileyen unsurlar ile boşanma olaylarının araştırılması ve “*Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu*”, boşanma nedenlerini tespit etmek amacıyla 2016 yılında kurulmuştur. Komisyonun hazırladığı raporda evlilik ve boşanmalar yorumlanmış, evlilik oranlarında artış olmamasına rağmen boşanma oranlarındaki artış incelenmiş, aile bütünlüğünü bozan hususlara yer verilmiştir. Komisyon, köklü değerlere önem verip günümüz gerçeklerini de dikkate alan politikalar üretmek gereğini vurgulamıştır (Çokoğullar-Bozarslan, 2018: 172).

Aileyi desteklemek amacıyla geliştirilen bir diğer uygulama arabuluculuktur. Bu uygulama 2012 yılında yürürlüğe giren Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu (HUAK) ile yürürlüğe girmiştir. HUAK, gerek iş hukuku gerek aile hukuku ile ilgili arabuluculuk öngörmekte ve bu hususlara dair düzenlemeler içermektedir (Dağlıoğlu, 2020: 521).

1.4.3. Türkiye’de İş-Aile Hayatını Dengeleyici Politikalar

İş ve aile hayatını dengeleyici politikaların başında kadın istihdamını artırmak, toplumsal refah seviyesini yükseltmek ve iş yaşam dengesini oluşturmak gelmektedir. 1990’larda Avrupa ülkelerinde uygulamaya başlayan bu politikalar, Türkiye’de de uygulanmaya başlamıştır (Ünlütürk-Ulutaş, 2015: 723). Kreş hizmetleri, bakım yardımları, ebeveyn izinleri vb. uygulamalar aile ile işin uyumlu hâle gelmesi ve ailenin refaha ulaşması amacıyla gerçekleştirilmiştir (Gedikkaya, 2018: 89).

Tek ebeveynli aileler de bu başlık kapsamındadır. Gittikçe yaygınlaşan ve çift ebeveynli ailelerden daha dezavantajlı konumda bulunan söz konusu ailelere yönelik uygulamalar maddi yardımlardır (Gedikkaya, 2018: 89).

1.4.4. Türkiye’de Sunulan Diğer Aile Politikaları

Aile politikaları; sosyal politikaların temeline ilk kez Batı Avrupa ülkelerinde alınmış, sonradan pek çok birçok ulusal ve uluslararası belgede aile politikalarına yer verilmiştir (Alican, 2013: 22). Değişen sosyal yapının ve küreselleşmenin getirdiği yeni yaşam şekilleri, geleneksel aile yapısındaki parçalanma ve dağılmalar aileleri esas işlevlerini dahi gerçekleştiremeyecek hâle getirmiştir (Arslan, 2018: 34).

Türkiye’de Cumhuriyet sonrası hükümetlerinin aile politikaları, Dumon’un yaptığı sınıflandırma açısından kapalı aile politikalarıdır. Aile, ülkeler tarafından ortaya konulan politikaların ilk hedefi değildir. Kültürel, sosyal, ekonomik vb. politika ya da planlamalar aileyi dolaylı yoldan etkilemektedir (Dumon, 1991; akt. Canatan ve Yıldırım, 2019: 221).

2000’li yıllara kadar aile politikaları kapalı aile politikaları özelliği göstermektedir ancak 2000 yılından sonraki politikalar açık aile politikaları niteliğindedir. 1921 ve 1924 Anayasaları aile ve ailenin korunmasına ilişkin düzenlemeleri içermektedir. Ancak 1920-1960 yılları arasındaki dönemde kurulan hükümetlerin politikalarında aile politikaları önemli bir yer tutmamıştır (Arslan, 2018: 34). Bu dönemde 32 hükümet görev yapmıştır ve hükümet programına aileye yer veren yalnızca üç hükümet vardır. Cumhuriyet tarihinde aile konusu 1969-1970 arasında görev yapan ikinci Demirel hükümeti tarafından ilk defa ele alınmıştır. Bu gelişme, 1961 Anayasası’na denk gelmektedir. 1965-1995 arasında aileye ilişkin konular ele alınmıştır. 1982 Anayasası’nda hükümet programlarında aile müstakil olarak 1983’ten sonra yer almıştır. Bu dönemde görevdeki DYP-SHP koalisyon hükümeti Kadın, Aile ve Çocuk Hakları Bakanlığını kurmuştur. 1983-1995 yıllarında önceki hükümetlere nazaran aile politikalarına çok daha fazla önem verilmiştir. Bunun göstergelerinden biri olarak Aile Araştırma Kurumu kurulmuş, bu kurum daha sonra devlete bağlanmış ve koordinasyon üst düzeye çıkarılmıştır (Çakırbay-Çimen, 2009: 79).

1989’da kurulmuş olan Aile Araştırma Kurumu, 2004 yılında kabul edilen 5256 sayılı kanun ile kapatılarak görevleri Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğüne (ASAGEM) devredilmiştir. Aile Araştırma Kurumunun sahip olmadığı biçimde ASAGEM’in bütün sosyal sorunlarla ilgilenecek şekilde kapsamı genişletilmiştir. Daha sonra bakanlık döneminde yürütülecek faaliyetlerin çoğu ASAGEM tarafından yönetilmiştir (Turgut, 2016: 419).

2003 yılında aile mahkemelerinin kurulması aile ile ilgili bir diğer önemli uygulamadır. Aile mahkemelerinde öncelikli hedef aile bütünlüğünü korumak olmuştur. Bu nedenle aile mahkemelerine yargılama yetkisinin yanında aileyi ve aile üyelerini korumak ve eğitmek için önlemler alması amacıyla yetkiler verilmiştir (Turgut, 2016: 419).

633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 2011 yılında ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuştur. Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü gibi teşkilatlar bu bakanlık çatısı altında toplanmıştır (ASPB, 2011: 4)

Türkiye’de 1960-2000 arasında nüfus artışını azaltmak amacıyla aile planlaması gibi politikalar yürürlüğe konulmuştur. AK Parti’nin 2002’de iktidara gelmesiyle nüfus politikaları değişmiştir. Recep Tayyip Erdoğan ailelerin en az üç çocuğa sahip olmasını söylemesi, nüfusun artmasına yönelik bir ifade olarak görülmektedir (BİANET, 2008). Bu kapsamda 2006 yılından itibaren tüp bebek tedavisini devlet finanse etmeye başlamıştır. AK Parti hükümetinin üç çocuk talebi doğrultusunda başlattığı sezaryen oranlarını azaltma politikası da nüfus artış politikasıyla ilgilidir (Radikal, 2012). Zira riskleri sebebiyle sezaryen doğumla çocuk sayısı sınırlı kalmaktadır.

AK Parti hükümeti döneminde yalnızca nüfus değil, kadın, çocuk ve yaşlı politikalarında da bir dönüşüm yaşanmıştır. Çocukların aile yanında yetişmesinin önemi kavranmış, çocuklara ailelerinin yanında hizmet önceliği başlatılmıştır. Devlet korumasındaki çocukların yaşadığı kurumlardaki koğuş sisteminden çok daha az kişinin bulunduğu “*sevgi evleri*” olarak adlandırılan ev tipi kurumlara 2006 yılından itibaren geçilmiş ve sevgi evlerinin sayısı hızla artmıştır (Yaşar ve Dağdelen, 2013: 211).

Yaşlı bireylerin hayatlarına aile yanında devam etmesi için çalışmalar başlatılmıştır (Turgut, 2016: 423). Yaşlıların tecrübeleriyle geçmiş ve gelecek arasında önemli bir köprü vazifesi gördüğü (AK Parti, 2007), geçmiş-bugün-gelecek ilişkisinde muhafazakârlıkta istenilen biçimiyle sürekliliğe katkı sağladığı düşünülmektedir (Çokoğullar-Bozarslan, 2018: 168).

Ülkemizde aileye yönelik sosyal hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları, yakın zamana kadar Başbakanlığa bağlı genel müdürlük veya başkanlık şeklinde faaliyetlerini sürdürmekteydi. Yaşlılar, engelliler, yoksullar, sosyal yardım ve hizmete muhtaç kadın ve çocuklar gibi toplumun geniş kesimine hizmet amacıyla kurulan kurum ve kuruluşların bağımsız bir bakanlık olarak değil, farklı birimlere bağlı ve dağınık yapıda çalışması ciddi bir sorundu. Bu durumu değiştirmek için 2011’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) kurulmuş ve söz konusu birimler bu bakanlığa bağlanmıştır. 10 Temmuz 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleştirilerek “Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı” adını almıştır. 21 Nisan

2021'de Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının kurulmasıyla bakanlığın adı "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" olarak değiştirilmiştir. Bu bakanlığın yanı sıra Gençlik ve Spor Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İşler Başkanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı ile bunlara bağlı kurum ve kuruluşlar, doğrudan veya dolaylı yoldan aile politikalarına yönelik çalışmakta veya bu politikalara katkı sunmaktadır. Yerel yönetimler de aile politikalarına önemli hizmetler sunmaktadır (Arslan, 2018: 47).

Aile danışma merkezlerinin kurulmasına dair yönetmelik ise 7 Ekim 2007 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Bu merkezlerin temel amacı ailenin korunması, desteklenmesi ve aileyi koruyu-önleyici, hizmetlerin sunulmasıdır. Bu özel aile danışmanlık merkezlerinde psikolog, sosyolog, aile danışmanı, psikolojik danışman, çocuk gelişimcisi ve sosyal hizmet uzmanı vb. uzmanlar görev yapmaktadır. Aile danışma merkezleri sadece evliliğin devam ettiği döneme değil, evlilik öncesi ve boşanma sürecine de rehberlik etmektedir. Merkezde bireyler eş seçimi, evliliğe hazırlık ve aile içi iletişim gibi konularda bilgilendirilmektedir. Kamu eliyle sunulan aile danışmanlık hizmetlerinde ise sistem şu şekilde ilerlemektedir. Aile danışmanlığı hizmetinden yararlanmak isteyen vatandaşlar, bulundukları ilin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne veya en yakın Sosyal Hizmet Merkezine başvurarak randevu almaktadır. Ya da 2022 yılından itibaren e-Devlet üzerinden <https://www.turkiye.gov.tr/ashb-aile-danismanligi-basvurusu> linkinden randevu talebinde bulunabilmektedir. Bakanlık tarafından 2012'den bugüne kadar yaklaşık 79 bin vatandaşın aile danışmanlığı hizmetinden yararlandığı belirtilmiştir. (ASPB, 2022: 33). İstanbul Sosyal Hizmet Müdürlüğü ile yapılan görüşme neticesinde; randevu talebinden itibaren iki ile üç ay sonrasında ilk görüşmenin yapılabildiği, en az 8 seans görüşmenin sürdürüldüğü ve bu görüşmeleri sosyal hizmet birimlerince eğitime tabi tutulan sosyal hizmet uzmanları ve psikologların yürüttüğü bilgisine ulaşılmıştır. (Doğan, kişisel iletişim, 2023)

İKİNCİ BÖLÜM

AİLE DANIŞMANLIĞI: YAKLAŞIMLARI, TÜRLERİ VE DANIŞMA İHTİYACI DOĞURAN SORUNLAR

Bu bölümde öncelikle aile danışmanlığı ile ilgili yaklaşımlar ele alınacaktır. Aile danışmanlığı ile ilgili yaklaşımlar, özellikle aile danışmanlığının fonksiyonlarını anlamak açısından önemlidir. Aile danışmanlığı yaklaşımlarından Sistematik Aile Danışması, Yapısal Aile Danışması, Yaşantısal Aile Danışması, Bilişsel Aile Danışması ve Psikoanalitik Aile Danışmasına yer verilecektir. Aile danışmanlığı türlerinden ise, bireysel danışmanlık, bireysel evlilik danışmanlığı, birleşmiş aile danışmanlığı, dörtyol oturumu, grup danışmanlığı ve kombine terapi türleri konu edinecektir.

2.1. Kavramsal ve Tarihsel Açından Aile Danışmanlığı

Günümüzde gelişim ve değişim süreci her alanda devam etmekte, bundan toplumlar ve toplumun en küçük ögesi olan aileler etkilenmektedir. Bu süreçte aile bireyleri uyumlu, mutlu ve huzurlu birliktelik kurma ve yürütmede sorunlar yaşamaktadır. Aile üyelerinin hızla değişen rolleri ve bu değişime adapte olmakta zorlanmaları, ailenin bünyesinde iletişim ve etkileşimi bozup hem çiftler hem kuşaklar arasındaki çatışmaları artırmaktadır. Söz konusu gelişim ve değişimin bir başka etkisi de aile yapısında olmuştur. Aile yapıları geniş aileden çekirdek aileye dönüşmeye başlamıştır. Boşanmaların artmasıyla tek ebeveynli aileler yaygınlaşmaya başlamıştır. Ailede otorite olgusunda değişim olduğu kadar aileler üzerindeki otoriteler de değişmiştir (Özgüven, 2001: 22). Dönemin hızlı değişimi gençlerle ebeveynler arasındaki uyumu zorlaştırmıştır. Kadının çalışma hayatına girmesi kadınlara geleneksel rollerin dışında yeni sorumluluklar getirmiştir. Aile bireylerinin çalışan anne, kentli anne-baba gibi rollere uyum sağlamakta zorlanması aile içi ve kuşaklar arası ilişkiyi olumsuz etkilemiştir (Nazlı, 2007: 5). Bu ilişkileri güçlendirmek üzere aile danışmanlığı kurumsal alanda yerini almaya başlamıştır.

Aile danışmanlığının resmi gazetede tanımlanışı ise şu şekildedir:

“Aile danışmanı; söz konusu yönetmelikte vurgulanan eğitim almış, merkezde aile danışmanlığı görevini yerine getirebilecek meslek personeli. Aile danışmanlığı; merkezde görev alan aile danışmanının aile sınırları ile aile üyeleri arasındaki ilişkisi hakkında çalıştığı, aile üyelerinin bozulmuş ilişkilerini düzeltmeyi ve süreç içinde edinilen yeni iletişim becerileri aracılığıyla aile bireylerinin sorun çözme yeteneklerini güçlendirmeyi hedefleyen, kendine özgü strateji ve tekniği olan hizmettir. Türkiye’de aile danışmanlığı eğitimini alarak aile danışmanı unvanı alabilecek meslek grupları; uzman, asistan, pratisyen hekimler, psikologlar, psikolojik danışmanlar, çocuk gelişim uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, hemşirelerdir. Diğer meslek grupları katılım belgesi alabilir ancak klinik açamazlar” (Resmi Gazete, 2009).

Aile danışmanlığının benzer bir başka ifadesi ise aile terapistliğidir. Literatürde birbirlerinin yerine kullanılan bu kavramlar arasındaki ayrım ile ilgili net bir sınır çizilememiştir. Ancak aile danışmanlığının bir nevi ilişki danışmanlığı olduğu söylenebilir. Bireylerin eşleri, aileleri ve çocuklarıyla ilişkilerinde rehberlik yapan bir ruh sağlığı profesyonelliği olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda aile danışmanı bireyin davranışının altında yatan nedenlerle değil, nasıl ilişki ve iletişim kuracağıyla ilgilidir. Aile terapistliği ise ilişki danışmanlığına ek olarak aile travmalarına çözüm üreten, problemleri kökten çözmeyi amaçlayan ve iyileştirme fonksiyonu olan bir ruh sağlığı hizmetidir (Brown, 2023).

Ruhsal problemlere ve ailevi sorunlara yönelik aile danışmanlık uygulaması, köklü bir geçmişten günümüze süregelen aile ıslahı girişimlerinin farklı bir uzantısıdır. Yöntemi farklı olsa da insanlık tarihinde ailevi problemler hep olmuş ve bu problemlerin çözümü için bir başka el devreye her zaman girmiştir. Aile danışmanlığı, bu yardım mekanizmasının en yeni formudur (Gladding, 1995: 4-5). Tarih süresince aile bireylerinin kendi aralarında yardımlaşması genel olarak yaşlı kişilerin gençlere nasihatler vermesi, yetişkin ve gençlerin de yaşlı kişileri koruyup kollaması şeklinde olmuştur (Özabacı ve Erkam, 2019: 27).

Aile danışmanlık uygulamasının ortaya çıkması ve gelişmesi bireysel psikoterapi uygulamalarından sonra olmuştur. 1940’lı yıllara kadar sistematik bir aile

danışmanlığı uygulamasına neredeyse rastlanmamaktadır. Aile danışmanlığı bir grup terapi sistemidir ve bu sistemin ortaya geç çıkıp olgunlaşmasının birtakım felsefi, düşünsel ve toplumsal sebepleri vardır. Bunların başında Püritenlik anlayışı gelmektedir. Püritenlik hayatta başarılı olmanın Tanrı buyruğu olduğuna dair algıyı ifade etmektedir. Bu algıda kişilerin -konu her ne olursa olsun- yardım istemesi birey olamama, kendine yetememe olarak kabul edilir. Bu da Tanrı tarafından seçilenlerden biri olmadığını kabul etmek anlamına gelir. Sebeplerin bir diğeri dönemin Amerika'sında -özellikle batısında- bireyciliğin hakim olmasıdır. Bireysel sorunları kişinin kendisinin çözmesi beklenmiştir. Aile danışmanlığının gelişmemesinde geleneksel yapı da etkili olmuştur. Tarihte insanlar ailevi sorunlarında öncelikle din adamları/rahipler, doktorlar ve avukatlara güvenmiştir (Gladding, 1995: 5). Bir diğer engel doğası gereği aynı anda birden fazla kişiyle terapötik süreci yönetmeye karşı olan Psikanaliz Kuramı ve Davranışçı Kuramıdır. Bu nedenlere rağmen aile danışmanlığının popülerleşmesine katkı bulunan dört etmenden söz edilmektedir. Bunlardan birincisi kadınların aile yaşamıyla ilgili derslere üniversitelerde yer verilmesini istemeleridir. Ernest Groves, Boston ve Kuzey Carolina Üniversitelerinde ebeveynlik ve aile yaşamıyla ilgili dersler vermekteydi. Groves, 1933 yılında *Marriage (Evlilik)* adlı kitabını yayınlamıştır. Aile danışmanlığının ortaya çıkmasını sağlayan bir diğer etmen evlilik psikolojik danışmanlığının ortaya çıkmasıdır. New York'ta Abraham Stone ve Hannah Stone evlilik danışmasının öncü isimleridir. Aile terapisinin ortaya çıkmasındaki üçüncü etmen 1938 yılında Ulusal Aile İlişkileri Kurulunun *Aile İlişkileri Ulusal Konseyi (National Council on Family Relations)* adlı dergiyi çıkarmasıdır. Son etmen ise mahalli aile memurlarının 1920 ve 1930 yılları arasında aile dinamikleri hakkında yaptıkları çalışmalarıdır. Alfred Adler, mahalli aile memurlarının çalışmalarını desteklemiş, aile dinamikleri ile ilgili yeni yaklaşımlar geliştirmiştir (İçağasıoğlu-Çoban ve Özbeşler, 2009: 31).

Aile danışmanlığının gelişimini etkileyen faktör arasında İkinci Dünya Savaşı'ndan da söz etmek gerekir. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle birçok kişinin psikolojisi bozulmuş, bu da aileleri olumsuz yönde etkilemiştir. Ailelere psikososyal destek verme gereği ortaya çıkmıştır. Bir başka deyişle ailelerin kendilerine ait fonksiyonlarını en uygun şekilde gerçekleştirebilmesi amacıyla sosyal politikaları

ailelere yönelik düzenlenme ihtiyacı doğmuştur. Bu ruh sağlığı yardımını sunabilmek için 1946'da ABD Kongresi tarafından Ulusal Ruh Sağlığı Kanunu (National Mental Health Act) yürürlüğe girmiştir. Önceleri ihtiyaç sahibi ailelere maddi destek sağlamayı gerektiren kanun, zamanla ailelere sunulan ruh sağlığı hizmetlerini kapsamına almıştır (Gladding, 1995: 119).

Bilimsel anlamda ruh sağlığıyla ilgili araştırmalarda aile içi ilişkilere ilk değinen kişi Sigmund Freud'dur. Freud, çocuğun kişilik gelişimine etkilere anne-çocuk ilişkisi bağlamında yaklaşmıştır. Cinsel kimliğin oluşumunda 0-5 yaş dönemin önemine değinmiştir. Alfred Adler ise Sigmund Freud'dan farklı olarak aileyi bir bütün olarak ele almıştır. Çocuğun kişilik gelişiminde sadece ana-baba-çocuk etkileşimini incelemeyi yetersiz bulmuş, kardeşlerin de içinde bulunduğu sosyal çevrenin önemli olduğuna işaret etmiştir (Kuzgun, 1991: 83). Bunların yanı sıra koruyucu ruh sağlığı önlemlerine dikkat çekmiştir. Ana-baba eğitimlerini koruyucu eğitimlerin ilk adımı saymıştır. Alfred Adler, aile danışmanlığı olarak görülebilecek aile eğitim merkezlerini de ilk kez 1920'de açmıştır (Nazlı, 2007: 5). Adler, çocuk rehberlik merkezlerinde çocuğu ailenin diğer bireyleriyle birlikte ele almıştır. Adler bireysel psikolojik destekten çok dikkatini aile içi ilişkilere yoğunlaştırmıştır (Kuzgun, 1991: 83). 1950-1960 yılları arasında Ackerman, Freud tarafından geliştirilen Psikoanalitik Kuramı aile danışmanlığına aktarmıştır. İlk aile sağlığı merkezini açan Ackerman, burada yetişkin ve çocukların psikolojik sorunlarını psikoanalitik yöntem kullanarak grup ve birey terapisiyle çözmüştür. ABD'de 1950'li yıllara kadar aile danışmanlığına yönelik çalışmalar şizofreni hastaları ekseninde yapılmıştır, Şizofrenlerin çoğunun ya boşanmış aile çocukları olduğunu ya da ailelerinde önemli ilişki bozukluklarının bulunduğunu saptamıştır. Bu dönemde psikologlar dönemin popüler psikoterapi eğitimlerini alt üst ederek danışma sürecine eşleri ve çocukları da dâhil etmiştir. Temel Aile Terapisi (Conjoint Couple Therapy) adlı kitabında aileleri terapi sürecine nasıl kattığını anlatmıştır (Gladding, 1995: 121). Satir, bu kitaptaki ailede duygusal iletişim konusunu ele alarak birçok aile danışmanını etkilemeyi başarmıştır (Satir, 2017). Ulusal Zihin Sağlığı Enstitüsünde özellikle üst kuşakları içine alan bir takım aile incelemeleri aile danışmanlığının gelişimine önemli katkılar sağlanmıştır (Çevik, 2020: 33). Nichols, danışma süreçlerinde sadece iç görü

kazandırmayıp aile içi ilişkilerde yönerge ve yönlendirmelere de yer vermesinin aile danışmanlığının gelişmesinde önemli bir aşama olduğunu belirtmiştir. (Nazlı, 2007: 7) Aile içi hiyerarşiye odaklanan birçok psikoloğa göre çoğu ailevi probleminin sebebi aile hiyerarşisindeki bozulmadır. Bu bakış açısıyla birçok ruh sağlığı uzmanı ailedeki alt sistemleri çözümleyerek yapısal aile danışmanlığını geliştirmiştir. Bunların yanı sıra Ackerman ve Jackson, 1962’de Aile Süreçleri Dergisini (*Family Process*) çıkarmış; 1970’te Amerikan Aile Terapisi Birliği (*American Family Therapy Association*) ve Amerikan Aile ve Evlilik Terapisi Birliği (*The American Assotiation for Marriage and Family Therapy*) isminde iki büyük dernek kurulmuştur. 1974’te ABD’de Evlilik ve Aile Terapisi Dergisi (*Journal of Marital and Family Therapy*) yayınlanmıştır (Nichols, 2013: 413-425).

ABD’deki aile danışmanlığı çalışmalarının etkisi 1970’li yıllarda Avrupa’da öncelikle İngiltere, İtalya ve Almanya’da görülmüştür. R. Skynner, Mora Selvin Palazzoli, H. Richter aile danışmanlığı kategorisine katkı sağlamışlardır. 1970’li yıllarda Minuchin tarafından kurulan çocuk rehberlik kliniği dünyadaki önemli aile danışmanlık merkezlerinden biridir (Minuchin, 1988, akt., Çevik, 2020: 33).

Aile danışmanlığı alanında 1980’li yıllarda kadın araştırmacılarından Rachel Hare, Jay Haley, Pegg Papp, Monica Mc Goldrick, Betty Carter önde gelmektedir. Çözüm odaklı aile danışmanlığı bu dönemde oldukça dikkat çekmiştir. 1990 yılında Hanlan ve Stere de Shazer’in çözüm odaklı yönteminin yanı sıra David Epston ve Michael White’in öyküsel terapi yöntemi yoğun ilgi görmüştür. 21.yüzyılda aile danışmanlığında yeni gelişmeler yaşanmıştır. 1984 yılında Amerikan Psikoloji Birliği (*American Psychological Association, APA*) kurulmuş, 1986 yılında Uluslararası Evlilik ve Aile Danışmanlığı Birliği (*The International Association of Marriage and Family Counsellors, IAMFC*) yayınlanmıştır. Bu gelişmelere paralel olarak aile terapisi hakkında 50 bini aşkın çalışma yayınlanmıştır (Gladding, 1995: 25).

2006, 2011, 2013 ve 2018 tarihli Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarında Türkiye’de aile yapısının değişmesiyle birlikte aile danışmanlığı uygulamaları ülkemizde de görülmeye başlamıştır. Aile ve çift danışmanlığına ilişkin çalışmalar önceleri psikolojik danışma ve klinik psikoloji yüksek lisans programlarında ders olarak okutulmuş ancak artan ilgi ve ihtiyaca paralel olarak yoğunlukla üniversitelere

bağlı eğitim merkezleri tarafından aile danışmanlığı sertifika programları ve yüksek lisans programları düzenlenmeye başlanmıştır (Boyacı, 2020: 5).

T.C. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün 25 Şubat 2009 tarihli Aile Danışmanlığı Yönetmeliği'nin 4. maddesinde aile danışmanı ve aile danışmanlığı tanımlanmıştır:

“Aile danışmanı; söz konusu yönetmelikte vurgulanan eğitim almış, merkezde aile danışmanlığı görevini yerine getirebilecek meslek personeli. Aile danışmanlığı; merkezde görev alan aile danışmanının aile sınırları ile aile üyeleri arasındaki ilişkisi hakkında çalıştığı, aile üyelerinin bozulmuş ilişkilerini düzeltmeyi ve süreç içinde edinilen yeni iletişim becerileri aracılığıyla aile bireylerinin sorun çözme yeteneklerini güçlendirmeyi hedefleyen, kendine özgü strateji ve tekniği olan hizmettir. Türkiye’de aile danışmanlığı eğitimini alarak aile danışmanı unvanı alabilecek meslek grupları; uzman, asistan, pratisyen hekimler, psikologlar, psikolojik danışmanlar, çocuk gelişim uzmanları, sosyal hizmet uzmanları, sosyologlar, hemşirelerdir. Diğer meslek grupları katılım belgesi alabilir ancak klinik açamazlar” (Resmi Gazete, 2009).

Ülkemizde yeni sayılabilecek bu alandaki eserler ağırlıklı olarak tercüme eserlerdir. Rudi Dallos ve Ros Draper’in kaleme aldığı An Introduction to Family Therapy Sistemic Theory and Pratictice isimli eser Türkçeye Aile Terapisine Giriş Sistemik Teori ve Uygulama ismiyle çevrilmiştir (Dallos ve Draper, 2012: 39). Thorana Nelson tarafından kaleme alınan Solution-Focused Brief Therapy with Families isimli eser Dölek tarafından Kısa Süreli Çözüm Odaklı Aile Terapisi ismiyle çevrilmiş ve basılmıştır (Nelson, 2020). Aile Terapisi literatürüne kazandırılmış bir başka eser, aile terapisinin annesi olarak anılan Virginia Satir’in Conjoint Family Therapy isimli çalışmasıdır. Türkçeye Yeniçeri tarafından Temel Aile Terapisi ismiyle çevrilmiştir (Satir, 2017). Aile terapisti tarihi ile ilgili ulaşabildiğimiz en kapsamlı eser Samuel T. Gladding’e ait Family Therapy: History, Theory and Practice isimli eser, Aile Terapisi Tarihi, Kuram ve Uygulamaları ismiyle Yıldırım ve Keklik tarafından tercüme edilerek Türkçeye kazandırılmış önemli bir başka eserdir (Gladding, 1995). Aile terapistiyle ilgili yukarıda verilen tercüme eserlerin yanında Prof. Dr. Serap Nazlı’nın kaleme aldığı Aile Danışmanlığı isimli eser de önemli kaynaklar arasındadır (Nazlı, 2007).

2.2. Aile Danışmanlığı İhtiyacını Doğuran Sebepler

Ailenin birtakım işlevleri vardır. Bunlar; nüfusun artışı, çocukların bakımı, cinsel hayatın düzenlenmesi, sevmeye sevilme ihtiyacının karşılanması, toplumsal kurallarının aktarımı, kadın ve erkek arasındaki işbirliği, boş zamanların değerlendirilmesi, gibi işlevlerdir. Ancak ailelerin tüm işlevlerini tam anlamıyla yerine getirdiğini ifade etmek mümkün değildir. Zaman zaman aile kurumu hasta bir kurum niteliği kazanabilmektedir. Bu noktada teknolojik, ekonomik, politik değişimler, Covid-19 salgını gibi bulaşıcı hastalıklar ailenin işlevlerinde ve işlevlerinin işleyişinde aksamalara sebep olabilmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin veya ailelerin sorunları, bireysel değerlendirilmeyip “sosyal” alan içinde değerlendirilmektedir. Sosyal problemler aynı zamanda sosyal politikanın çalışma alanı içinde yer almaktadır. Bundan dolayı sosyal politika, sosyal hizmet, aile politikaları ve aile danışmanlığı birbirleriyle ilişkili kavramlardır (Demirbilek, 2018).

Her ailenin ve toplumun kendine özgü bir yapısı vardır. Bundan dolayı toplumu oluşturan ailelerin sorunları da içerik açısından farklılık gösterebilmektedir. Ancak aile içi sorunlar genel hatlarıyla dört ana başlıkta toplanmaktadır. Bu dört konu; eşler arasında yaşanan iletişim ve cinsel problemler, ebeveynler ile çocuklar arasında yaşanan iletişim sorunları, aile bireylerinin kişisel sorunları, dış çevrenin ve geniş ailenin aile üzerindeki etkisine dayalı gelir yetersizliği, işsizlik gibi sorunlardır (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015: 203-206). Konuyla ilgili yapılmış bir diğer çalışmada, 5 yıl ve daha az süredir evli olan çiftlerin problem yaşadıkları konuların iş ve ev arasındaki dengeyi kurmada zorluk, cinsellikle ilgili uyumsuzluklar, maddi konular, eşin ailesiyle zaman geçirme, kayınvalide-kayınpederle ilişkiler olduğu saptanmıştır (Gazioğlu, 2015: 9-12).

Ailevi problemlerin başında ekonomik sorunlar yani işsizlik gelmektedir. İşsizliğin ailede çözülme ve boşanma olasılığını artırıcı etkisi vardır. Bireyin ruh sağlığını etkileyen işsizlik; depresyona hatta intihara kadar sürükleyebilmekte ve aile akurumuna da zarar vermektedir (Bayrak, 2019: 40). Aile içi problemlerin başında gelen şiddetli geçimsizliğin birçok bileşeni olmakla birlikte eşlerin ekonomik zayıflığı bu kategorinin içerisinde değerlendirilmelidir (Yıldırım, 2004: 68). Yapılan birçok

çalışmada ekonomik sıkıntılar ile aile içi şiddet arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Gelir düzeyi düşük olan, alt sosyo-ekonomik tabanlı ailelerde; sosyo-ekonomik açıdan orta sınıf düzeyindeki ailelere göre beş kat daha fazla şiddete rastlandığı tespit edilmiştir (Algan, 2017: 83).

Aile danışmanına başvuru sebeplerinden bir diğeri ise iletişim sorunlarıdır. Bu iletişim yetersizlikleri kendini çift ilişkisinde, çocuklarla ilişkilerde ve büyük aileyle ilişkilerde kendini göstermektedir. Bu sorunlar temelde sınır koyamama, ayırışamama ve aile büyüklerinin ilgi ve sevgi beklentisini karşılayamama şeklinde kendini göstermektedir. Yine kuşak çatışması başlığı altında değerlendirilen büyüklerle iletişimin dayanışmadan çatışmaya dönüşmesi de iletişim problemlerinin yine bir başka göstergesidir (Yavuzer, 2004: 119).

Aile danışmanlarına başvurulmuş bir diğerkonu olan cinsellik veya cinsel uyumdur. Esasında cinsel uyum, eşler arası genel uyumun sadece bir parçasını bazen de temelini oluşturmaktadır. Cinsellik aile hayatının en önemli ayağı olmasına rağmen toplumumuzda cinsellikle ilgili problemler ve problemi yaşayan insanların sayısı ve problemlerin niteliği bilinmemektedir. Cinsel sorunların konuşulamaması ve gizlenmesi problemin çözümünü zorlaştırmaktadır. Öte yandan genel olarak cinsel yönden doyum yaşayamayan çiftlerin duygusal açıdan doyamama, ilgisizlik, şiddetli geçimsizlik vs. gibi cinsel işlevlerdeki bozuklukların tezahürleriyle aile danışmanlıklarına başvurdukları görülmektedir (Özbek, 2018: 1).

Son yıllarda, aile danışmanlığı alanında evli çiftlerin ilişkilerini düzenlemek üzere daha çok erken dönemde aile hayatının korunmasını sağlayacak önlemlerin üzerinde durulmaktadır. Evlilikte ortaya çıkan sorunlara yönelik müdahaleler son ana bırakılmamalıdır. Zira problemlerin çözümünü son ana bırakmak ve geç kalmak çözümü zorlaştırmakta hatta bazen imkansız kılmaktadır. Ülkemizde gençlerin, evlenmeden önce aile eğitimi ya da aile danışmanlığı desteği almaları daha sağlıklı bir aile yapısı kurmaları, sorumluluklarını ve beklentilerini bilmeleri, evlilik ilişkisinin sağlıklı yürüyebilmeleri için oldukça önemlidir (Duran ve Harmancı, 2010: 23). Çiftlerin evlilik öncesi aile danışmanlık desteği almaları, gelecek dönem ilişkilerinde kalıcı bir takım iletişim becerileri edinmelerine olanak sağlamaktadır. Gerek evliliğin

ilk yıllarında gerek ilerleyen dönemlerde aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaşması aile ve toplum sağlığı açısından önem arz etmektedir.

2.3. Aile Danışmanlığı Yaklaşımları

Aile danışmanlığı kuramlarıyla psikolojik danışmanlık kuramları benzerlik göstermektedir. Aile danışmanlık uygulamaları psikolojik danışmanlık tekniklerinden faydalanmaktadır. Ancak aile danışmanlığıyla bireysel danışmanlığın birbirinden bağımsız ilkeleri vardır. Psikolojik danışma kuramları, bireyi merkeze alır ve değişim için bilinçaltına odaklanır. Aile danışmanları ise aile içi ilişkilere odaklanır. Psikolojik danışma kuramları sadece bireye odaklanırken aile danışmanlığında danışma sürecine aile de katılır. Aile danışmanlığı bireylerin aileleriyle nasıl ilişki kurduğuna bakar, neden böyle ilişki kurduyuyla ilgilenmez (Nazlı, 2007: 60).

Bu bölümde beş temel aile danışmanlığı kuramına ve bu kuramların temel ilkelerine kısaca değinilecektir. Beş temel aile danışmanlığı kuramı dışındaki kuramlar genel olarak bu temel ekollerden türemiştir. Önce sistem teorisi, ardından Psikoanalitik Aile Danışmanlığı, Yapısal Aile Danışmanlığı, Yaşantısal Aile Danışmanlığı, Stratejik Aile Danışmanlığı ve Bilişsel/ Davranışçı Aile Danışmanlığı kuramları temel ilke ve kavramları ile ele alınacaktır.

2.3.1. Sistem Teorisi ve Aile Danışması

Bütün aile danışma sistemlerinde aile bir sistem olarak kabul edilmektedir (Gladding, 1995: 57). Sistem kavramı biyolog Ludwing Von Bertalanffy'nin araştırmalarına dayanmaktadır. Bertalanffy'e göre insan yaşamının en önemli olgusu organizmalar, bağımsız parçaların bir araya gelmesi ile meydana gelmiş yaşam biçimidir. Sosyal bilimciler, Bertalanffy'nin tezini aileyi kapsayan tüm yaşam sistemlerine uyarlamıştır.

Bertalanffy, biyolojik organizmalar için tespit ettiği durumların, bütün yaşayan sistemler için geçerli olduğunu; psikoloji, tıp, sosyoloji, eğitim, felsefe, tarih gibi diğer bilim disiplinlerine de uyarlanabileceğini belirtmiştir (Bertalanffy, 1968).

Aile Sistem Teorisi, danışma tekniğinden ziyade insan ve insan topluluklarının etkileşimini açıklayan felsefi bakış açısıdır. Bu felsefenin temel mantığında ailenin bütün parçaları birbiriyle etkileşim içindedir ve bu etkileşim kendine özeldir. Bir başka deyişle her aile bireyinin birbirleriyle olan ilişkileri kendine özeldir (Özabacı ve Erkan, 2019: 7).

Aileyi sistem olarak kabul eden bilim insanları, genel sistemler kuramında dört temel yaklaşımı aile hususunda geçerli kabul edilebileceğini belirtmiştir.

Bu kuramın birinci ilkesi bütünlük ve düzendir. Bu varsayımda bütün, parçalarının toplamından büyüktür. Bütünün özelliklerini parçaları açıklayamaz. Zira aile, parçaların bir araya gelmesinden daha büyük bir bütünlüğü ifade eder (Özabacı ve Erkan, 2019: 7). Kuramın ikinci varsayımı hiyerarşik yapıdır. Bu varsayım, sistemin alt sistemlerden oluştuğu fikri ile açıklanabilir. Aile; ebeveynler ve eşler, üst kuşaklar ve kardeşler gibi daha küçük alt sistemlerden oluşmaktadır. Bununla beraber aile; geniş aile, toplum vb. daha geniş sistemlerin içinde yer almaktadır. Kuramın üçüncü varsayımı homeostastır. Bu ilkeye göre sistem, sürdürülebilir olması amacıyla değişen çevresel koşullara otomatik olarak uyum sağlamakta, dengelenmektedir. Aile; kendi kendini sürdüren bir denge, bir etkileşim biçimi kurar ve devam ettirir (Nazlı, 2007: 51). Ailenin sürekliliğini sağlayan bu denge aile homeostasisi ismini alır. Örneğin, aile bireylerinden birinin aşırı fedakâr olması partnerin ya da anne çocuk ilişkisinde çocuğun aynı ölçüde bencil olması sonucunu doğurabilir. Kuramın dördüncü varsayımı, işlevsel ailelerin değişen koşullara göre gerekli değişikliğe adapte olabilmesi ilkesidir. Buna uyum denilir. Sistemde iç ve dış etkenlere adapte olmak için kendi iç yapısında değişiklikler yapma ve kendini tekrar düzenleme kapasitesi mevcuttur. Buna uyum sağlayıcı kendini-düzenleme kapasitesi denilmektedir. Uyum sağlayıcı işlev, yeni durumlarla karşılaştığında sistemin kendi fonksiyonlarını devam ettirebileceği en uygun değişimi yapabilmesini sağlamaktadır. Aile içinde de bu değişim örüntüleri mevcuttur. Herhangi bir sistemde oluşan değişimler, diğer sistemleri de etkileyecektir. Aile pek çok açıdan söz konusu değişimlerden etkilenmektedir.

Aile sistem teorisine göre bir ailenin temelde beş karakteristik özelliği vardır. Bunlardan birincisi dışsal aile sınırlarıdır. Dışsal sınırlar, aileyi, aile içi ve aile dışı

olarak ikiye bölen görünmez çizgiler biçiminde tanımlanmıştır. Dışsal sınırlar aileyi din kurumları, okul, başka aileler ve dışarıdaki insanlar vb. diğer sistemlerden ayırır. Kapı kilitleri, bahçe telleri vb. uygulamaların temel fonksiyonları bu dışsal sınırları korumaktır. İçsel sınırlar ise aile içindeki hiyerarşik yapı olan alt sistemler ve üst sistemleri birbirinden ayıran görünmez çizgilerdir. Bu sistemlerin aşırı katı olması alt sistem sayılan çocukların üst sistem sayılan ebeveynleriyle sıcak ilişki kurmalarına engelken aşırı sıcak bir ilişki ve bunun beraberinde bu sınırların oluşmamış olması ise anne-baba ve çocuk rollerinde bir karmaşaya ve sistemde bir sorun oluşmasına sebep olmaktadır. Bazen de babaanne veya anneannenin torununa bakmasıyla alt sisteme geçmesi gibi aile sisteminde alt sistem ve üst sistem arası kaymalar olabilmektedir. Geçici bir dönem olması sistemi bozmazken bu rollerin ve sistemsel geçişlerin uzun dönem devam etmesi aile sistemini olumsuz etkilemektedir (Özabacı ve Erkan, 2019: 11).

Bunlardan ikincisi aile kurallarıdır. Aile üyelerinin zamanla birbirleri ve yaşadıkları çevre ile nasıl iletişim içinde olacaklarına kurallar geliştirirler. Kararların nasıl alınacağı, problemin nasıl çözüleceği gibi birçok hususla ilgili kurallar vardır. Aileyi anlayabilmek için aile içi kurallar iyi bilinmelidir. Zira kurallar bir aileyi diğerinden ayıran en önemli karakteristik özelliştir (Nazlı, 2007: 54).

Sistem teorisinin üçüncü karakteristik özeliği ise; aile rollerinin düzenlenmesidir. Ailenin işlevini tam olarak gösterebilmesi için rollerin dağılımı hususunda çiftlerin hemfikir olması gerekmektedir. Çocuklara kimin bakacağı, eve giren parayı kimin idare edeceği, kimin çalışacağı gibi ev sorumluluklarının paylaşılması gerekmektedir. Kadınların iş hayatına girerek erkeğin ev geçindirme rolüne ortak olması ev ile ilgili diğer rollerin de yeniden düzenlenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu rollerin dengeli ve karşılıklı rızaya uygun olarak paylaşılması ailenin işlevinin doğru bir biçimde yerine getirebilmesi için çok önemlidir. Rollerin düzenlenmesi ile ilgili bir standart yoktur, bunu ailenin kendi içinde belirleyebilmesi gerekir. Rol düzenleme stratejileri aileden aileye değişebilmektedir (Özabacı ve Erkan, 2019: 13).

Bunlardan dördüncüsü bireyler üzerindeki güç dağılımıdır. Ailede güç dağılımı aileden aileye farklılık göstermektedir. Bazı ailelerde aile bireylerinin karar almaya

katılmalarına izin verilirken bazı ailelerde tek bir otorite karar verici durumdadır. Şartlara göre bu karar alma mekanizmasının esneklik gösterebilmesi ailenin işlevini doğru bir biçimde yerine getirebilmesi için önemlidir. 6 yaşında bir çocuğun hangi şehirde yaşanılacağı ile ilgili karara dâhil edilmesi uygun olmazken 18 yaşındaki çocuğun böyle bir kararda fikri alınmalıdır. Güç dağılımı, üyelerin ihtiyaçlarına göre değişebilmektedir (Özabacı ve Erkan, 2019: 13).

Bunlardan beşincisi ise iletişim sürecidir. Ailenin işlevini tam anlamıyla yerine getirebilmesinin en önemli unsuru iletişimin doğru kullanılmasıdır. Aile danışmanlığına başvuran çiftlerin temel problemlerinden birinin doğru iletişimi kuramamak olduğu belirtilmiştir. İletişimsizlik diye bir durumunun olmadığı, her bir tavrın veya suskunluğun bile bir mesaj içerdiği, doğru iletişimin ailenin dinamiklerini sağlam bir zemine oturtacağı söylenmektedir. Bu beş ana unsur aile sistemini oluşturur ve ailevi problemler incelenirken ele alınır. Sistem teorisine göre ailevi problemler bu sistemin beş ana unsurundan birinde meydana gelen aksaklıklardan oluşmaktadır (Boyacı, 2020: 9, Dallos ve Draper, 2012: 39).

2.3.2. Yapısal Aile Danışması

Yapısal aile danışmanlığı yaklaşımı 1950’li yılların sonunda farklılaşmaya ve şekillenmeye başlamış, Salvador Minuchin tarafından geliştirilmiştir. Yapısal aile danışmanlığı, aile sistemindeki yapısal birleşme ve kopmalara odaklanmayı amaçladığı için bu ismi almıştır. Yapısal aile danışmanlığı ailenin diğer alt sistemleriyle olan ilişkisine odaklanır. Bu yaklaşımda kenetlenmiş duygusal üçgenler kavramı üzerinde durulur. Ana-baba-çocuk ilişkisi geçmişe doğru incelenir. Yapısal aile danışmanlığında Bowen, aileyi üç kuşak; Minuchin iki kuşak geriye doğru incelemeyi gerekli görmüştür (Minuchin, 1988, akt.; Özgüven, 2000: 211).

Yapısal aile danışması bir sistemin nasıl etkileşime girdiği, denge ve homeostaziye nasıl kurduğu, aile geribildirim mekanizmalarının nasıl işlediği, nasıl iletişim kalıplarının geliştiği ile ilgilenir. Yapısal aile danışması “transaksiyonel kalıplara” (transactionel patterns) oldukça önem vermektedir. Çünkü transaksiyonel

kalıplar ailenin yapısı, alt sistemlerinin sınırlarının nasıl bir zeminde olduğu ve koalisyonların var olup olmadığı hakkında bilgi verir (Nazlı, 2007: 101).

Minuchin, aile danışmanlarının ailenin sosyal bir sistem olduğunu kabul etmesi gerektiğini belirtmektedir. Ailedeki kalıplarda tekrarlanan etkileşimler mevcuttur. Tekrarlanan etkileşimler transaksyonel kalıpları yani aile sistemini oluşturur (Minuchin, 1988, akt.; Özgüven, 2000: 211).

Çekirdek ailede en az üç sistem vardır: Eş sistemi, eşlerin ebeveynleri olan ebeveyn sistemi ve çocuklardan oluşan kardeşler sistemi. Her alt sistemin birbirinden farklı fonksiyonları vardır. Minuchin bu konuda şunlara dikkat etmiştir: Sağlıklı bir ailede her sistem, fonksiyonunu doğru biçimde yerine getirmektedir. Ailenin sağlıklı ilerleyebilmesi için baba baba gibi, oğul oğul gibi davranmalıdır. Rollerdeki bu karmaşa ancak zaruri durumlarda geçici bir süreliğine olabilir. Babaannenin bir süreliğine torununa bakması uygunken uzun zaman bakması ve babaannenin anne rolüne girmesi sistemde karmaşaya ve dengenin bozulmasına sebep olmaktadır. (Minuchin, 1988, akt.; Nazlı, 2007: 102).

Yapısal aile danışmasının bir diğer önemli kavramı sınır geçirgenliğidir. Bu kavram, sınırların sağlıklı bir şekilde işlemediğini belirtmek için kullanılmıştır. Sınırlar ailedeki hiyerarşi ve rollerin oluşmasında önemlidir ve yazılı olmayan ilkelerdir. Bunlar; belirgin sınırlar, belirsiz/iç içe geçmiş sınırlar, katı ve ilişkide kopukluğun olduğu sınırlar olmak üzere üçe ayrılır. Sağlıklı ailedeki sınırlar belirgin sınırlardır. Bu sınırlar nettir ve aile üyeleri sınırlarını bilmektedir. Bu ailelerde ne belirsizlik yaşanır ne de kopuk sınırlarda olan duygusal bir kopma yaşanır. Belirgin sınırların olduğu aile üyelerinde bireysellik korunurken aileler bütün kalabilmektedir. Yapısal aile danışmanlığında bir diğer önemli husus ise ebeveyn hiyerarşisidir. Etkili ebeveyn hiyerarşisinde belirgin sınırlar vardır ve anne-baba, çocuğuyla duygusal bağlarını koparmadan sınırlarını koruyabilir. Yetersiz ebeveyn hiyerarşisinde çocuklara sınır koymada yetersiz, aşırı toleranslı ebeveynler bulunmaktadır. Genellikle böyle ailelerin çocuklarında disiplinsiz davranışlar gözlenir. Katı ebeveyn hiyerarşisinde oldukça katı kuralları vardır. Böyle bir hiyerarşik sistemin olduğu ailelerde çocuklar ebeveynleriyle duygusal bağ kuramazlar (Boyacı, 2020: 33-34).

Salvador Minuchin, 1970'lerde genel sistemler yaklaşımından yola çıkarak yapısal aile sistemleri kuramını kurmuştur. Minuchin, hem Bertalanffy'dan hem de sınır ve yapı kavramları nedeniyle Parson'dan etkilenmiştir. Ayrıca Ackerman ve Lidz gibi psikoanalitik aile terapistleri tarafından kullanılan tekniklerle bireyin içinde bulunduğu dış bağlam hakkında çalışmıştır. Minuchin'e rehberlik eden bu çalışmalarla yapısal aile terapisi 1970'li yılların tercih edilen aile danışmanlığı yaklaşımı olmuştur (Minuchin, 1988, akt.; Akün, 2013: 88).

2.3.3. Yaşantısal / İnsancıl Aile Danışması

Aile danışmanlığının yaşantısal yanı, 1960'lı yıllarda ortaya çıkan hümanistik-varoluşçu psikoloji felsefesinden doğmuştur. Bu dönemde insancıl-varoluşçu yaklaşımı aile danışmanlığına uyarlanmıştır (Nazlı, 2007: 122). Bu yaklaşımı benimseyenler Gestalt ve psikodramdan çokça yararlanmışlardır. Bu yaklaşım bireylerin geçmişlerine değil, kişilerin şimdi ve burada olan ilişkilerine ve yaşantılarına odaklanmaktadır. Birçok farklı uygulaması bulunan yaşantısal aile terapisi, duygular üzerine odaklanır. Duyguların farkındalığı ve ifadesi hem bireysel hem de ailenin duygusal tatmine ulaşması açısından önemlidir (Gladding, 1995: 215).

Kuramın ana argümanı semptom gösteren ailelerde bireylerin duygularının farkında olmadıkları, farkında olsalar da bu duyguları bastırdıklarıdır. Bir başka deyişle aile sorunlarının altında yatan temel neden duyguların bastırılmasıdır. Ailelerde hissetmeme ve hissettiklerini ifade edememenin bir sonucu olarak donuk bir iklim (atmosfer) oluşmaktadır. Bu da aile bireylerinin birinde ya da birçoğunda bazı sorunların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Böyle bir ortamda aile bireyleri birbirinden kaçır ve kendilerini başka etkinliklerle meşgul ederler. Bu tür ortamlar ailelerin işlevsel olmayan davranışlarını kısır döngüler hâlinde yaşamasına neden olur (Gladding, 1995: 218).

Yaşantısal aile terapisi temelde burada ve şimdiye odaklanırken Gestalt terapi, boş sandalye, duygusal yüzleştirme, heykelleştirme ve aile resmi gibi dışa vurumcu unsurları kullanmaktadır (Nichols, 2013: 239). Yüzleşmek bu terapidaki anahtar kavramdır. Yaşantısal aile terapisi duygu odaklı çalışmaktadır. Duyguların fark

edilmesi ve açığa çıkması üzerinde durulur (Boyacı, 2020: 37). Virginia Satir ve Carl Whitaker en önemli temsilcileridir. Satir, ailenin duygularını ortaya çıkarmak için önemli teknikler geliştirmiştir. Aile iletişim kalıpları üzerinde durmuştur. Konuyla ilgili Birleşik Aile Terapisi (*Conjoint Family Therapy*) isimli bir kitap kaleme almıştır (Satir, 1967)

2.3.4. Bilişsel / Davranışsal Aile Danışması

Davranışçılık, eğitim ve psikolojik yardım alanında en eski kuramlardan biridir. Pavlov, Watson ve Skinner'in araştırma ve çalışmalarına dayanarak gelişmiştir. Başlangıçta gözlenebilen davranışlara odaklanmıştır. 1970'lerden beri ise bilişsel öğeleri davranışçı yaklaşıma dâhil etmiştir. Bu yeni bakış açısıyla bilişsel/davranışçı terapi ortaya çıkmıştır. (Gladding, 1995: 237).

Bilişsel davranışçı yaklaşımla çalışan aile danışmanları, öncelikle danışanların düşünce kalıplarını, inançlarını ve tutumlarını dönüştürmeye çalışmaktadır. Zira bilişsel yaklaşıma göre davranışın değişmesi düşünme kalıplarının değişmesine bağlıdır. Davranışçı yaklaşımla çalışan danışmanlar spesifik davranışların değişimine odaklanmaktadır. Davranışçı yaklaşım içgörü, düşünce kalıpları, inançların değişimi ile ilgilenmez (Özabacı ve Erkan, 2019: 96). Problemleri güncel bir sorun olarak değerlendirmektedir (Nazlı, 2007: 180). Özetle bilişsel/davranışçı aile danışmasına göre olaylar insanların tepkisini belirlemez, kişilerin tepkisini belirleyen olaylara ilişkin inançlardır (Boyacı, 2020: 64).

Davranışçı Aile Danışması (DAT), başlangıçta çocukların davranışlarının ebeveyn tarafından değiştirilmesini hedefleyen eski bir tedavi yaklaşımıdır. Bu yöndeki ilk çalışmalar Patterson ve Reid'in önderliğinde 1960'lı yılların ortasında Oregon Sosyal Öğrenme Merkezinde yapılmıştır. Bu merkezde uygulanan tedavi süreci yeni davranış edinmede model almanın önemini vurgulayan sosyal öğrenme teorisine dayandırılmıştır (Patterson, 1964: 217-226; akt. Gladding, 1995: 237).

Davranışçı aile danışmasının kökleri sosyal öğrenme kuramına dayanır. Bu kuram, psikolojide 30 yıldır kullanılmaktadır ancak aile danışmanlığında kuramın kullanılması oldukça yenidir. Sosyal öğrenme kuramı, birçok değişik bilimsel alanda

etkili bir şekilde uygulandığı için aile danışmanlığında da yer almaya başlamıştır. Gerald Patterson ve John Reid'in önderliğinde Oregon Sosyal Öğrenme Merkezinde, sosyal öğrenme kuramının temeline dayanarak aile danışması için uygulamalar geliştirmiştir. Sosyal öğrenme kuramı, ailedeki bir sorunun aslında yanlış öğrenmeden kaynaklandığını belirtir. Yanlış davranışların birçoğu ebeveynlerden öğrenilmektedir. Bu tür yanlış öğrenmeler çeşitli yollarla giderilebilir (Patterson, 1964: 217-226; akt. Özabacı ve Erkan, 2019: 27). Bu kurama dayanan aile danışmanları ıslah edici, düzenleyici ve güçlendirici, pekiştirici davranış kalıplarına odaklanır (Nazlı, 2007: 185).

Davranışçı aile danışmasının altında yatan varsayımlar şunlardır: Birincisi insanların bütün davranışları öğrenilmiştir. Pekiştirilen davranışlar güçlenir. İkincisi hatalı davranışlar değiştirilmelidir. Davranışçı aile danışmanları, şu anki davranışlar üzerinde durur, davranışların geçmiş hikâyeleri ile ilgilenmez. Fonksiyonu olmayan davranışların yerine yenileri gelebilir. Üçüncüsü davranışçı aile danışmasında değişim meydana gelirken bütün aile üyeleri kapsamaz. Bireysel çalıştıkları için değişim de bireyseldir. Davranış terapisine göre davranışın sürmesi davranışların sonuçlarıyla ilgilidir. Davranış terapisinde pekiştireç ve ceza kullanılmaktadır (Nazlı, 2007: 186). Ödül, ceza, puan, modelleme, mola verme uygulamaları davranışçı aile danışmanları tarafından sıkça kullanılmaktadır. Klasik koşullanma ve edimsel koşullanma bu kuramın ana motifinin kaynağıdır (Nichols, 2013: 300).

1960 yılından sonra davranışçılar bilişsel faktörlerin ve zihinsel durumların dikkate alınmasını savunmuştur. Önceleri istenmeyen davranışın sonlanması amacıyla çevresel koşullara odaklanan davranışçılar daha sonra davranışların değişmesinde düşünce kalıplarına da odaklanmaya başlamıştır. Bilişsel/davranışçı aile danışmanları kompleks insan davranışlarını değiştirmede yalnızca davranış değiştirme stratejilerinin yeterli olmadığını kabul etmiştir (Nazlı, 2007: 181).

Bilişsel davranışçı aile danışmanlığı daha çok çocuk eğitiminde tercih edilmektedir. Bilişsel/davranışçı yaklaşımın aile danışmanlığına en büyük katkılarından biri ebeveyn eğitimidir. Bilişsel/davranışçı yaklaşım aile danışmanlık sürecini bir eğitim olarak değerlendirmektedir (Boyacı, 2020: 65). Zira ilk başlarda bilişsel/davranışçı kuramda anne-babalara davranış değiştirme eğitimi ve çiftlere

iletişim becerilerini geliştirmek üzere eğitim verilmiştir. Kuram, bu yönleriyle ana akım aile terapilerinden ayrışmaktadır. Ancak son on yılda davranışçı aile terapisinde aile dinamiklerinin daha iyi anlaşılması ve bilişsel ilkelerin uygulanmaya başlanması büyük etkiler yaratmıştır (Nichols, 2013: 297).

2.3.5. Psikoanalitik Aile Danışması

Bireysel terapilerde aileye odaklanan ilk kişi Sigmund Freud olmuştur. Ancak Freud aile sistemini iyileştirmektense bireyi iyileştirmeye yoğunlaşmıştır. Freud aile danışmanlığı yapmamıştır. Bireyin kişilik gelişiminde ailenin önemine değinmiş, anne- ocuk ilişkisine vurgu yapmıştır. Alfred Adler aileyi daha ayrıntılı olarak inceleyenlerdendir. 1920 yılında aile eğitimi merkezini kurmuştur. Sadece anne baba ilişkisini değil, çocuğun aile içindeki sıralamasını da ele alan bütüncül bir bakış getirmiştir (Kuzgun, 1991: 88).

Psikoanalistler öncelikle aileyi bir bütün olarak incelemiştir. 1950 yılının ardından Erich From, Harry S. Sullivan ve E. Erikson psikososyal etkenlere dikkat çekmiştir. Sullivan, ailelerle doğrudan çalışmamış, şizofren çocukların aile yapılarını incelemiş ve bu konuda değerlendirmelerde bulunmuştur. Sullivan'ın çalışmaları aile danışmanlığının ilk temsilcilerinden Virginia Satir (Satir, 1967), Don Jackson ve Murray Bowen'ı etkilemiştir (Bowen, 1993 ; 71 akt. Nazlı, 2007: 66).

Aile danışmanlığının önde gelen liderlerinden olan Ackerman'ın 1958'de yayınladığı ilk kitabı Aile Hayatının Psikodinamikleri (The Psychodynamics of Family Life) ile aileyi ilk defa mercek altına almıştır. Ackerman, hem bireyin kendi gücünün hem de kişiler arası g  lerin önemini vurgularken iletişim kalıplarına dikkat etmeye, i  çatışmaları gidermeye, aile üyelerine kendi rollerini bulmasına yardım etme amacındadır. Psikoanalitik aile danışmasının bir diğer amacı aile üyelerinin birbirleriyle bir bilinç-bilinç dışı bütünlüğüyle iletişim ve etkileşime girmelerine yardımcı olmaktır. Psikoanalitik aile danışmanlığındaki temel amaç bilinçaltında yatan çatışmaları çözmektir (Ackerman, 1978: 7-8).

Freud'un psikoanalitik yaklaşımını aile danışmanlığında kullanan bir diğer önemli temsilci Bowen'dır. Bowen aile terapisinde üst kuşaklara da odaklanmasından

dolayı sıklıkla kuşaklar arası (transgeneration) aile terapisti olarak anılır. Kuşaklar arası aile terapisi ailenin geçmişine odaklanırken eş zamanlı olarak şimdiye de odaklanmaktadır (Bowen, 1993 ; 71 akt. Gladding, 1995: 203).

2.4. Aile Danışmanlığı Türleri

Aile danışmanlık sistemi; temel olarak bireysel danışmanlık, bireysel evlilik danışmanlığı, birleşmiş (conjoint) aile danışmanlığı; ve grup danışmanlığı olmak üzere gört gruba ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi bireysel danışmanlıktır. Bireysel terapide eşler beraber terapi desteği almazlar. Daha çok iki farklı terapist tarafından yürütülür. Bireysel terapide çiftlerin evlilik uyumu artırılması amaçlanmaktadır. Evlilikle ilgili yersiz kök inançlar, iletişim desteği, öfke kontrolü vb. çalışılmaktadır. Bireysel terapide bazen de çiftlerden birinin terapi desteği olarak evliliğe uyumunun artırılması hedeflenmektedir. Bireysel danışmanlık aile ilişkileri ile ilgili olabileceği gibi münferit konularla da ilgili olabilir. Örneğin, işsizlikle mücadele eden bir gencin bu sürecin üstesinden gelebilmesi için aldığı psikolojik destek bu gruba girmektedir. İkinci danışmanlık türü ise bireysel evlilik danışmanlığıdır. Bu danışmanlıkta çiftlerin her ikisi de terapidir.. Terapiyi tek terapist yürütmektedir, bu yüzden eş zamanlı (concurrent) terapi de denilir. Eşlerle farklı terapistlerin ilgilenmesi durumuna ise ortaklaşa (colaborative) terapi denilir. Üçüncü danışmanlık türü birleşmiş (Conjoint) aile danışmanlığıdır. Birleşmiş aile danışmanlığı ise, eşlerin bir ya da iki terapistin birleşik oturumlarla tedavi sürecinin yürütüldüğü tedavi biçimidir. Evlilik danışmanlığında en çok kullanılan terapi yöntemidir. Dördüncü danışmanlık türü ise grup danışmanlığıdır. Genel olarak aynı veya benzer sorunlarla mücadele eden 4 veya 5 ailenin beraberce terapi sürecine katıldığı aile danışmanlığı sistemidir. Örneğin, kardeşler arası kıskançlıktan dolayı sorun yaşayan 4 veya 5 ailenin katıldığı terapi sürecidir. Son aile danışmanlık türü ise kombine aile danışmanlığıdır. Kombine aile danışmanlığında, farklı terapi tekniklerin tümü veya birkaçının eş zamanlı kullanılmaktadır. Terapi süreci bireysel danışmanlıkla başlayıp, bireysel evlilik danışmanlığı olarak devam edip grup danışmanlığı ile bitebilir. Kombine terapi, her sistemin önemli olduğunu, birinin diğerinden üstün olmadığını, aksine her bir danışmanlık sisteminin diğerini tamamladığını göstermesi bakımından önemlidir (Özabacı ve Erkan, 2019: 31-32).

2.5. Aile Danışmanlığının Sosyal Politikalar İçindeki Yeri ve Önemi

Aile, sosyal politikanın temel aktörlerinden biridir. Bu bağlamda aile, bazen hizmet alan bazen de sosyal politikaya en önemli desteği veren kurum olmuştur. Bundan dolayı birçok sosyal politika aile ile ilgili olarak hazırlanmıştır. Bu politikalar “aile politikaları” olarak isimlendirilmiş ve birinci bölümde detaylarına yer verilmiştir. Aile danışmanlığı uygulamaları özel aile danışmanlık merkezlerinde daha aktif görülmektedir. Oysa sosyal politikanın en önemli araçlarından biri olan aileden (Tekin-Epik vd., 2017: 35) dolayı aile danışmanlığına yapılabilecek yatırımlar aile sisteminin sağlıklı işlemesine katkı sağlayacağından sosyal politikalarda bu uygulamaya yatırım yapılmalıdır. Aile sisteminin aksamaları sosyal politikaların uygulama sürecinde iki tür maliyet çıkarır: Birincisi ailenin sosyal politika açısından destekliyi rolü sekteye uğramaktadır. İkincisi boşanmalar gerçekleşir ve boşanmaların neticesinde oluşan tek ebeveynli aileler, iş-yaşam dengesinin güçleşmesi, anneliğin çalışma hayatıyla zorlaşması, birlikte yaşama ve bunun sonucunda doğan evlilik dışı çocuklar, yalnız yaşayan insanların artması gibi devletin ilgilenmesi gereken dezavantajlı gruplar artmaktadır (Castel, 2006: 256). Boşanma, sosyal politika açısından alkol ve uyuşturucu bağımlılığının artması, ekonomik zorluklar yaşanması, düşük ve yetersiz gelir problemleri, çocuk suçluluğu ve aldatma gibi çeşitli sorunların maddi ve manevi maliyetleri beraberinde getirmektedir (Yolcuoğlu, 2014: 8). Bu tür durumları “onarıcı sosyal politika/hizmet” uygulamaları birçok maddi ve manevi yatırımları zorunlu kılmaktadır. Bu noktada boşanmayı engelleme fonksiyonu (Kalkan, 2002) ve çekirdek aile ve geniş aile içi ilişkileri sağlıklı bir zemine oturtma fonksiyonu (Baygün ve Avcı, 2016: 114) olan aile danışmanlık uygulamalarına daha fazla önem verilmesi ailenin sosyal politika açısından daha güçlü bir aktör olarak sahada olmasını destekleyecektir. Bunun yanı sıra doğabilecek birçok sosyal sorun ve bu sorunların getirdiği maliyetlerin önüne geçecektir (Demirbilek, 2016: 120).

2.6. Türkiye’de Aile Danışmanlığı Uygulamasında Yaşanan Problemler

Türkiye’de 2012 yılında çıkarılan “*Gerçek Kişiler ve Özel Hukuk Tüzel Kişileri ile Kamu Kurum ve Kuruluşlarınca Açılacak Aile Danışma Merkezleri Yönetmeliği*” çerçevesinde 4. ve 14. maddelerde “aile danışmanı” kavramı kullanılmıştır. Buna göre aile danışma merkezlerinde çalışmak üzere (14. madde) aile danışmanlığı sertifika programına katılabilme ve “aile danışmanı” olabilme kriterleri (4. madde) belirtilmiştir (Algan, 2017: 192).

Aile danışmanlık merkezlerinin denetimi, denetim ve inceleme ekibi tarafından il müdürlüklerinin planlamasıyla bakanlık tarafından yapılacak olan olağan dışı denetimler hariç olmak üzere yılda en az bir kere yapılmaktadır. (Resmi Gazete, 2012) “*Denetim ve inceleme ekibi; il müdür yardımcısı başkanlığında, psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, sosyal hizmet, çocuk gelişimi ve eğitimi, sosyoloji, hemşirelik, tıp, öğretmenlik alanlarından birinde asgari dört yıllık lisans eğitimi tamamlamış personel arasından seçilecek üç kişiden oluşur.*” (Resmi Gazete, 2012)

Aile danışmanlarının özel danışmanlık merkezi açabilme yetkileri ve kamuda istihdam süreci şu şekilde ilerlemiştir: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Aile Sosyal Destek Eğitim Programı (ASDEP) projesi kapsamında ASDEP uzmanları alınacağı ilan edilmiştir. Bu proje Van depremine denk geldiği için ASDEP projesi için pilot bölge olarak Van seçilmiştir. Aile destek uzmanı olmak için aile danışmanı olma şartı aranmadığı belirtilmiştir. Böylece aile danışmanlık sertifikası alanlar kamuda istihdam edilmeseler de aile danışmanlık merkezi açarak aile danışmanlığı yapabilmektedir (Algan, 2017: 194).

Türkiye’de aile danışmanları, aile danışmanı unvanıyla sadece Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerinde sosyal hizmet uzmanı olarak sınırlı sayıda istihdam edilmektedir. Bu bağlamda kamu hizmeti ile aile danışmanı hizmeti alan kişi sayısı sınırlıdır. Aile danışmanı unvanı alan kişiler daha çok, Aile Danışmanlığı Yönetmeliği çerçevesinde özel aile danışma merkezlerinde aile danışmanı olarak çalışmakta veya mevzuat çerçevesinde kendi özel danışma merkezlerini açmaktadır. Türkiye’de kaç ailenin aile danışmanlık desteği aldığı, bunların ne kadarının belediyelerden, ne kadarının özel aile danışmanlık merkezlerinden destek aldığı yönündeki genel bilgilere

ulaşılmaya çalışılmış ancak bahsi geçen konular hakkında herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Sadece Bakanlık tarafından 2012'den bugüne kadar yaklaşık 79 bin vatandaşa aile danışmanlığı hizmeti verildiği ifade edilmiştir. (ASPB, 2012: 33)

Yeterince istatistiksel verilere ulaşamamanın en önemli sonucu aile danışmanlık uygulamasının amacına uygun işleyip işlemediği, eksiklerinin ne olduğu ve nasıl giderileceği ile ilgili yeterli veriler elde edilememesidir. Diğer taraftan Türkiye’de aile danışmanlığı mevzuatı yetersiz olduğundan aile danışmanlığı eğitimi veren kurumların denetlenmesi, aile danışmanlığı eğitimi ve müfredatının yeterliliği, merdiven altı aile danışmanlık merkezlerinin çoğalması, bu merkezlerin kontrolünün sağlanması, pilot uygulama yapılmadan mevzuatın yürürlüğe girmesi, aile danışmanlık mesleğinin sınırları gibi birçok konu sağlam bir zemine oturmamıştır (Algan, 2017: 193).

Devletin aile danışmanlığı uygulamaları ile ilgili gerek yönetmelik gerek uygulamalarla ilgili sorunların gidermesine yönelik çalışmalara yoğunluk vermesi, sosyal politikanın temel mekanizması olarak görülen aileyi daha güçlü bir aktör hâline getirecektir (Tekin-Epik vd., 2017: 35). Öte taraftan “önleyici sosyal politika” kapsamında değerlendirilebilecek aile danışmanlığı sistemine yönelik yatırımların yapılması, önemli bir bütçeyi kapsayan “onarıcı sosyal politikalar”dan daha az maliyetle -sosyal politika açısından- daha büyük kazanımlar sağlayacaktır.

Bu çalışmanın üçüncü bölümünde aile danışmanlığının aile bireylerine sağladığı kazanımlar sosyal politika ekseninde değerlendirilecektir.

Bu tür hizmet sunumundan doğan neticelerden kendisi ile birlikte, sorumlu müdür ve kurucu sorumludur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLE DANIŞMANLIĞI HİZMETLERİNİN ETKİNLİĞİNE YÖNELİK NİTEL BİR ARAŞTIRMA

3.1. Literatür Özeti

Aile danışmanlık sisteminin sosyal politika ağlarından biri olarak sosyal politika içindeki konumunun ve aile üzerindeki olası etkilerinin anlaşılmasına çalışıldığı bu araştırmada literatür taraması yapılırken aile danışmanlığının sosyal politikadaki yerine ilişkin herhangi bir genel çalışmaya rastlanmamıştır. Sosyal politikanın kapsamına giren alt başlıklara ayrılmış, bu başlıklar ve bu başlıkların aile danışmanlığı ile ilişkisine dair literatür tek tek taranmıştır. Sonuç olarak sosyal politikanın en önemli aktörlerinden olan ailelerin yaşadığı sorunlar, bu problemleri aile danışmanlığının çözebilme yeterliliği, aile danışmanlığının boşanmayı engelleyebilme potansiyeli, boşanma sürecinde aile danışmanlığının rolü, aile danışmanlığının şiddeti engelleyici etkisi, aile danışmanlığının iş-yaşam dengesine katkısı, işsizlik ve ekonomik sorunlar yaşarken aile danışmanlığının aileyi güçlendirici etkisi, aile danışmanlığının çocuk suçluluğunu azaltıcı etkisi, evlilik öncesinde alınan aile danışmanlığının sosyal politikalara katkısı, Covid-19 döneminde aile danışmanlığının önemi gibi başlıklar ortaya çıkmıştır. Ayrıca dünyadaki aile danışmanlık sistemleri hakkında literatüre dayalı temel bilgiler verilmiştir.

Aile danışmanlığı sistemi ile sosyal politika ilişkisine yer verilecek olan bu bölümde öncelikle aile danışmanına başvuru nedenlerine yer verilmiştir. Bu nedenler literatürde ailevi problemler ve boşanma nedenleri başlığı altında aranmıştır. Zira aileler yaşadıkları sorunlarla baş edemediğinde ya profesyonel yardımlar almakta ya da sorunlar ilerleyerek evlilikler boşanmayla sonuçlanmaktadır. Sonuç ne olursa olsun ailevi sorunlar öz itibarıyla benzerlik arz etmekte ve çözüm beklemektedir.

Aile danışmanına başvuru nedenlerinden ilk olarak ele alınacak olan *iletişim problemleri*dir. Şahin ve Aral'a göre bu iletişim problemleri ailedeki ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir (Şahin ve Aral, 2012: 55). Görgün-Baran, araştırmasında ailede

çatışmaların sosyolojik gerçekle bağdaştığını ve bu çatışma süreçlerinin ancak aile üyelerinin açık iletişim kurabilmeleriyle en aza indirilebileceğini ifade etmiştir (Görgün-Baran, 2004: 31). Çalışkan ve Aslander, her birey gibi her ailenin de özel olduğunu, kendine özgü bir işleyişi yani iletişim tarzı bulunduğunu ifade etmiştir. Sağlıklı ailelerin en önemli özelliklerinden birinin sağlıklı iletişim kurmaları olduğu sonucuna varmıştır (Çalışkan ve Aslander, 2014: 263-264). Şahin ve Aral, aile kurumunun dinamik ve karmaşık yapıya sahip olduğunu, iletişim ve ilişki tarzını ekonomik, psiko-sosyo-kültürel pek çok değişkenin etkilediğini ifade etmiştir (Şahin ve Aral, 2012: 5). Tor, ailede iletişim problemlerinin ev içinde huzursuzluğun ana nedeni olduğuna işaret etmiştir (Tor, 1993: 174). Şahin ve Aral, dinamik ve karmaşık yapıya sahip olan aile kurumunun özellikle ilişkilerini ve iletişim tarzını ekonomik, psiko-sosyo-kültürel, politik içten ve dıştan pek çok değişkenin etkilediğini ifade etmiştir (Şahin ve Aral, 2012: 54).

Russman, kişiler arası iletişimin ailede karı koca arasındaki ilişkinin kalitesinin belirleyici unsuru olduğu sonucuna varmıştır (Rusman, 2019: 202). Whitchurch ve Dickson, ailede iletişimin önemine işaret etmiştir (Whitchurch ve Dickson, 1999: 687). Kalbfleisch, aile içi iletişimde aile bireylerinin öğrendikleri iletişim kalıplarını hayatları boyunca devam ettirdiğini, bu yüzden iletişimin önemli olduğunu belirtmiştir. Kalbfleisch, bu iletişim kalıplarının yani iletişim şemalarının doğru bir biçimde danışanla yeniden düzenlendiği durumlarda aile içi iletişimi daha güzel bir noktaya taşıdığı sonucuna varmıştır (Kalbfleisch, 2002: 5). Segrin ve Flora, dünyada birçok bireyin kendini birey olarak değil, yalnızca ailesinin parçası olarak gördüğünü, bu düşüncenin de iletişim ve ilişkilerini olumsuz etkilediğini, aile iletişim çalışmalarının birey olma ve aile işlevlerini olumlu etkilediği sonucuna varmıştır (Segrin ve Flora, 2011: 3). Kawata; boşanmanın ve aile içi sorunların en önemli nedenlerinin başında ekonomik problemlerin geldiği ifade etmiştir (Kawata, 2008: 150).

Aile danışmanına başvuru nedenlerinden ikincisi *ekonomik sorunlardır*. Bayrak, çalışmasında ailelerin yaşadığı problemlerin en önemlilerinden bir diğerinin ekonomik sorunlar olduğunu, ekonomik sorunların başında da işsizliğin geldiğini ifade etmiştir. Araştırmasında işsizliğin boşanma nedenlerinin başında geldiği sonucuna

ulaşmıştır (Bayrak, 2019: 40-44). Gül, bir ailedeki birçok geçimsizlik ve anlaşmazlığın ekonomik sorunlardan kaynaklanabileceğini ifade etmiştir (Gül, 2004, 171). Konuyla ilgili bir diğer araştırmada ise Sandalcılar, işsizlik döneminde boşanmanın getireceği maliyetler göz önünde bulundurularak boşanmanın ertelendiği hatta işsizlik döneminde boşanma oranlarının düştüğü sonucuna varmıştır (Sandalcılar, 2012: 238). Bayrakçı, işsizliğin boşanmayla sonuçlansın ya da sonuçlanmasın aile içi huzursuzluğa neden olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca işsizliğin erkek tarafından deneyimlemesinin aile üzerinde daha olumsuz etkileri olduğunu da ifade etmiştir (Bayrakçı, 2020: 170). Akçalı ve Özçalıcı, işsizliğin doğurduğu gelir yetersizliğinin aile içinde harcamaları etkilediği ve erkeğin işsiz kalması durumunda bu harcama kalemlerindeki değişikliklerin aile içi huzursuzluğa neden olduğu sonucuna vardığını belirtmiştir (Akçalı ve Özçalıcı, 2012: 170). Yıldırım, şiddetli geçimsizlik olarak ifade edilen problemin ekonomik problemlerden türediği üzerinde durmuştur (Yıldırım, 2004: 68).

Jensen ve Smith, ailelerin yaşadıkları problemlerden ekonomik sorunlara işaret etmiştir (Jensen ve Smith, 1990: 216). Zastrow ve Kirst-Ashman ise ailevi problemleri ekonomik problemler ve işsizlikle ilişkilendirmiştir (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015: 204). Beckman, işsizliğin yalnızca bir gelir kaybı sorunu olmadığını, bu sorunun bireylerin duygularını ve kişilik yapılarını tehdit ettiğini ve hatta ruhsal sorunlara zemin hazırladığı sonucuna varmıştır (Beckman, 1933: 28).

Finnegan, çalışmasında iş kaybının yalnızca aile gelirini etkilemediğini, aynı zamanda evliliğin istikrarını ve aile içi ilişkileri hatta çocukların ders başarısı ve okul uyumuna kadar birçok ailevi durumu etkilediği sonucuna varmıştır. Önlem olarak Kuzey Carolina'daki kariyer merkezinde bulunan finansal ve duygusal destek hizmetleriyle işsizlik yaşayan bireylere stres yönetimi, finansal planlama ve diğer zorluklarla ilgili atölye çalışmaları ile bağlantı kurarak iş kaybıyla başa çıkmalarına yardımcı olunduğunu aktarmıştır (Finnegan, 2105: 17-19). Rege vd., , Norveç sicil kayıtlarını inceledikleri arşiv çalışmasında ailelerin babanın işsizliğinin annenin işsizliğinden daha kötü bir deneyim olarak aktardığı hatta boşanma riskini artırdığı sonucuna ulaşmıştır (Rege vd., 2007: 514).

Ailelerin yaşadığı ve aile danışmanının çözmesinin beklendiği bir diğer sorun *cinsellikle* ilgili problemlerdir. Özbek, evlilikte cinsel doyumla evlilik doyumunun ilişkili olduğu sonucuna varmıştır (Özbek, 2018). Abalı, ailenin temel işlevlerinden olan cinselliğin sağlıklı bir biçimde işlememesinin aile içinde birçok huzursuzluğa neden olduğunu belirtmiştir (Abalı, 2016: 12). Bozdemir ve Özcan, cinsel sağlığın bozulmasının yalnızca fiziksel bir problem olarak algılanmaması gerektiğini çünkü bu durumun ruh sağlığı, aile sağlığı ve sosyal sağlığı da olumsuz etkilediğini ifade etmiştir (Bozdemir ve Özcan, 2011: 37). Gereklioğlu vd, cinselliğin sağlıklı bir ruh ve aile hayatı için gerekli olduğu sonucuna varmıştır (Gereklioğlu vd., 2010: 308). Aile hayatı ve bireyin ruh sağlığı için bu kadar önemli olan cinsellikle ilgili olarak Gürsoy ve Gençalp, sistemli bir cinsel eğitimin ülkemizde bulunmadığına işaret etmiştir. Zira sistemli bir cinsel sağlık eğitiminin gençlere sunulmasıyla ilgili birtakım endişelerin olduğuna işaret etmiştir. Ancak çalışmasında cinsel sağlıkla ilgili eğitimlerin birçok sosyal problemlerin önüne geçtiği sonucuna ulaşmıştır (Gürsoy ve Gençalp, 2010: 29).

Kinsey; cinsellik üzerine ilk araştırma yapan bilim insanı olarak bu konunun evlilik ve toplum hayatı için önemli olduğu ve yalnızca sosyal öğrenmeyle değil, bilimsel araştırmalara konu olması gerektiğine, tedavisine ve cinsel eğitimin önemine işaret etmiştir (Kinsey, 1949: 3). Braeken ve Cardinal, cinselliğin ailede sağlıklı yaşanması ve birçok cinsel problemin önüne geçilebilmesi için cinsellikle ilgili eğitimin önemine işaret etmiştir (Braeken ve Cardinal, 2008:50). Satcher, cinselliğin sağlıklı ve düzgün bir biçimde işlevini yerine getirdiği durumlarda birey, aile ve toplum açısından birçok fayda sağlayacağını, işlevini yerine getiremediği veya gelişigüzel biçimde yaşandığı durumlarda birçok bulaşıcı hastalık aracılığıyla toplumsal açıdan sorun yaratabilecek potansiyel taşıdığını ifade etmektedir (Satcher, 2001). Coleman, cinselliğin insan olmanın bir getirisi olduğunu, insani gelişim için cinsel sağlığın geliştirilmesinin tüm vatandaşlar için temel bir insan hakkı olduğunu savunmaktadır. İnsani ve toplumsal gelişmeyi teşvik etmek için tasarlanan kamu politikaları, cinsel sağlığın geliştirilmesinin temel bir strateji hâline getirilmesini savunmuştur (Coleman, 2008: 1). Avrupa Erkek Sağlığı Viyana Bildirgesi, 1 Ekim 2005'te yayınlanmış ve erkek sağlığına özel iletişim, cinsellikle ilgili eğitim ve desteklerin birey, aile ve toplum sağlığı açısından büyük faydaları olacağı üzerinde

durulmuştur. Aile içinde iletişim, ekonomik sorunlar ve cinsellik ile ilgili problemler çözülmemesi yeni problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Abalı; cinselliğin aksamaması durumunda şiddetli geçimsizlik gibi sorunların da ortaya çıkabileceği ve adliye raporlarında geçen ve somut bir nedene işaret etmeyen şiddetli geçimsizlik ifadesinin altında aslında cinsel problemlerin de olabileceğini belirtmiştir (Abalı, 2016: 12).

Aile danışmanına başvuran katılımcıların bir diğer problemi *şiddettir*. Görgün-Baran, aile içi iletişimin sağlıklı biçimde işleyememesinin şiddete yol açtığı sonucuna ulaşmıştır (Görgün-Baran, 2004: 31). Özden, şiddetin boşanma nedenlerinden biri olduğunu belirtmiş ve konuyu hukuki boyutuyla ele almıştır (Özden, 2010). Polat, aile içi şiddetin her toplumda, yaşta, eğitim düzeyinde ve sosyoekonomik düzeyde görülen yaygın bir sorun olduğunu ifade etmiştir (Polat, 2017:15). Ünal, şiddetin fiziksel şiddet, cinsel şiddet, duygusal istismar, çocuklar ve yaşlıların maruz kaldığı ihmal ve ekonomik şiddet olmak üzere beş çeşit olduğunu ifade etmiştir. Köknel, şiddet ve tartışma nedeni olarak iletişim bozukluğunun olduğunu ifade etmiş, doğru iletişim kuramamanın öncelikle bireylerin ruh sağlığını bozduğunu, daha sonra çatışma, tartışma ve şiddete neden olduğunu ifade etmiştir (Köknel, 2005). Tor, şiddetin genel olarak iletişim problemlerinden kaynaklandığını, anlaşmazlık ve kavgaların sonucunda kadınların şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir (Tor, 1993: 174). Öskan, şiddetin birçok farklı nedeninin olduğunu, çocukluk döneminde istismara uğramak, şiddete uğramak ve tanıklık etmek, psikiyatrik hastalıklar, yoksulluk, ekonomik stres, işsizlik, alkol ve madde bağımlılığı, düşük eğitim seviyesi gibi birtakım hususların bunlardan birkaçı olduğuna işaret etmiştir . Ayrıca şiddetin tüm aile ve toplum üzerinde olumsuz etkileri olduğunu, bu nedenle şiddetin toplum için önemli bir risk faktörü olduğunu ifade etmiştir (Öskan, 2019: 3-4). Uçar, şiddeti aile içi öfke ve saldırganlığın yansıması olarak ifade etmiş ve erkek egemen toplumların toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarının aile içi şiddeti beslediğini ifade etmiştir. Şiddetin tek nedeninin ruhsal bozukluklar olmadığını, şiddetin nedenlerinin karmaşık olduğunu ifade etmiştir. Son zamanlarda şiddet algısının basın yayın organları, kültürel değerler, toplumsal iletişimsizlik ve güvensizlik, ekonomik nedenler gibi birçok faktörle iç içe olduğunu ifade etmiştir (Uçar, 2011: 21).

Aile danışmanına başvuran katılımcıların bir diğer problemi *kıskançlıktır*. Sağlam ve Aylaz, Kıskançlık problemi çözülmediği takdirde evliliklerin boşanmayla sonuçlandığını ifade etmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017: 589). İmamoğlu ve Çelik, birçok kadının kıskançlık baskısına dayanamayıp boşanmaya karar verdiğini belirtmiştir (İmamoğlu ve Çelik, 2009: 27). Can ve Aksu, boşanma nedenleri ile ilgili yaptığı nitel araştırmasında kıskançlığın boşanma nedenlerinden biri olduğunu belirtmiştir (Can ve Aksu, 2016: 897).

Gül, ailevi problemlerin bir diğeri olarak *iş-yaşam dengesini kurmada zorluk* olduğunu ifade etmiştir (Gül, 2004: 9-12). Uğur, araştırmasında ailelerin iş ve yaşam dengesini kurmakta zorlandıklarını, ev işleriyle ilgili beklentilerin aile içinde problemlere yol açtığını ifade etmiştir. Hatta akademisyen kadınlar üzerinde yaptığı araştırmasında kadınların iş-yaşam dengesinde zorluk yaşamalarında eşlerinden yeteri kadar destek görmemelerinin ailede huzursuzluk yarattığı hatta boşanmaya kadar vardığını ifade etmiştir (Uğur, 2014: 126).

Aile içinde huzursuzluğa hatta boşanmaya yol açan bir diğer husus *aldatılmadır*. Aybey, boşanma nedenleri ile ilgili yaptığı araştırmasında aldatılmanın boşanma nedenlerinden biri olduğunu ifade etmiştir (Aybey, 2015: 126). Uçar, konuyla ilgili araştırmasında aldatma/aldatılma aile içi şiddetle birlikte en önemli boşanma nedenleri arasında saymıştır (Uçar, 2011: 41). Sağlam ve Aylaz, boşanma nedenlerini sıralarken aldatmanın boşanma nedenlerinden biri olduğunu ancak yoğunluk olarak en alt sıralarda yer aldığını belirtmiştir (Sağlam ve Aylaz, 2017: 589). Ancak aldatma gerekçesinin ispat edilememesi ve üstünün örtülmesi gibi sebeplerle istatistiklere yansımama ihtimali ayrı bir tartışma konusudur.

Aile danışmanına başvuru nedenlerinden bir diğer neden *sorumsuzluktur*. Demirci, araştırmasında evliliklerde eşlik, annelik ve babalık rollerinin yerine getirilememesinin boşanma nedeni olarak görüldüğünü ifade etmiştir (Demirci, 2015: 9). Sağlam ve Aylaz (2017: 589), Sarpkaya-Akgül (2013: 38), sorumsuzluğun birçok evliliği bitirme noktasına getiren sorunlardan biri olduğunu belirtmişleridir. Uğur, akademisyen kadınlar ve boşanma deneyimleri ile ilgili yaptığı araştırmasında kadınların ev işlerinde eşlerinden destek alamadıklarını, bunun da boşanma sürecini

hızlandığını belirtmiştir (Uğur, 2014: 304). Türkiye Boşanma Nedenleri araştırmasında katılımcıların birçoğu boşanma gerekçesi olarak sorumsuzluğa işaret etmiştir (ASAGEM, 2015: 75).

Türkiye’de yaşanan bir diğer ailevi problem *kültür ve fikir uyumsuzluğu*dur. Sarpkaya-Akgül, kültür uyumsuzluğunun boşanmaya yol açtığını ifade etmiştir (Sarpkaya-Akgül, 2013: 38). Özabacı, fikir uyumsuzluğunun aile içinde birçok soruna neden olduğunu hatta boşanmaya kadar vardığını belirtmiştir (Özabacı, 2015: 464). Aktaş (2011: 5) ve Sarpkaya-Akgül (2013: 38), fikir uyumsuzluklarının çatışmayla sonuçlanmasının aile içinde birçok çatışmaya hatta boşanmaya neden olduğunu belirtmiştir.

Buraya kadar bahsedilen konuları literatür üzerinden özetlemek gerekirse; Hawkins, boşanma nedenleriyle ilgili araştırmasında boşanma nedenleri olarak iletişim kuramama, para idaresinde yaşanan sorunlar, aldatma, cinsel sorunlar, sorumlulukların yerine getirilmemesi, kültürel ve dinî farklılıklar, büyük aile ilişkilerinde yaşanan sorunlar, şiddet gibi sorunların olduğunu saptamıştır (Hawskin ve Willoughby, 2012: 456). Beckman, şiddetle işsizlik ve ekonomik sorunlar arasında ilişki olduğunu, işsizliğin arttığı dönemlerde şiddetin de arttığını saptamıştır (Beckman, 1933: 28).

Literatür taramasının ikinci safhası aile danışmanlığının kazanımlarıyla ilgilidir. Literatür taramasında aile danışmanlığının çözümü için başvuru alan sorunların birçoğunu çözümleyebildiği ve evlilik uyumunu artırdığına dair çalışmalara rastlanmıştır. Demirbilek’in gerçekleştirdiği çalışmada aile danışmanlık görüşmelerinin sonucunda çiftin sağlıklı aile (temel gereksinimleri karşılama, sorunlarla başa çıkma becerisi kazanma, çatışmaya girmeden sorunların çözümü, yapıcı iletişim örüntüleri sergileme, birlikte zaman geçirme) işlevlerini sağlamaya başlaması vurgulanmıştır. Aile danışmanlık desteği sonrasında çiftlerin birlikte sosyal etkinliklere katılmaya başladığını ifade etmiştir (Demirbilek, 2018: 120). Gökaya ve Nazlı, gerçekleştirdikleri aile danışmanlığı olgu sunumunda çalışma katılımcısı erkeğin aile danışmanlık süreci öncesinde suçluluk hissettiğini, aile danışmanlık süreci sonrasında olayları daha sağlıklı bir biçimde değerlendirdiği ve iletişim kurduğunu

saptamıştır (Gökkaya ve Nazlı, 2019: 37). Üstündağ, aile danışmanlık sürecinin aile rollerine odaklanma, ilişkiler, iletişim, ebeveynlerin birbirlerinden ve çocuklarından beklentileri vb. birçok hususu birlikte çalışmakta ve çözebilmekte olduğunu ifade etmiştir. Bunun yanı sıra kişilerin kendi hayatıyla ilgili -özellikle çocukluk döneminde- karşılaştığı sorunların çözümü aranırken sorunu oluşturan gizli nedenler olabileceği görülmektedir. Bundan dolayı soruna bütünlük içinde yaklaşarak asıl nedeni fark etmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda Üstündağ, aile danışmanlığında çocukluk problemlerinin de çözülerek kalıcı iyileşmelerin olabildiği ifade etmiştir (Üstündağ, 2014: 125). Abay-Alyüz, araştırmasında ilişkilerin sosyal hizmet aracılığıyla güçlenmesi neticesinde sosyal ağlar ve sosyal sermaye gibi mekanizmaların daha iyi işlediğini belirtmiştir. Bu iki sistemin birbiriyle uyum içinde olduğunu ifade etmiştir. Böylece birey sosyal ilişkileri güçlendikçe bu durum sosyal yapının imkânlarını açmakta, dolaylı olarak ekonomik hayatı etkilemektedir (Abay-Alyüz, 2020: 132). Kalkan, kendisinin geliştirdiği on hafta süren aile danışmanlık seanslarının evlilik uyumu ve aile içi iletişim becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu tespit etmiştir. (Kalkan, 2002: 92). Baygül'e göre aile danışmanlık desteği almış ailelerin iletişim becerileriyle ilgili yapılan araştırmalarda anlamlı bir biçimde çift uyumunda ve iletişim becerilerinde artış görülmüştür (Baygül, 2015). Demirbilek'in aile danışmanlığı alan bir aile ile gerçekleştirdiği nitel çalışmasında aile danışmanlık görüşmeleri sonucunda çiftlerin evliliklerini devam ettirme yönünde karar verdikleri ve boşamadan vazgeçtikleri ifade edilmiştir (Demirbilek, 2016: 120).

Haghighi, ailede yeterli yakınlığın olmayışı ve zayıf aile işleyişlerinin ailelerde sorunlara neden olduğunu belirtmiştir. Evlilikte yakınlık; ortak değerlerin varlığı, fikirlerin paylaşılabilmesi, ortak zaman geçirebilme, cinsel ilişkiler, karşılıklı anlayış olarak tanımlanır. Sağlıklı işleyiş, bu etkileşimlerin ve iletişim kalıplarının aile hedeflerine ulaşmada etkili ve verimli olduğunu aile süreçleridir. Haghighi, çalışmasında aile danışmanlık süreciyle bu temel aile işlevlerinde anlamlı bir artış saptandığını tespit etmiştir (Haghighi, 2022: 167-176).

ABD'de Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmet Birimi tarafından yayınlanan bir bildiride aile danışmanlığının bağımlılıkla mücadelede bireye kısa ve uzun vadede aile ve sosyal desteğin güçlenmesine katkı sağlaması, bireyin

bağımlılığını artıracak olumsuz çevreden uzaklaşmasına, tedavisinden daha hızlı sonuç almasına, uzun vadeli yoksulluğun engellenmesine katkıları olduğu saptanmıştır (SAMHSA, 2016). Ibodova, araştırmasında aile danışmanlığının sağlığı ve işlevi bozulmuş ailelerde yeniden ilişki örüntüleri kurarak daha sağlıklı ve işlevsel bir hâle getirebildiğini vurgulanmıştır. Bir aile üyesinin ölümü, bağımlılık, travma, maddi sıkıntılar gibi problemlerin çözümünde veya ailenin daha uyumlu, daha güçlü bir sistem olarak çalışmasına katkı sağlayabildiği sonucuna varmıştır. Ayrıca aile danışmanlığının kapsamının yalnızca karı-koca ilişkileri olmadığı, ebeveyn-çocuk ilişkileri, maddi problemler, bağımlılık, istismar, öfke kontrolü, psikiyatrik rahatsızlıkların da aile danışmanının çalışma alanına girdiği ifade edilmektedir (Ibodova, 2022: 972-973).

Ailevi problemlerin çözümü ailenin daha sağlam biçimde sosyal politika aktörü olarak sahada kalabilmesi açısından oldukça önemlidir. Ancak hiçbir uygulama, boşanmayı tamamen engelleyebileceğine dair bir vaat verememektedir. Boşanmanın olmaması da tabiat ilkelerine aykırıdır. Bu noktada aile danışmanlığının önemli bir diğer görevi ise boşanmaya karar vermiş çiftlere danışmanlık vererek boşanmanın getirebileceği birçok sosyal problemi engelleyebilmektir.

Boşanma sürecinde yapılan danışmanlığa boşanma danışmanlığı denilmektedir. Boşanma danışmanlığında ayrılmak üzere olan eşlere süreçle ilgili destek verilmektedir. Ayrıca çocuklar var ise ebeveynlikle ilgili destek verilmektedir. Ebeveynlerin çocukların sorumluluğuyla ilgili bakış açısına odaklanılmaktadır (Karahana, 2022: 92). Karahana, boşanma sürecindeki danışmanlıkta aile üyelerinin yaşadığı olumsuzluklarla başa çıkma becerileri kazanmalarını hedeflendiğini ve boşanma sürecindeki psikolojik desteklerin tüm aile üyelerini, eşleri, ebeveynleri ve alt sistem olan kardeşleri kapsadığını ifade etmiştir (Karahana, 2022: 88).

Megele, boşanma sonrasında çocuk velayeti, ziyaret hakkı ve sıklığı gibi konularda ebeveyn çatışmalarının devam ettiğini ifade etmiştir. Bu tür çatışmalar çocuklara oldukça zarar vermektedir. ABD’de ebeveynlerin ortak noktada buluşamadığı durumlarda “ebeveyn koordinatörlerine” aile için destek olma ve gerektiğinde karar verme yetkisi verilmiştir. Bu uygulama, aileleri maliyetli ve uzun

yasal süreç ve davalardan korumuştur. Bununla birlikte, bu tür uygulamaların aile çatışmalarını azalttığını ifade etmiştir (Megele, 2013). Simonic, boşanmanın bireyi yeni döneme alışmasına zorlayacak bir değişim süreci olarak görmüş ve kişinin bu değişimle yüzleşip kabullenmesi, yeniden güvenip bağlanması gibi psikolojik süreçleri sağlıklı bir biçimde aşması ve yeni hayatına uyum sağlayabilmesi için aile danışmanlık desteğinin önemini ispatlamıştır (Simonic, 2017: 161). Haghighi, boşanan bireylerin yoğun bir yalnızlık duygusu hissedebileceğinden ve kendisiyle ilgili yanlış kök inançlar geliştirme eğiliminde olabileceğinden bu dönemde aile danışmanlık desteğinin yeni hayata uyum sürecini kolaylaştıracağını ifade etmiştir (Haghighi, 2022: 167-176).

Green, ailelerin ayrılık ve boşanma sürecinde bireylerin yeni hayatlarına adapte olabilmeleri için geçmeleri gereken belirli aşamalardan bahsetmiştir: Yas tutmak, yeniden organize olmak, farklı şekilde iletişim kurmayı öğrenmek, yeni hedefler koymak. Bu aşamaların sağlıklı bir biçimde atlatılması için aile danışmanlık desteğine ihtiyaç duyulabilir. Green, boşanma gerçekleşen ailelerin çocuklarında daha yüksek depresyon, anksiyete ve davranış problemleri görüldüğünü belirtmiştir. Daha sakin bir şekilde boşanma süreçlerini yaşayan ailelerin çocuklarının bu sorunlardan daha azına sahip olduğunu belirtmiştir. Green, çocukları etkileyen hususun daha çok ayrılık ve boşanmanın gerçekleşme biçimi olduğunu ispat etmiştir (Green, 2010: 2).

Green, bu noktada etkili boşanma terapisinin bir ailenin kayıplarının yasını tutmasına, istikrarlı hanelerin oluşmasına, kardeşler, ebeveynler ve çocuklar arasındaki ilişkileri geliştirmesine ve eski eşlerin çocukları için etkili bir biçimde organize olmasına yardımcı olabileceğini belirtmiştir. Dahası boşanma döneminde verilecek aile danışmanlık desteğinin çocuklarda ruh hâli/davranış problemlerini en aza indirebileceği ve onları yetişkinler olarak sağlıklı, kararlı ilişkiler kurma becerisine sahip hâle getirebileceğini belirtmiştir. Ailelerin bu süreçte iletişim becerileri geliştiğinden sonraki evliliklerinde doğabilecek belirli problemleri de engelleyebileceğini ifade etmiştir (Green, 2010: 27).

Evlilikleri sarsan bir diğer problem şiddettir. Satir, şiddetin ortaya çıkmasındaki en önemli faktör olarak iletişimin doğru şekilde yürütmemesini

gerekçe olarak göstermiştir (Satir, 2017: 87). Nazlı, şiddet gibi iletişimi baltalayan aile süreçlerinde aile danışmanlarının açık iletişim kurma noktasında rehberlik yapma görevinin olduğunu ifade etmiştir (Nazlı, 2007: 117). Demirbilek, sığınma evinde şiddet mağduru ailelerle aile danışmanlığı sonrasında katılımcıların daha açık iletişim kurabildikleri ve tekrar evliliğe devam etmeyi deneyimlemek istediklerini ifade ettiklerini belirtmiştir (Demirbilek, 2016: 115). Karataş ve Kılıçarslan, şiddetin iletişim becerisine sahip olmayan erkeklerin öfkesini kontrol edememesinden kaynaklandığını belirtmiştir. Şiddetin aileden ve toplumdan model alınarak öğrenilen bir iletişim tarzı olduğuna işaret etmiştir (Karataş ve Kılıçarslan, 2013: 117). Algan, araştırmasında ekonomik sıkıntıların da aile içi şiddetin bir diğer nedeni olduğunu belirtmiştir (Algan, 2017: 83).

Mccollum ve Stith, aile danışmanlığının şiddet uygulayan çiftlerle çalışmada etkili ve güvenli olduğunu ifade etmiştir. Süreç içinde bazen yalnızca şiddet uygulayan bireylerle, bazen de çiftlerle birlikte çalışmanın gerekli olduğunu belirtmiştir (Mccollum ve Stith, 2008: 187-201). Adams, çalışmasında şiddet gibi sorunları aile danışmanlarının çalışmasının evdeki şiddeti kıskırtmasından endişe duyduğunu ifade etmiştir. Gerekçe olarak birleşik oturumlardan sonra şiddet olaylarının meydana geldiğini ifade eden çalışmaları göstermiştir. Bunun nedenini şiddetin gerektiği şekilde ele alınmaması ve aile danışmanlarının bazen yanlış yöntemler kullanılması olarak izah etmiştir (Adams, 1988: 176). Karataş ve Kılıçarslan, bu noktada şiddetin mahiyeti ve türünün danışmanlarının yol haritasını belirleyen en önemli husus olduğunu belirtmiştir. Ayrıca aile danışmanlığı öğrencilerine bu konuda farkındalık yaratılması ve şiddet türleri ve yaklaşımları ile ilgili eğitim verilmesi, etkili çoklu yöntem yaklaşımlarının öğretilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Birçok aile danışmanının bu konuda kendisini eksik gördüğünü de ifade etmiştir. Terapistin kendine güvenini artırmak amacıyla şiddet içeren çeşitli durumlar için vaka örnekleri ve önerilerle süpervizyon seanslarının eğitim süresinde artırılabilceğini ifade etmiştir. Şiddetin önemli nedenlerinden biri olan madde bağımlılığı gibi konularda da aile danışmanlarının yetersiz olduğunu, bu konulara da aile danışmanlık eğitiminde önem verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Şiddet problemiyle ilgili olarak danışmanlık sürecinde ailevi problemlere hemen girilmemesi, sakin ve usulca hareket edilmesi

gerektiğini ve özellikle şiddet uygulayan tarafla bilişsel ve davranışçı terapilerle bu durumun çözülebileceğini belirtmiştir (Karataş ve Kılıçarslan, 2013: 117).

Fennell ve Weinhold, aile danışmanlığını gerekli kılan en yaygın aile sorunlarını eşlerin her ikisinin de çalışmasından kaynaklanan ev işlerinin paylaşılmasıyla ve çocuk bakımıyla ilgili sorunlar olduğunu belirtmiştir (Fennell ve Weinhold, 2003: 241). İş-yaşam dengesini düzenleyen ve çalışanların özellikle aile hayatlarını pozitif etkileyecek iş yeri politikalarına “aile dostu” politikalar denmektedir. Ceylan, aile dostu politikaların içine çocuk ile ilgili verilen danışmanlık hizmetlerini de dâhil etmiştir (Ceylan, 2011: 4). Çalışanların aile rollerini daha işlevsel biçimde yerine getirmelerini hedefleyen aile dostu politikalar iş ve aile hayatını bütünleştirme ve uyum sağlama noktasında çalışanlara fayda sağladığından yelpazelerinin genişletilerek daha yaygın biçimde iş yerlerinde bu politikalara yer verilmesi gerektiğini belirtmiştir (Ceylan, 2011: 79).

Mills, ailevi problemlerin iş kalitesini, verimini ve iş yeri uyumunu etkilediğini ifade etmiştir. Ailevi problemler yaşayan çalışanları aile danışmanına yönlendiren bir fabrika yöneticisi olarak çalışanlarıyla bir araştırma yapmıştır. Sonuç olarak ailevi sorunları hemen çözülemese de aile danışmanıyla görüşen işçilerin iş yerine yansıyan endişeli hâllerinin azaldığı ve veriminin arttığı saptanmıştır (Mills, 1962: 587). Gass vd., ailevi problemleri olan işçilerin aile danışmanlarıyla görüşmelerinin bir zaman kaybı olmadığını, aksine gerek çocuk-ebeveyn gerek karı-koca ilişkilerini güçlendirerek iş verimliliklerini artırdığını belirtmiştir (Gass vd., 1969: 99).

Aile danışmanlığının aileye hizmet sunduğu bir diğer dönem, aile bireylerinden birinin işsiz kaldığı zaman dilimidir. Dursun, işsizliğin yalnızca bireyi etkilemediğini, aile ve toplum üzerinde de zaman zaman telafisi mümkün olmayan olumsuz sonuçlara neden olduğunu, bu nedenle işsizliğe sadece ekonomik açıdan değil, psikolojik ve sosyal açıdan da ele alınması gerektiğini belirtmiştir. Sağlıklı toplumların fiziksel ve psikolojik açıdan sağlıklı bireylerden ve ailelerden meydana geldiğini ifade ederek işsizliğin aile ve toplum üzerinde psikolojik ve sosyolojik etkilerine dikkat çekmiştir (Dursun, 2012: 50).

Schliebner ve Peregoy, uzun süreli işsizliğin yalnızca çalışanı değil, tüm aile sistemini etkileyen oldukça stresli bir dönem olduğunu ve işsizliğin hem birey hem de aile üzerindeki etkisinin ağır olduğunu ifade etmiştir. Gerekçe olarak işin, aile içinde maddi, sosyal ve psikolojik güvenlik kaynağı olduğunu ifade etmiştir (Schliebner ve Peregoy, 1994: 368). Fenell ve Weinhold, aile danışmanlığını gerekli kılan en yaygın aile sorunlardan birinin ev geçimiyle ilgili ekonomik sorunlar olduğunu belirtmiştir (Fennel ve Weinhold, 2003: 241).

Ström, işsiz bireylerin ve ailelerinin işsizlik dışında da birçok olumsuz olay ve duruma maruz kaldıklarını araştırmasında saptamıştır (Ström, 2003: 399). Folke vd., işsiz bireylerdeki depresyona karşı yapılan terapilerin etkisiyle ilgili araştırmada işsizlik nedeniyle depresyonu olan bireyler için geliştirilmiş terapilerin depresyonun dozunu azalttığı ve yaşam kalitesini iyileştirdiğini saptamıştır (Foke vd., 2012: 583).

Aile danışmanlığının sosyal problemleri önleyebilme ve onarabilme etkisinin olduğuna dair çalışmalar da mevcuttur. Sarpdağ; çocuk suçluluğunu oluşturan nedenlerle ilgili araştırmasında çocuk suçluluğunun en önemli nedenlerden biri olarak ailevi problemlere işaret etmiştir. Ailedeki huzursuzlukların zaman zaman çocukların evden kaçmasına ve suça elverişli ortamlara sığınmasına neden olduğunu ifade etmiştir (Sarpdağ, 2004).

Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak aile danışmanlığı, aileleri güçlendirip iç huzuru tesis ederek birtakım sosyal problemleri önleyebilmesinin yanında suça bulaşan çocuklar üzerinde de uygulanabilecek bir sistemdir. Konuyla ilgili olarak Limoncelli vd., daha öne suça karışmış ergen ve gençlerle yaptığı araştırmalarında aile danışmanlık süreci sonrasında ergenlerin ve gençlerin suç eğilimlerinin azaldığı, aile ilişkilerinin güçlendiği, öz yeterlilik ve psiko-sosyal işlevlerini geliştirdiğini ve katılımcılarda tekrar suç işleme oranının düştüğünü ispatlamıştır (Limoncelli vd., 2019: 2). Darnell ve Shuler, Afrikalı, Amerikalı ve Latin gençler ile yaptığı çalışmada şiddet, madde bağımlılığı gibi antisosyal ve suç içeren davranışlara karışmış bir grup gençle aile danışmanlığı yürütmüştür. Daha sonra denetimli serbestlik sürecinde aile danışmanlık desteği alan ve almayan gruplar gözlemlenmiş ve tekrar suça karışma oranları değerlendirilmiştir. Süreç içinde aile danışmanına

giden katılımcıların tekrar suça bulaşma oranlarında anlamlı bir düşüş saptanmıştır (Darnell ve Shuler , 2015: 75).

Doğabilecek sosyal problemleri engelleyebilecek bir diğer uygulama evlilik öncesi aile danışmanlık uygulamalarıdır. Ülkemizde eşler arasındaki iletişim sorunları çözüme ulaştırılmadan evliliklerin devam ettirilmeye çalışıldığı ve bu problemlerin günden güne büyüdüğü görülmektedir. Özellikle yeni evli çiftlerin boşanma oranlarındaki artış (TÜİK, 2022), ülkemizde gençlerin evlilik öncesinde desteklenmesi gerektiği görüşüyle örtüşmektedir (Çevik, 2020: 33).

Çevik; çiftlerin aile danışmanlık desteğini evlilik öncesinde ya da evliliğin ilk yıllarında almasının birtakım iletişim becerilerini erkenden edinmelerine imkân sağladığını açıklamaktadır. Aynı zamanda bu açıdan erken dönemde alınan aile danışmanlık desteğinin ailevi problemleri önleyici fonksiyonuna işaret etmektedir (Çevik, 2020: 33).

Duran ve Harmancı, konuyla ilgili araştırmalarında evliliklere müdahalelerin daha erken dönemlerde gerçekleşmesinin ailevi problemleri önleyebileceği üzerinde durmaktadırlar. Evlilikteki kimi sorunlara ilerleyen yıllardaki müdahalelerin geç kalınmış müdahaleler olabildiğine, evlenmeden önce çiftlerin aile içi iletişim eğitimi ya da aile danışmanlık desteği almalarının önemli olduğuna işaret etmişlerdir. Nitekim evliliğin ilk yıllarında ortaya çıkan problemler zamanında çözülmediği takdirde günden güne büyümekte, boşanmaya kadar gidebilmektedir. Gençlerin daha evlenmeden ailevi hususlarda kalıcı birtakım beceriler edinmeleri aile ve toplum açısından yararlı olacaktır (Duran ve Harmancı, 2010: 23). Konuyla ilgili olarak Çevik, araştırmasına katılan katılımcıların tamamının evlilik öncesinde, bu mümkün değilse erken tanışıklığın ilk yıllarında aile danışmanlığının zorunlu olması gerektiğini ifade ettiklerini belirtmiştir. Gerekçe olarak gençlerin ilişkilerinin başında böyle bir destek alabilirlerse birbirleri için uygun olmadıklarını fark ettiklerinde kolay bir şekilde yollarını ayırabileceklerini, birbirleri için uygunlarsa iletişim becerileri kazanarak daha huzurlu bir aile hayatı kurabileceklerini belirtmişlerdir (Çevik, 2020: 84). Aktaş, evlilik yolundaki genç çiftlerin iletişim becerilerinin gelişimi ve kendi içlerinde evlilik için uygun bir çift olup olmadıklarını değerlendirebilmeleri için evlilik

öncesi danışmanlığı hizmetinin devlet eliyle yaygınlaştırılmasını ve kamu spotları ile vatandaşlara aktarılmasının faydalı olacağını ifade etmiştir (Aktaş, 2011: 76).

Evlilik öncesi danışmanlık hizmetleri önleyici çalışma kapsamında düşünülmektedir. Bu konudaki uygulama örneklerinin boşanma oranlarının azalmasına katkı sağladığı ve buna ilaveten aile içi uyuşmazlıkların önlenmesinde büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2004: 2).

Stanley, evlilik danışmanlığının çiftlere düğün rutinlerinden biri olarak öğretilbileceğini ifade etmiştir aktarmıştır (Stanley, 200: 272). Schumm vd., evliliklerin başında böyle bir danışmanlık alan gençlerin evliliklerinin ilerleyen yıllarında da bir problem yaşadığında profesyonel yardım almakta daha istekli olabileceğini belirtmiştir (Schumm vd., 2000: 177). Williams vd., evlilik hazırlığının faydasıyla ilgili yaptığı araştırmada katılımcıların genel olarak evliliğe hazırlığı değerli ve faydalı bulduğunu (Williams vd., 1999: 271).

Araştırmada tüm insanlıkla birlikte katılımcıların aile yaşamlarını da etkileyen, yakın tarihte tecrübe edilen ve araştırma sürecine denk gelen Covid-19 salgını da konu edilmiştir. Covid-19 salgını, son yüzyılda insanların yaşadığı en önemli krizlerden biridir. Etkileri sağlıktan çok öteye geçmiş ve ekonomik, psikolojik, sosyolojik açıdan tüm hayatı etkilemiştir. Dünyada birçok insanın çalışma alışkanlıklarını değiştirmiştir (Davison, 2020: 55). Birçok kişi çevrim içi hizmet verme sürecine adapte olmak ya da sosyal mesafe kurallarını ihlal etmeden alternatif çalışma alanlarına geçmek zorunda kalmıştır (Leither ve Durup, 1996: 29). Yeni dönemdeki bu değişimden, özellikle uzun süreli kapanmalardan iş hayatı kadar aile hayatı da etkilenmiştir. Hallaç ve Öz, salgın, deprem, ekonomik kriz gibi toplumsal olaylardan ailelerin kendi özgün yapı, işlev ve fonksiyonlarındaki farklılıklara göre etkilendiğini belirtmiştir (Hallaç ve Öz, 2014: 143). Yıldız ve Erdem, Covid-19'un olumsuz etkileriyle sağlıklı bir şekilde başa çıkmada koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin önemine işaret etmiştir. Bu dönemde yoğun olarak yaşanan kaygı, stres, korku gibi duyguların fark edilmesi, tanımlanması, düzenlenmesi, dönüştürülmesi gibi birtakım becerilerin aile danışmanlık desteği ile kazandırılmasının aile ve topluma fayda sağlayacağını belirtmiştir (Yıldız ve Erdem, 2020). Gayatri ve Irawaty, pandemi dönemi ile ilgili

yapılmış çalışmaları derlediği çalışmasında pandeminin kaygı, stres ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına neden olduğunu göstermiştir. Çalışmada iyi ve sağlıklı bir iletişime özellikle aile içinde sahip olmanın bu süreci sağlıklı bir biçimde atlatmak açısından önemli olduğunu belirtilmektedir (Gayatri ve Irawaty, 2022: 132).

Poyrazlı ve Can, Covid-19 döneminden önce uygulanmakta olan ama yaygın olmayan bir danışmanlık biçimi olan online danışmanlığın önemine ve etik kurallarına işaret etmiştir. Ayrıca danışanın farklı nedenlerden dolayı danışmanlık hizmeti alamadığı durumlarda (hastalık bulaşma korkusu, fiziksel sakatlık, yoğun anksiyete vs.) online danışmanlığın seçenek olarak daha yaygın kullanılması gerektiğini ifade etmiştir (Poyrazlı ve Can, 2020). Sahebi, online klinik hizmetlerin yaygınlaşmasının faydalarına ek olarak devlete birtakım düzenlemelerle ilgili yeni görevler düştüğünü ifade etmiştir. Klinik denetiminden tele denetime geçişe adapte olmanın önemine vurgu yapmıştır (Sahebi, 2020: 989).

Aile danışmanlık uygulaması, sosyal politika açısından önemli bir hizmet ağı olarak hemem hemen her ülkede uygulanmaktadır. Aile danışmanlık sistemi için en başarılı bulunan ülkeler İngiltere, ABD, Kanada, Norveç ve İsveç'tir. Bu ülkeler, en iyi danışmanlık fonuna sahip olan ülkelerdir (STUDEE, nd).

İngiltere'deki aile danışmanlık sistemi NHS (National Health Service) ismi verilen ulusal bir sağlık birimin altında bulunmaktadır. Destek almak isteyen danışanlar mail ve telefon yoluyla veya yüz yüze başvurarak problemle ilgili öncelikle talep oluşturmaktadır. Görevliler başvuruyu inceledikten sonra konuyla ilgili uzmandan randevu oluşturmak üzere danışana telefonla bilgi vermektedir. Danışanın problemi aile içi ilişkiler ile ilgili bulunursa aile danışmanı ile randevu oluşturulup görüşme süreci başlamaktadır. Danışanlar bu süreçte ödeme yapmamaktadır. NHS sistemi tüm ruh sağlığı profesyonellerini devlet görevlisi olarak istihdam etmektedir (NHS, 2023). İngiltere'de aile danışmanı olabilmek için psikoloji, sosyoloji ve sosyal hizmet uzmanı olup aile danışmanlığı ile ilgili uygulama ve pratik bilgiler içeren kurs almış olmak gereklidir (National Careers, nd.).

ABD'de aile danışmanlığı hizmetleri toplum merkezleri, hastaneler, okullar ve ibadethanelerde bazen ücretsiz veya düşük maliyetlerle sunulmaktadır. Vatandaşlarını

devlet kurumlarına bağlayan hükümet tarafından kurulmuş bir yardım hattı 211 arandığında randevu için devlet kurumlarıyla iletişim kurulabilmektedir. Ancak genel olarak akıl hastalığı olanlara ve psikiyatrik hastalara ücretsiz hizmet verilmektedir (Smith, 2022). ABD’de aile danışmanı olmak için öncelikle psikoloji, sosyoloji, sosyal hizmet gibi ilgili alanlarda lisans eğitiminin, sonra evlilik ve aile terapisi alanında aile danışmanlık kursu/aile danışmanlık yüksek lisansının ve süpervizyon sürecinin tamamlanmış olması gerekmektedir. Daha sonra ise aile danışmanları unvanlarını almadan önce bu alanda çalışmak isteyenler son bir sınava daha tabi tutulmaktadır (Online Counseling Programs, nd.).

Kanada’da devlet eliyle aile danışmanlık hizmeti sunulmaktadır. Ancak devletin sunduğu aile danışmanlık hizmetlerine erişmek için yoğun talep olduğunda bekleme listesi oluşturulmaktadır. Ancak acil durumlar için kriz hatları oluşturulmuştur (British Columbia, nd.). Bir psikiyatrist veya pratistyen hekim tarafından yürütülen aile danışmanlık hizmetleri ise kamu sigortası kapsamındadır (CAMH, nd.). Ancak devlet dışında özel aile danışmanlık merkezlerinde BC Klinik Danışmanlar Derneğinin belirlediği güncel seans tarifesine göre aile danışmanlık hizmeti alınmaktadır (Lavendercounseling, nd.). Kanada’da aile danışmanı olabilmek için psikoloj, sosyal hizmet gibi ruh sağlığı alanında lisans ile birlikte yüksek lisans eğitimi gereklidir. Ayrıca danışman adaylarının bu eğitimlere ilaveten bir aile danışmanı gözetiminde staj yapmaları gerekmektedir (Job Bank, nd.).

Norveç’te belediyelerin sağlık ve sosyal bakım hizmetlerinde psikolog istihdam etmesi zorunlu kılınmıştır. Bu uzmanların çoğu hafif ve orta dereceli problemler için kısa süreli danışmanlık hizmeti sağlar. Hizmet ücretsizdir (Helsenorge, nd.). Ayrıca temel ruh sağlığı hizmetleri kamu sigortaları kapsamındadır. Norveç’te ikamet eden herkesin temel ruh sağlığı hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı vardır (Regjeringen, 2008). Norveç’te aile danışmanı olabilmek için psikoloj, sosyoloji, sosyal hizmet gibi lisans ile birlikte yüksek lisans eğitimi öncelikle gereklidir (Europsy, 2022). Ayrıca aile danışmanlığı alanında yüksek lisans veya sertifika eğitimleri ve bir yıllık staj gerekmektedir (Bacp, nd.).

İsveç'te çeşitli ailevi problemler, ruh sağlığı veya davranışsal sağlık sorunlarıyla ilgili 10 yardım hattı mevcuttur. Yardım hatları halka ücretsiz olarak sunulmaktadır. Bir yardım hattıyla iletişime geçildiğinde telefon, kısa mesaj veya çevrim içi sohbet yoluyla gizli danışmanlık desteği alınabilmektedir (Find a Helpline, nd.). Aile danışmanlığı gibi ruh sağlığı destek hizmetleri devlet sistemi tarafından karşılanmamaktadır (Expat Focus, nd.). İsveç'te aile danışmanı olabilmek için psikoloji ya da bu alanla ilgili bir lisans eğitimi almış olmak, bu eğitime ek olarak aile danışmanlığı alanında yüksek lisans ya da sertifika programlarından mezun olmak gerekmektedir (Europsy, nd.).

3.2. Araştırmanın Metodolojisi

Bu bölümde araştırmanın kapsamı, amacı, önemi hakkında bilgiler verilecektir. Ayrıca nitel araştırmanın evreni, örnekleme, veri toplama süreci, araştırma sürecinde yaşanan güçlükler ve sınırlılıklardan bahsedilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Kapsamı, Amacı ve Önemi

Aile danışmanlığı sosyal politika ilişkisi temelinde iki bileşenden oluşmaktadır. Birincisi önemli bir sosyal politika aktörü olarak ailenin aile danışmanlık sistemiyle güçlenerek sahada daha güçlü bir şekilde yer almasıdır. İkincisi ise aile kurumunun işlevini yerine getiremediği durumlarda birçok sosyal problemin ortaya çıkması ve bu tür sosyal problemlerde SHÇEK gibi kurumlar aracılığıyla onarıcı görevin yine devlete düşmesidir. Bu durumda devlet, sosyal politikanın en önemli aktörü olan aile kurumundan destek alamamaktadır. Devlet ailelerin işlevlerini yerine getirememesinin doğurduğu sosyal problemlere yönelik yeni politikalar ve uygulamalar geliştirmek zorunda kalmaktadır. Bir başka deyişle aile kurumu temel işlevlerini yerine getiremediği durumlarda devlete yüklenen maliyet artmaktadır.

Yapılan literatür araştırmasında aile danışmanlığının sosyal politika katkısıyla ilgili Türkiye'de aile danışmanlık hizmeti almış kimseler ile yapılmış bir saha araştırmasına rastlanmamıştır. Bu nedenle gerçekleştirilen nitel araştırma yöntemlerinden olan derinlemesine görüşme tekniği ile aile danışmanlık hizmeti almış

danışanların görüşlerinin incelenmesi, sosyal politika ve ailenin kesişen konularına katkısı bağlamında katılımcıların ortak değerlendirmelerinin tasnif edilip açıklanması ile ilgili araştırmaların ilk örneğini oluşturmaktadır.

Bu araştırmanın kapsamı, aile danışmanlık sürecine ilişkin yaşantılar, tecrübeler ve aile danışmanlık süreciyle ilgili algının sosyal politika sistemindeki yerinin anlaşılması ve yazıya dökülmesidir. Ailenin sosyal politikadaki yeri ve öneminden dolayı bu çalışmanın temel konusu, aile danışmanlığının aileyi destekleme fonksiyonu ve aile ile sosyal politikanın kesiştiği alanlarda nasıl bir psikososyal destek mekanizması olarak sahada yer aldığıdır. Bu noktada araştırmanın konusu iki aşamada ifade edilebilir. Birincisi aile danışmanlığı sisteminin aileleri ne kadar güçlendirebildiğiyle ilgilidir. Bir başka deyişle aile danışmanına başvuru nedenleri danışma sonrasında ne ölçüde ortadan kalkmaktadır? İkincisi ise sosyal politikanın aile ile kesişen konuları olan işsizlik, iş-yaşam dengesi, boşanma, tek ebeveynli yaşam, şiddet, Covid-19 dönemi gibi alanlara aile danışmanlığının nasıl bir katkı sağladığı ile ilgilidir.

Bu çalışmanın amacı, sosyal politikaların temel hedef ve uygulama alanı olan ailenin daha aktif bir aktör olarak sahada yer almasını destekleyecek aile danışmanlığının katkılarını ortaya koymaktır. Ayrıca tıpkı aile politikalarının kamu politikaları kapsamında yürütüldüğü gibi aile danışmanlık sisteminin de kamu kapsamına alınmasının ortaya çıkaracağı menfaatleri değerlendirmektir. Zira aile danışmanlığı aracılığıyla aile daha işlevsel bir hâle geldiğinde devlet ve toplum açısından büyük kazanımlar ortaya çıkacaktır. Bu noktada devletin aile danışmanlığı sistemini daha kapsamlı bir biçimde ele alması, gerekli düzenlemeleri yapması ve uygulamaya koyması noktasında devlet yetkililerinin dikkatini çekmek nihai amaçtır.

3.2.2. Araştırmanın Hipotezi ve Temel Soruları

Bu araştırmanın temel problem cümlesi şudur: Türkiye’de aile ile sosyal politikanın kesişen temel konularıyla ilgili aile danışmanlık sisteminin katkısı nedir?

Araştırmada problem cümlesine paralel olarak şu alt problemlere cevap aranacaktır:

1. Türkiye’de aile danışmanlık merkezine başvuru nedenleri nelerdir?
2. Aile danışmanlık sisteminin evlilik uyumu artırıcı etkisi var mıdır?
3. Aile danışmanlık sisteminin iş-yaşam dengesine katkısı nedir?
4. Aile danışmanlığının boşanma, şiddet, madde bağımlılığı, çocuk suçluluğu gibi sosyal problemleri engelleyebilme fonksiyonu bulunmakta mıdır?
5. Aile danışmanlığının boşanma süreci ve sonrasına katkıları nelerdir?
6. Aile danışmanlığı, işsizlik döneminde nasıl bir psikososyal destek mekanizması olarak yer almaktadır?
7. Aile danışmanlığının Covid-19 sürecinde oluşabilecek problemleri engelleyebilme etkisi olmuş mudur?
8. Evlilik öncesi alınan aile danışmanlığının kazanımları nelerdir?
9. Aile danışmanlığı hizmetlerine dair görüş, öneri ve şikâyetler nelerdir?

3.2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma en yoğun şekilde aile danışmanlık merkezlerinin bulunduğu il olan İstanbul ili, ve en yoğun aile danışmanlık merkezlerinin bulunduğu ilçelerden biri olan Üsküdar ilçesinde yapılmıştır. Bu tercihte danışanlara fiziki erişim kolaylığının da etkisi bulunmaktadır.

Harita 3.1: İstanbul İli Üsküdar İlçesinde Bulunan Aile Danışmanlık Merkezleri

Kaynak: Google maps, (Çevrimiçi), “Üsküdar, Aile Danışmanlık Merkezleri.”

<https://www.google.com/maps/search/aile+dan%C4%B1%C5%9Fmanl%C4%B1k+merkezleri>, 1 Mayıs 2022)

Nitel araştırma İstanbul ili, Üsküdar ilçesinde aile danışmanlık hizmeti almış ve görüşmeyi onaylayan ilk 19 işiyle yarı yapılandırılmış mülakat yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Cinsiyet tercihinde bulunulmamıştır. Araştırmayı kabul eden ilk 19 kişiden 14’ü kadın, 5’i erkektir.

Çalışmada nitel araştırmanın tercih edilme nedeni tecrübe edilmiş ailevi süreçlere dayanarak ortak çıkarımlar ortaya koyulmasına nitel araştırmaların daha elverişli olmasıdır. Araştırmada bireylerin bir olguyla ilgili algılarını, yaşantılarını ve olanlara yüklediği anlamları belirlemek amacıyla geliştirilmiş nitel araştırma deseni olan olgubilim (fenomoloji) deseni kullanılmıştır (Onat-Kocabıyık: 2016: 53).

Mülakatlardan elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle kodlanmıştır. Veriler analiz edilirken katılımcıların cevapları, orijinal hâline bağlı kalınarak görüşme anında dikte edilmiştir. Yazılmış metinler üzerinden sistematik analiz yapılmıştır. Bu analizde MAXQDA 2021 programı kullanılarak elde edilen veriler birbiriyle ilişkilendirilmiş ve yorumlanmıştır.

3.2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni aile danışmanlığı desteği almış kişilerdir. Evren genişledikçe veri toplanması zorlaşmaktadır. Bu nedenle örneklem olarak İstanbul ili, Üsküdar ilçesinde aile danışmanlığı sürecini tamamlamış kişiler belirlenmiştir. Sosyal bilimlerde yürütülen araştırmalarda tek bir meslek grubu, yaş, cinsiyet veya benzer yaşantılar gibi benzerlikler homojenlik olarak ifade edilmektedir. Ancak sosyal bilimlerde heterojen gruplar da bulunmaktadır.

Evren olarak araştırmada heterojen evren belirlenmiştir (Baltacı, 2018: 238). Katılımcıların bir kısmı evli, bir kısmı boşanmış olduğunu belirtmiştir. Aile danışmanlık sürecinin hem evliliklere hem boşanma sürecine etkisinin tespit edilmesi açısından heterojen örneklem olması önemlidir. Büyük bir evren olan aile danışmanlık desteği almış kişiler İstanbul ili, Üsküdar ilçesi olarak daha küçük ve çalışılabilir bir örneklem grup belirlenmiştir.

Görüşmeler için Üsküdar ilçesindeki özel aile danışmanlık merkezlerine etik kurul raporuyla başvuruda bulunulmuş, görüşmeyi kabul eden ilk katılımcılarla görüşmeler yapılmaya başlanmıştır. Cevaplar doyuma ulaşınca kadar çalışmaya devam edilmiştir. Cevaplar tekrara düşünce ve veriler doyuma ulaşınca mülakatlara son verilmiştir.

3.2.4. Veri Toplama Süreçleri ve Araçları

Yarı yapılandırılmış mülakat görüşmeleri, 15.06.2021-15.12.2021 tarihleri arasında yapılmıştır. Görüşmeler yaklaşık 40 dakika sürmüştür. Görüşmelerde onam formu, yarı yapılandırılmış mülakat formu ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Onam formunda katılanlara çalışmaya gönüllü katıldığı ve istediği zaman mülakatı sonlandırabilme hakkı olduğu ile ilgili bilgi verilmiş ve katılımcıların onayı alınmıştır. Kişisel bilgi formunda katılımcılara cinsiyeti, yaşı, eğitim durumu, mesleği, eşinin yaşı, eşinin eğitim durumu, eşinin mesleği, hanenin aylık geliri gibi sorular sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış mülakatta açık uçlu soru sorulmuştur.

Görüşmeler, katılımcının belirttiği adreste yüz yüze yapılmıştır. Ailevi hususların daha samimi ve rahat ortamda konuşulması ve katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmesi için görüşmelerin yüz yüze yapılması tercih edilmiştir. Mülakatların yapıldığı tarihlerde Covid-19 salgını olduğu için görüşmeler sosyal mesafe ve maske önlemleri alınarak yapılmıştır.

Araştırmada yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi izlenmiştir. Görüşmeler, konuyla ilgili önceden hazırlanan sorular çerçevesinde gerçekleştirilmiş ancak görüşme sırasında mülakat yapılan katılımcıların özelliklerine ve cevaplarına göre kimi sorular eklenmiş, kimi sorular çıkarılmıştır. Bazen soruların sırası değiştirilmiş, bazı konularda en ince ayrıntıya kadar inmeyi ve örneklerle somutlaştırmayı sağlayan sorular sorulmuştur. Elde edilen veriler ışığında derinlemesine bilgi almayı sağlayan sondaj sorular da sorulmuştur.

Tablo 3.1: Yarı-yapılandırılmış Mülakat Soru Dağılımları

Konular	Soru Adedi	Muhatap
Demografik bilgiler	11 soru	Tüm katılımcılar
Aile Danışmanlığı uygulamaları ve kazanımları	10 soru	Tüm katılımcılar

Mülakat, toplam 21 sorudan oluşmaktadır. Demografik özellikleri belirlemeye yönelik 11 soruyla mülakat başlamış, aile danışmanlığı uygulamaları ve kazanımlarıyla ilgili 10 soru sorulmuştur. Evlilik uyumuna etkisiyle ilgili sorular, yalnızca evliliğe devam etme kararı alan ve devam eden katılımcılara sorulmuştur. Tüm görüşmelerin transkripsiyonları 120 sayfa tutmuştur. Tüm görüşmeler toplam 871 dakika sürmüştür.

3.2.5. Araştırmanın Güçlükleri ve Sınırlılıkları

Araştırmada özellikle katılımcıların belirlenme sürecinde danışanların bilgi güvenliği açısından danışmanlık merkezlerinin danışanların kimlik ve iletişim bilgilerini paylaşmaması yeterli katılımcı sayısına ulaşmayı zorlaştırmıştır. Yalnızca Üsküdar ilçesinde bazı özel aile danışmanlık merkezleri danışanlarına araştırmamıza

katılmak isteyip istemediklerini sormuş, olumlu cevap verenleri çalışmamıza yönlendirmiştir. Bu süreçte belediyelerin danışanlar hakkında hiçbir bilgi vermemesi nedeniyle belediyelerden aile danışmanlık desteği almış kimseye ulaşamamıştır. Araştırma, aile danışmanlık desteğini özel kliniklerden alan katılımcılarla sınırlandırılmıştır.

Katılımcıların, ailevi sorunlarını aktarırken zaman zaman duygusal açıdan zorlandıkları gözlemlenmiştir. Aileleri hakkında konuşurken yüz yüze kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini ve daha çok şey aktarabildiklerini ifade etmişlerdir. Covid-19 süreci içerisinde gerçekleştirildiği için bazı katılımcılarda zaman zaman kaygı gözlemlenmiştir. Sosyal mesafe ve maske önlemleri alınarak görüşmeler sağlanmıştır.

3.3. Bulgular

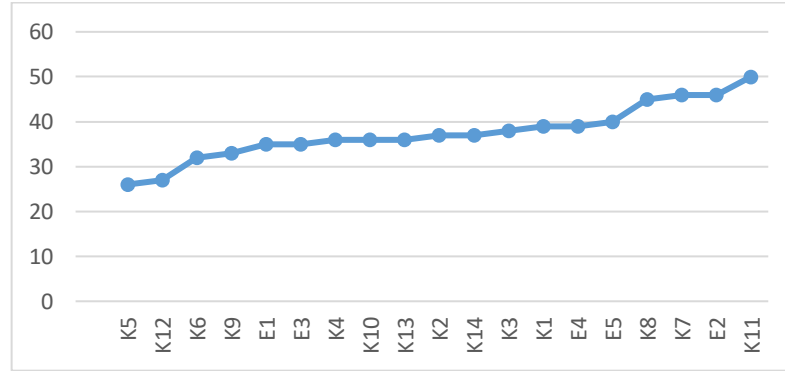
Bu bölümde bulgular, araştırmanın demografik bulguları ve katılımcı görüşleri doğrultusunda erişilen araştırma bulguları olmak üzere iki başlık altında verilmiştir. Bu iki başlık altında verilmiş sonuçlar literatür taramasıyla elde edilen bilgilerle birlikte değerlendirilmiştir.

3.3.1. Demografik Bulgular

Bu başlık altında araştırma problemine açıklık kazandırması amacıyla yapılan görüşmelerden elde edilen demografik bulgular sunulmuştur. Katılımcılardan kadınlar K1'den K14'e kadar, erkekler E1'den E5'e kadar kodlanmıştır. Araştırma, toplam 19 katılımcı ile derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların 14'ü kadın, 5'i erkektir.

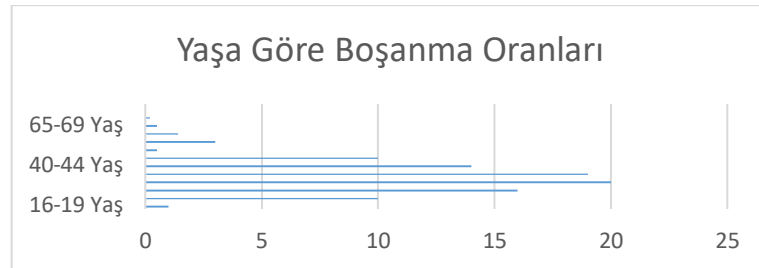
Tablo 3.2: Katılımcıların Yaş Dağılımı

K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	E1	E2	E3	E4	E5
39	37	38	36	26	32	46	45	33	36	50	27	36	37	35	46	35	39	40

Grafik 3.1: Katılımcıların Yaş Grafiği

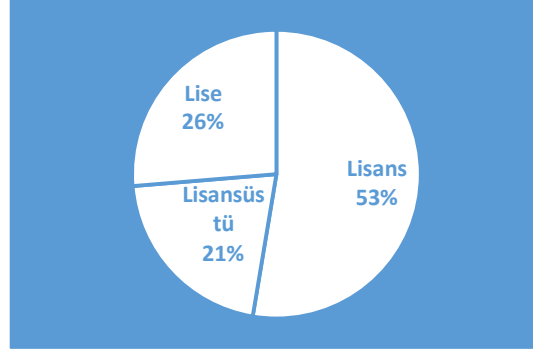
Katılımcıların yaşları 26 ile 50 arasında, eşlerinin yaşlarıysa 26-51 yaşları arasında değişiklik göstermektedir. Çiftlerin yaş aralığına bakıldığında aile danışmanına başvuran 19 çiftin 13'ünün 30-39 yaş, 2'sinin 25-30 yaş, 4'ünün 40-50 yaşları arasında olduğu görülmektedir. Aile danışmanına başvuru yaşının ağırlıklı olarak 30'lu yaşlara gelmesi evliliğin ilk yıllarına denk gelmesinin yanı sıra 30 yaş sendromu olarak bilinen dönemle de çakışması bu dönemi daha da zor kılmaktadır. Erikson, 30 yaş sendromu olarak da bilinen bu dönemin kritik bir dönem olduğunu ifade etmiştir (Erikson, 84: 46). Bu noktada evliliğin ilk yıllarında olduğu kadar 30'lu yaşlarda da profesyonel destek almanın önemi ortaya çıkmaktadır.

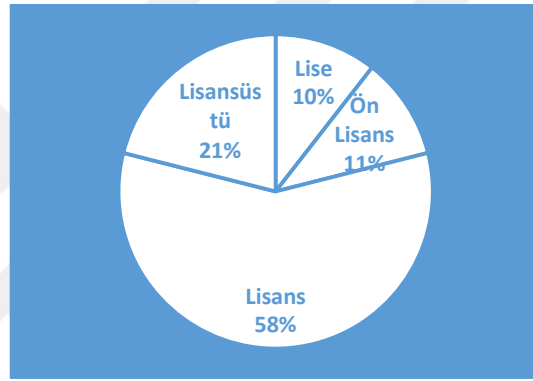
Grafik 3.2: 2020 Yılı Yaşa Göre Boşanma Oranları (%)

Kaynak: TÜİK 2020 Yılı Yaşa Göre Boşanma Oranları Verileri Kullanılarak Hazırlanmıştır. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=37211&dil=1>

TÜİK'in yaşa göre boşanma oranları incelendiğinde bu sonuca paralel biçimde en yoğun boşanma yaşanan dönemlerin 30-39 yaşlarında gerçekleştiği görülmektedir. Bu dönemin aile danışmanlığıyla desteklenmesi gereken bir yaş dönemi olduğu ifade edilebilir.

Grafik 3.3: Katılımcıların Eğitim Düzeyi (%)

Grafik 3.4: Katılımcı Eşlerinin Eğitim Düzeyi (%)

Eğitim durumlarına bakıldığında katılımcıların 4'ünün lisansüstü, 10'unun lisans ve 5'inin lise mezunu; eşlerin ise 4'ünün lisansüstü, 11'inin lisans, 2'sinin ön lisans ve 2'sinin lise mezunu olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili olarak Baltacı'nın gerçekleştirdiği araştırmada eğitim seviyesi azaldıkça kadınların aile danışmanlık desteği almak istediklerine dair bulgulara rastlanmıştır. Kadınların eğitim seviyesi yükseldikçe destek alma eğilimi azalmaktadır. Baltacı'ya göre okuryazarlığı olmayan kadınların %72'si aile danışmanlık hizmeti almak istemektedir (Baltacı, 2012: 95).

Aile danışmanlık desteği almak istemesine rağmen maliyetli bir hizmet olan bu desteği alabilenlerin çoğunlukla lisans mezunu (14 kişi) olduğu görülmüştür. Destek alan ilkokul mezunu ve okuma yazma bilmeyen bir katılımcıya rastlanmamıştır. Buradan kadınların destek almaya çok açık oldukları hâlde sosyoekonomik nedenlerle alamadığı, hizmete eğitim seviyesi yüksek kişilerin daha kolay ulaşabildiği sonucuna varılabilir.

Tablo 3.3: Katılımcıların ve Eşlerinin Meslek Dağılımı

Katılımcı	Mesleği	Eşinin Mesleği	Katılımcı	Mesleği	Eşinin Mesleği
K1	Yönetici	Yönetici	K11	Modelist	Esnaf
K2	Öğretmen	Öğretmen	K12	Öğretmen	Öğretmen
K3	Yaşam Koçu	Uzlaştırmacı	K13	Öğretmen	Mühendis
K4	Ev Hanımı	Muhasebeci	K14	Öğretmen	Yay Operatörü
K5	İK Uzmanı	Mühendis	E1	Satış Temsilcisi	Öğretmen
K6	Ev Hanımı	Tasarımcı	E2	Mühendis	Ev Hanımı
K7	Satış Danışmanı	Satış Danışmanı	E3	Prodüksüyon Şirketi	Ev Hanımı
K8	Ev Hanımı	Muhasebeci	E4	Esnaf	Sosyolog
K9	Öğretmen	Mühendis	E5	Yönetici	Yönetici
K10	Öğrenci	Satın Alma Müdürü			

Meslek gruplarına bakıldığında katılımcıların 5'inin öğretmen, 3'ünün ev hanımı, 2'sinin yönetici, 2'sinin satış danışmanı/temsilcisi, 1'inin yaşam koçu, 1'inin mühendis, 1'inin insan kaynakları uzmanı, 1'inin öğrenci, 1'inin modelist, 1'inin reklamcı ve 1'inin esnaf olduğu görülmektedir. Katılımcıların eşlerinin ise 3'ü öğretmen, 3'ü mühendis, 2'si yönetici, 2'si muhasebeci, 2'si ev hanımı, 1'i uzlaştırmacı, 1'i sosyolog, 1'i tasarımcı, 1'i satış danışmanı, 1'i yay makinesi operatörü ve 1'i satın alma müdürüdür.

Tablo 3.4: Katılımcıların Evlilikleri Hakkında Genel Bilgiler

Katılımcı	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Evlilik Yaşı	17	9	17	9	2	4	4	20	16	4
Çocuk Sayısı	2	2	3	2	0	1	2	2	1	2
Evlenme Biçimi	G.U.	A.E.	A.E.	G.U.	A.E.	A.E.	A.E.	G.U.	A.E.	A.E.
Evlilik Hazırlık Süreci	5 ay	10 ay	1 yıl	3 ay	2 yıl	1 yıl	8 ay	1 yıl	2 yıl	2 yıl
	K11	K12	K13	K14	E1	E2	E3	E4	E5	
Evlilik Yaşı	10	22	2	9	12	6	21	11	17	
Çocuk Sayısı	2	0	2	0	1	2	2	0	2	
Evlenme Biçimi	G.U.	G.U.	G.U.	G.U.	A.E.	A.E.	A.E.	G.U.	A.E.	

Evlilik Hazırlık Süreci	4 ay	2 yıl	10 ay	7 ay	1 yıl	2.5 yıl	6 ay	1 yıl	5 ay
G.U.: Görücü Usulü, A.E.: Anlaşarak Evlenme									

Katılımcıların 3'ü 1, 11 tanesi 2, 3 tanesi 3 çocuğa sahipken 3 tanesi çocuk sahibi değildir. Çocuk sahibi olanların çocuklarının yaşları en az 1, en çok 18'dir. Katılımcıların evlenme biçimlerinde 8 kişi görücü usulü ile 10 kişi anlaşarak evlenmiştir, 1 katılımcı da nişanlıdır. Evliliğe hazırlık süresi en az 3 ayken en çok 2,5 yıldır.

Tablo 3.5: Katılımcıların Gelir Seviyeleri

Katılımcılar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Aylık gelir	5.000	6.000	12.000	0	4.000	0	10.000	0	6.000	K10
Eşin Aylık Geliri	15.000	0	3.000	7.000	10.000	6.000	10.000	10.000	13.000	0
Aylık Hane Geliri	20.000	6.000	15.000	7.000	14.000	6.000	20.000	10.000	18.000	7.000
Katılımcılar	K11	K12	K13	K14	E1	E2	E3	E4	E5	
Aylık Gelir	4.000	5.000	7.000	5.000	4.000	15.000	10.000	3.000	15.000	
Eşin Aylık Geliri	0	7.000	20.000	5.000	6.000	0	0	12.000	5.000	
Aylık Hane Geliri	4.000	12.000	27.000	10.000	10.000	15.000	10.000	15.000	15.000	

Katılımcıların hane halkı aylık gelirleri 6.000 TL-20.000 TL arasında, eşlerinin aylık gelirleriyle 6.000 TL-27.000 TL arasında değişmektedir. Katılımcıların hane aylık geliri 4'ünün ortalama 0-9.000 TL, 11'inin 10.000-19.000 TL arasında, 4'ünün 20.000-30.000 TL arasındadır. Aile danışmanlık desteğini 10.000 ve üzeri hane aylık geliri sahibi olanların daha çok aldığı görülmektedir. Katılımcılardan 14 kişi son bir yıl içinde işsiz kalmadığını belirtirken 3 kişi son bir yıl içinde işsiz kaldığını belirtmiştir.

Bu bölümde katılımcıların ailevi problemleri ne zaman yaşadıkları ve ne kadar zaman sonra destek aldıkları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Tablo 3.6: Evlilikte Sorunların Başlama Dönemi ve Aile Danışmanına Gidiş Süreci

Katılımcılar	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10
Evlilikte Sorunların	7.yıl	1.yıl	Nişanlılık Döneminde	1.yıl	Nişanlılık Döneminde	1.yıl	17.yıl	4.yıl	1.yıl	4.yıl

Başladığı Zaman										
Aile Danışmanına Gitme Zamanı	7.yıl	Boşandıktan Sonra	16. yıl	6. yıl	Nişanlılık Döneminde	6.yıl	17.yıl	4.yıl	9.yıl	4.ay
Katılımcılar	K11	K12	K13	K14	E1	E2	E3	E4	E5	
Evlilikte Sorunların Başladığı Zaman	1.yıl	1.yıl	1.yıl	1.yıl	1.ay	1.yıl	3.yıl	1.yıl	3.yıl	
Aile Danışmanına Gitme Zamanı	12. yıl	2.yıl	2.yıl	10.yıl	1.yıl	20.yıl	8.yıl	12.yıl	8.yıl	

1 katılımcı hâlihazırda nişanlılık sürecinde olup sorunlarının nişanlılık döneminde başladığını belirtmiştir. Katılımcıların evliliklerinin en erken 4. ayında aile danışmanına gittikleri görülürken evliliklerinin 20. yılında aile danışmanına giden (E2) çifti de araştırmada yer almaktadır. K2 boşandıktan sonra aile danışmanına gittiğini belirtmiş, K5 birlikteliğinin 2. yılında aile danışmanına gittiğini belirtmiştir. Sorunların ağırlıklı olarak ilk beş yılda çıkması sonucuna rağmen aile danışmanına başvurular sorunlara paralel olarak gelişmemiştir. Evliliğin ilk gününden sorunların başladığını belirten E2 aile danışmanına 20. yılında gittiğini belirtmiştir. K3 nişanlılık döneminde sorunların başlamasına rağmen evliliğin 16. yılında aile danışmanına gitmiştir.

Katılımcıların çoğunluğunda evliliklerinde sorunlarının evliliklerinin ilk zamanlarında başladığı görülmektedir. 2022 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye’de boşanmaların %32, 7’si evliliğin ilk yıllarında gerçekleşmiştir (TÜİK, 2022). Bundan dolayı ilk beş yıl, evlilik için kritik yıllar olarak değerlendirilebilir. Aileler, profesyonel desteğe bu dönemde daha da çok gereksinim duymaktadır.

3.3.2. Araştırma Bulguları

Ailenin sağlıklı bir biçimde işlevlerini yerine getirebilmesi, ailenin sosyal politika aktörü olarak sahadaki katkısını artırmaktadır. Öte yandan ailenin işlevlerini yerine getiremediği durumlarda ailenin sosyal politikaya destek olma işlevi aksamakta ve birçok sosyal problemler ortaya çıkmaktadır. Bu sosyal problemler çözüm bekleyen sorunlar olarak sosyal politikanın odağına yerleşmekte, bu durumda sosyal politika

aktörlerine maddi ve manevi birçok yeni maliyetler çıkarmaktadır. Bu yüzden ailenin sosyal politika açısından önemi göz önünde bulundurulduğunda ailelerin yaşadıkları problemlerin incelenmesi ve çözüme kavuşturacak belirli önlemlerin alınması doğacak birçok problem ve maliyetin de önüne geçecektir. Bu nedenle ailenin işlevlerini aksatmasına yol açan ailevi problemleri incelemek ve ilk olarak aile danışmanlık merkezlerine başvuru nedenlerini tespit etmek konu açısından önem arz etmektedir.

3.3.2.1. Aile Danışmanlığına Başvuru Sebepleri

3.3.2.1.1. İletişim Problemleri

Aile danışmanına başvuru nedenlerinden birinci olarak ele alınacak olan iletişim problemleridir. Çalışkan ve Aslander (2014: 263-264), Görgün-Baran (2004: 31), Şahin ve Aral (2012: 55), Tor (1993: 174) çalışmalarında ailede iletişim problemlerinin ev içinde huzursuzluğun ana nedeni olduğuna işaret etmiştir. Kalbfleisch, (2002: 5), Segrin ve Flora (2011: 3) ve Whitchurch ve Dickson (1999: 687) iletişim çalışmalarının birey olma ve aile işlevlerini olumlu etkilediği sonucuna varmıştır. Rusman (2019: 202), Şahin ve Aral (2012: 55), iletişim becerilerinin kişiler arası iletişimde karı koca arasındaki ilişkinin kalitesinin ana unsurunu oluşturduğunu belirtmiştir. Katılımcılar da aile içi iletişim sorunlarının ilişkilerini kötü etkilediğine dair görüş bildirmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak katılımcılara yaşadıkları ailevi sorunlar, bir diğer deyişle onları aile danışmanına getiren problemlerin ne olduğunu anlamak üzere “Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurdunuz?” sorusu sorulmuştur.

Katılımcılar en yoğun olarak iletişim kurmada zorluk yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle aile danışmanına başvuru sebebi olarak bir katılımcının ifadeleri şöyledir:

“İletişim problemimiz vardı. Yanlış anlaşılmalarda vardı. Bu noktada iletişim problemimiz için biz kendisine ulaştık.” (K3)

Bir diğer katılımcı iletişim kuramamanın günler süren probleme yol açtığını ve ilişkilerini kötü etkilediğini, küçük sorunların büyüdüğünü şu ifadelerle belirtmiştir:

“Biz 10 dakikalık bir mevzuğu bir haftaya yayıyoruz maalesef. O an çözemiyoruz. İlla en ufak bir şey bile olsa bir hafta sürüyor bizim sıkıntımız.” (E1)

Bu noktada bir katılımcı ise *“Biz konuşamamaktan ve iletişimsizlikten koptuk.”* (K6) ifadeleri ile iletişim sorunlarına işaret etmiştir.

Gerek ulusal/uluslararası literatürde gerek katılımcı ifadelerinde aile içi ilişkilerde iletişim kurma becerisi kazanmanın önemi ortaya çıkmaktadır. Bu noktada son yıllarda ülkemizde başlayan Hayat Boyu Öğrenme birimine bağlı Millî Eğitim personelleriyle yürütölen “aile okulu kursu” gibi ailede iletişim becerilerine geliştirmeye yönelik eğitim çalışmalarının bu ihtiyaçla örtüştüğü görölmektedir (MEB, 2021). Bu tür eğitimlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması yani daha çok aileye ulaşmasının ailede iletişim ve ilişkiler noktasında birçok fayda sağlayacağı açıktır.

3.3.2.1.2. Ekonomik Problemler

Ekonomik problemlerin, katılımcı ailelerin yoğun olarak sorun yaşadıkları ve çözümü için aile danışmanına başvurdıkları ikinci konu olduğu tespit edilmiştir. Bayrak (2019: 40-44), Jensen ve Smith (1990: 216), Kawata (2008: 150), Zastrow ve Kirst-Ashman (2015: 204), ise boşanmanın ve aile içi sorunların en önemli nedenlerinin başında ekonomik problemlerin geldiğı ifade etmiştir.

Bayrak (2019: 40-44), Beckman (1933: 28) ve Finnegan (2105: 19), işsizliğin yalnızca bir gelir kaybı sorunu olmadığı ve bu sorunun bireyleri duygusal ve kişilik yapılarını tehdit ettiğı ve hatta ruhsal sorunlara zemin hazırladığı sonucuna varmıştır. Bayrakçı, erkeğin işsizliğı deneyimlemesinin aile üzerinde daha olumsuz etkileri olduğunu ifade etmiştir (Bayrakçı, 2020: 170).

Konuyla ilgili işsizlik yaşayan ve geçim sıkıntısı çektiğini belirten katılımcı kendinde öfke, yetersizlik ve değersizlik duygusu oluştuğunu şu sözlerle belirtmiştir.

“İstanbul’da işler umduğum gibi olmadı. Uzun süre işsiz kaldım. Bu da ailemle ilişkilerime olumsuz açıdan yansıdı. Kendimi işe yaramaz ve çok yetersiz hissettim. Çok kötü bir duyguydu. Şimdiki işimden çok memnun değilim ama çok şükür en azından bir işim var.” (E1)

Eşinin bir iflas yaşadktan sonra depresyona girdiğini belirten bir diğer katılımcı

“Maddi problemler depresyonu getirdi, depresyon da devamında bir dizi sorunları...”(K3)

sözleriyle ekonomik problemlerin hayatlarını nasıl etkilediği ile bir aktarımda bulunmuştur. Söz konusu bulgular, Bayrak (2019: 40-44), Jensen ve Smith (1990: 216), Kawata (2008: 150) ve Zastrow ve Kirst-Ashman’ın (2015: 204) işsizlik, ekonomik sorunların ve aile hayatını olumsuz etkilediğine dair çalışmalarla örtüşmektedir.

Katılımcılar işsizlik ve iflas yaşamının ailelerini nasıl etkilerini ifade etmişlerdir. İşsizlik dışında ekonomik sorunların bir diğeri ailenin gelir bütçesinin nasıl harcanacağıyla ilgilidir. Akçalı ve Özçalıcı (2012: 170), harcama kalemlerindeki anlaşmazlıkların aile temelde gelir yetersizliğinden kaynaklandığı ifade etmektedir.

Aile içinde harcama kalemlerinin nasıl paylaştırılacağı aile içinde zaman zaman anlaşmazlığa neden olmuştur. Hawskin ve Willoughby (2012: 456), boşanma nedenleriyle ilgili yaptığı araştırmada para idaresinde yaşanan sorunlara işaret etmiştir.

Konuyla ilgili olarak aile danışmanına başvuru nedeni olarak bir katılımcı:

“Eşimin bütçe yönetimi problemi vardı. Yani ihtiyaçlar, arzular bunları falan hesaplayamıyor yani yapamıyordu. Gerçekten hani çok lüzumsuz şeylere harcıyıp asıl harcanması gereken şeylere parayı getiremiyordu. Bununla ilgili başvurmuştum.” (K1)

ifadelerini kullanarak aile danışmanına eşinin harcama alışkanlıkları için başvurduğunu belirtmiştir. Araştırmanın bulgusuyla Akçalı ve Özçalıcı (2012: 170) Hawskin ve Willoughby (2012: 456) bulguları örtüşmektedir. Bu da aile bütçesinin nasıl yönetileceğinin de zaman zaman ailede çatışmaya yol açtığını göstermektedir.

Gelirin sınırlı olduğu ve yeterli olmadığı, harcamalarda şeffaflık olmayan durumlarda katılımcılar bu bilinmezliğin kendilerinde kaygıya yol açtığını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak şu ifadelere yer vermek mümkündür:

“Eşimde para yönetimi yoktu. Bu da bende aşırı kaygıya sebep oluyordu. Gereksiz şeylere para harcıyor. İhtiyaç hâlinde parası kalmıyordu.”(K5)

“Eşim maddi hususlarda hiç şeffaf değildi. Maddi açıdan çok zora girmiş. Bize bu durumdan bahsetmeyince bir anda iflasla şok yaşadık. Şu an için durumunun iyi olduğunu söylese de

zaman zaman acaba gizliyor mu diye kaygı yaşıyordum. Aile danışmanına gittikten sonra biraz daha şeffaf olmaya başladı.” (K8)

Konuyla ilgili olarak eşinin iflas yaşadığını belirten bir başka katılımcı benzer şikâyetlerde bulunmuştur:

“Evet bir iflas yaşanmıştı. O iflasın getirdiği kaygılar vardı ve eşim bana bu konuda çok şeffaf olmuyordu. Genel olarak şikâyetim buydu aslında. Ben de nasıl bir sürece girdiğimiz hakkında bilgi sahibi olmam gerektiğini düşünüyordum. Eşimin hâlâ %100 şeffaf olduğunu düşünmemekle beraber daha birbirimize ulaşabildiğimizi düşünüyorum.” (K5)

3.3.2.1.3. Kültürel Uyuşmazlık

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verilen cevaplardan üçüncü yoğunlukta verilen cevap kültürel uyuşmazlıktır. Aktaş (2011: 5), Hawskin ve Willoughby (2012: 456), Özabacı (2015: 464), Sarpkaya-Akgül (2013: 38) ve Zastrow ve Kirst-Ashman (2015: 203) fikir uyuşmazlıklarının çatışmayla sonuçlanmasının aile içinde birçok çatışmaya hatta boşanmaya neden olduğunu belirtmiştir. Katılımcılarda kültür farkının iletişim kazalarına neden olduğunu ve aile ilişkilerinin etkilediğini ifade etmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak bir katılımcı:

“Ortak bir hedefimizin olmaması, dünyaya aynı pencereden bakmama ve aynı değerlere sahip olmama en temel problemimizdi.”(K9)

şeklinde kültür ve değer farklılığının aile hayatına yansıdığını ve çözüm beklediğini belirtmiştir. Bir diğer katılımcı bu kültür farkının zaman zaman birbirlerini eleştirmelerine yol açtığına şu ifadelerle değinmiştir.

“Kültür ve beklenti çatışması çok yaşadık. O beni hep eleştirdi, ben ilk başlarda hak verdim. Sonra nereye kadar hep o haklı dedim, ben de onu eleştirmeye başladım.”(E5)

Dinî değerlerin farklı anlaşılıp yaşanmasının da aile içinde sorunlara neden olduğunu belirten katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır.

“Artı insan ilişkilerinde yani kadın erkek ayrımında benim çok rahatsız olduğum noktalar vardır. Yani kadın erkek ayrımı gözetmeden herkesle aynı seviyede konuşma gibi bir durumu vardı. Bu ailesel bir şey tabi. Onlar da onun ailesi de bu şekilde. Pek öyle haremlik selamlık olayları yok. Onun için bu şekilde rahat bir ilişki tarzından rahatsız olduğum için gitmiştik.” (K1)

Katılımcıların görüşleri, Sarpkaya-Akgül'ün kültür farkının iletişime etkisiyle ilgili bulgusuyla örtüşmektedir (Sarpkaya-Akgül, 2013: 38). Zastrow ve Kirst-Ashman, ise kültür farkının problem olmasının altında aile içi iletişimdeki yetersizliğe işaret etmiştir. Bu noktada kültür uyumsuzluğundan kaynaklanan problemler de aile içi iletişim kazalarının bir çıktısıdır. Bu husus, Zastrow ve Kirst-Ashman'ın araştırmalarında, ailelere evlilik öncesi ve evlilik süreçlerinde iletişim kurma konusunda eğitim ve danışmanlık desteği verilmesi gerekliliğiyle ilgili görüşü (Zastrow ve Kirst-Ashman, 2015: 203) pekiştirmektedir.

3.3.2.1.4. Cinsel Sorunlar

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna dördüncü yoğunluktaki cevap ise cinsel problemlerdir.

Abalı (2016: 12), Bozdemir ve Özcan (2011: 37), Gereklioğlu vd. (2010: 308) ve Özbek (2018) evlilikte cinsel doyumla evlilik doyumunun ilişkili olduğu sonucuna varmıştır. Braeken ve Cardinal (2008:50), Hawskin ve Willoughby (2012: 456), Kinsey (1949: 3) ve Satcher (2001) cinsellik üzerine araştırma yapan bilim insanları olarak bu konunun evlilik ve toplum hayatı için önemine işaret etmişlerdir. Konuyla ilgili olarak bir katılımcı şu ifadeleri kullanmıştır:

“Cinsel bir paylaşım yok. Duygusal bir paylaşım hiç yok. Aynı evde yaşayan iki yabancı insandık.” (K9)

ifadeleriyle cinsellik ve duygusal paylaşım arasında bir ilişki kurmuş, cinsel paylaşımın olmamasının duygusal açıdan tatminsizliğe yol açtığını ifade etmiştir. Bir katılımcı da duygusal paylaşım olmadan cinsel paylaşımı kabul etmediğini hatta duygusal birliktelik olmadan cinsel paylaşımın onun için yük olduğunu şu ifadelerle belirtmiştir.

“Cinsel olarak bir sıkıntı şöyle sıkıntılar vardı. Ben ona çok anlatmaya çalıştım. Benim hayatımda duygusal bir ilişki olmadan cinsellik bana görev gibi geliyor. Bende hiçbir etkisi olmuyor. İstemiyorum yani. Bu son şeylerde de belki ayrı ayrı yaşamanızın nedeni onun o yükünü üstümden attım ben ve çok mutluyum. Çünkü gecenin üçünde uyandırılmak istemiyorum pat diye. Ben duygusal bir şeyler istiyorum. Paylaşmalıyız dedim konuşmalıyız. İki sohbet etmeliyiz. Birlikte film seyretmeliyiz. Bir yere gitmeliyiz.” (K11)

Gerek katılımcı ifadelerinden gerek ulusal/uluslararası literatür taramasından cinselliğin ve mutlu bir evlilikle arasında bir sebep sonuç ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Duygusal tatmin cinsel tatmini, cinsel tatmin duygusal tatmini getirmektedir. Öte taraftan cinsel uyumun hayatın her alanına yansıdığı ifade edilmektedir (Özbek, 2018: 1). Cinsellikle ilgili olarak Gürsoy ve Gençalp, sistemli bir cinsel eğitimin ülkemizde bulunmadığı ancak cinsel sağlıkla ilgili eğitimlerin birçok sosyal problemlerin önüne geçebileceğini belirtmiştir (Gürsoy ve Gençalp, 2010: 29). Avrupa Erkek Sağlığı Viyana Bildirgesi 1 Ekim 2005'te yayınlanmış ve bildirgede, cinsellikle ilgili eğitim ve desteklerin düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır (EMHF, 2005). Gerek kadın gerek erkekler için cinsellikle ilgili öncelikle temel eğitimlerin verilmesi, eğitimin yetemediği durumlarda bireysel danışmanlık uygulamalarının devlet eliyle yaygınlaştırılması cinselliğin aile açısından önemi göz önünde bulundurulduğunda bir gereklilik arz etmektedir.

3.3.2.1.5. Ev ve İş Yükünün Paylaşımı

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verilen beşinci yoğunluktaki cevap ev ve iş yükünün paylaşımında yaşanan zorluklardır.

Demirci (2015: 90), Hawskin ve Willoughby (2012: 456), Sağlam ve Aylaz (2017: 589), Sarpkaya- Akgül (2013: 38) ve Uğur (2014: 304) araştırmalarında evliliklerde eşlik, annelik ve babalık rollerinin yerine getirilmemesinin boşanma nedeni olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

Katılımcıların aile danışmanına başvuru sebebini eşinin sorumsuzluğu olarak gören katılımcı, çocukları büyütme sürecinde yalnız kaldığını ve eşinin destek olmadığını şu ifadelerle belirtmiştir.

“Çocuklarımın küçüklüğünde ben çok yalnız kaldım. Hiçbir şekilde ilgilenmedi. Hep benim üzerimdeydi. Ne zaman ki çocuklar büyüyüp de akılandı. O zaman eşim devreye girdi.” (K11)

Katılımcılardan biri (K1) çocukları büyütürken yalnız kaldığından bahsetmiştir. Bu konuda babaların toplumsal cinsiyet algısından dolayı hâlâ çocuk bakımına dâhil olmadıkları ya da olamadıkları görülmektedir. Sarpkaya-Akgül

Sarpkaya-Akgül (2013: 38) kadınların ev işleri ve çocuk bakımıyla ilgili daha çok desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir.

Babalık algısı ve sorumluluk bilincinin artırılmasıyla ilgili olarak Bal ve Koç, araştırmalarında aile hekimliği aracılığıyla hemşirelerin babaları öncelikle doğum öncesi eğitim ve danışmanlık desteği ile doğum ve sonrasına hazırlaması, doğum sonrası dönemde ilk temas ve bağlanmayı başlatabilmesine ve ilerleyen süreçlerde de daha çok sorumluluk almasına katkı sağladığını ifade etmiştir. İlgili çalışmada babaların çocuklarıyla erken dönemde bağ kurması ve ilerleyen çocukluk döneminde de baba ile çocuk arasında doğru bir ilişkiye zemin hazırlayarak çocuk büyütme sürecinin her anında aktif katılım sağlaması açısından önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada kamu eliyle aile hekimliği aracılığıyla hemşirelerin bu konuda eğitim ve danışmanlık desteği verebilecek yeterlilikte yetiştirilmesi ve hizmet etmelerine uygun bir zeminin hazırlanması önem arz etmektedir (Bal ve Koç, 2020: 90).

3.3.2.1.6. İnternet Bağımlılığı

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verilen altıncı yoğunluktaki cevap internet bağımlılığıdır. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Gece uyumuyordu. Gece sabaha kadar oturuyordu ya da dışarıdaydı. Arkadaşlarıma gidiyorum diye gidiyordu. İlk bunlarla başladı.”(K11)

“Bilgisayar bağımlısı 7/24 devamlı ekranda. Yani bir kopma yok. Hiçbir zaman yanınızda değil. Hiçbir zaman sorumluluklarını yerine getirmiyor. Eş olarak da baba olarak da.” (K9)

Gece uyumuyordu. Gece sabaha kadar oyun oynuyordu.” (K11)

Eşleri internet bağımlısı olan katılımcılar, aile danışmanına gittikleri hâlde bu problemlerinin çözülmediğini hatta ilişkilerinin boşanmaya doğru gittiğini ifade etmişlerdir.

ABD’de Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmet Birimi tarafından yayınlanan bir bildiride aile danışmanlığının bağımlılıkla mücadelede bireye olumlu katkıları olduğu saptanmıştır (SAMHSA, 2016). Ibodova, bağımlılık gibi problemlerin çözümünde veya ailenin daha uyumlu, daha güçlü bir sistem olarak çalışmasına aile danışmanlığının katkı sağlayabildiği sonucuna varmıştır (Ibodova, 2022: 972).

ABD’de Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmet Birimi (SAMHSA, 2016) ve Ibodova’nın (2022: 972) bulgularıyla bu tez çalışması kapsamında elde edilen bulgular örtüşmemektedir. Bu da Türkiye’deki aile danışmanlarının ailede bağımlı bireyler olduğunda nasıl bir yol izleyecekleri, doktorlarla ekip olarak nasıl çalışacakları, bağımlı bireylere yaklaşma ve yeniden aile ilişki örüntüleri oluşturma noktasında yeterli eğitim ve beceriye sahip olmadıkları anlamına gelmektedir. Ülkemizde aile danışmanlarının eğitim müfredatlarında bağımlılığın daha geniş yer alması, ilgili eğitimlerin artırılması ve bu konuda aile danışmanlığı pratiğini akademisyen hoca eşliğinde yapmak anlamına gelen süpervizyon uygulamaları oldukça önemlidir.

Bağımlılığın tedavisinde aile danışmanlığı uygulamasının yetersiz olması yanında bağımlılığın engellenmesinde aile danışmanlığı yeterli olduğu düşünülmektedir Zira Mutlu (2015: 16-23), Sarı ve Karadeniz (2019: 294) ve Mate (2023), çalışmalarında bağımlılıkların oluşmasında birden çok neden ifade edilse de en önemli gerekçe olarak işlevsiz aile ilişkilerini gösterilmektedir. Bu noktada ülkemizde aile danışmanlığı uygulamalarının aile ilişkilerini güçlendirerek bağımlılığın ortaya çıkmasını engelleyebileceği ifade edilebilir. Ülkemizdeki aile danışmanlığı uygulamaları, bağımlılığı tedavi etkisi/yetkisi olmasa da aile ilişkilerini güçlendirerek bağımlılığı engelleyebilme potansiyeli olduğundan dolayı yaygınlaştırılmalıdır.

3.3.2.1.7. Şiddet

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verilen yedinci yoğunlukta cevap ise şiddettir.

Hawskin ve Willoughby (2012: 456), Özden (2020) ve Polat (2017: 15), boşanma nedenleriyle ilgili yaptığı araştırmalarında şiddetin boşanma nedenlerinden biri olduğunu saptamışlardır.

Bu kodda yer alan katılımcılar, aile danışmanlığına başvuru nedenlerini şiddet olarak belirtmiştir. Katılımcılar eşlerinin öfkesi ve yıkıcı ifadeleriyle ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Tartışmamıştık mesela daha önce hiç. Evlendikten sonra kavga edince çok ters cevaplar almıştım hani böyle tartışırken ifadeleri çok yıkıcıydı.”(K2)

“Öfke kontrolü yoktu.”(K14)

Bir diğer katılımcı, şiddete varmaması için genelde tartışmayı devam ettirmediğini şu sözlerle ifade etmiştir:

“Kendisinde de müthiş bir şiddet eğilimi var. Yani ben hiç şiddet görmedim ondan. Ama ben onu tanıdığım için ve evet tamam benim burada durmam gerekiyor. Eğer konuşmaya devam edersem ondan bir zarar görürüm diye düşündüğüm için olmuştur. Yoksa gayet şiddete eğilimi olan bir insan.” (K10)

Katılımcılardan, genel olarak şiddet konusunda şikâyetçi olan tarafın kadınlar olduğu görülmektedir. Uçar’ın çalışmasına paralel bir biçimde şiddete yoğun olarak maruz kalan dezavantajlı grupların kadınlar olduğunu katılımcı görüşleriyle de örtüşmektedir. Ayrıca Uçar, şiddeti aile içi öfke ve saldırganlığın yansıması olarak ifade etmiş ve erkek egemen toplumların toplumsal, siyasal ve ekonomik yapılarının aile içi şiddeti beslediğini ifade etmiştir. Bu noktada öncelikli olarak toplumsal dönüşüm için aile eğitim programları ve danışmanlık uygulamalarının önemi ortaya çıkmaktadır. (Uçar, 2011: 21)

Görgün-Baran (2004: 31), Köknel (2005) ve Tor (1993: 174), aile içi iletişimin sağlıklı bir biçimde işleyememesini şiddete gerekçe olarak göstermiştir. Şiddetin altındaki neden aile içi iletişimin sağlıklı işleyememesi ise aile danışmanlığı uygulamalarıyla bu durum dönüştürülebilmektedir. Ancak Öskan, şiddetin tek nedeninin aile içi iletişim olmadığını, psikiyatrik hastalıklar, istismar, alkol ve madde bağımlılığı gibi durumların da bu nedenlerden olduğunu ifade etmiştir (Öskan, 2019: 4). Bu tür durumlarda aile danışmanlarının psikoterapistler ve psikiyatristlerle iş birliği içinde çalışmalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Aile danışmanlarının muhakkak iş birliği içinde bulunabilecekleri uzmanlarla iletişim hâlinde olmalı ve danışanı problemiyle ilgili olarak ilgili birime yönlendirmelidir.

Beckman, şiddetle işsizlik ve ekonomik sorunlar arasında ilişki olduğunu ifade etmiştir (Beckman, 1933: 28). Şiddete yol açan stres, işsizlik ve yoksulluk gibi durumlarda aile danışmanlığının psikososyal destek mekanizması olarak sahada sonuç aldığına dair çalışmalar mevcuttur (Finnegan, 2105: 19).

3.3.2.1.8. Aldatma

Katılımcıların “Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verdikleri cevaplar çerçevesinde oluşturulan bir diğer kod, aldatmadır.

Aybey (2015: 126), Kaplan vd., (2018: 826), Sağlam ve Aylaz (2017: 589), Uçar (2011: 42), boşanma nedenleri ile ilgili yaptığı araştırmasında aldatılmanın boşanma nedenlerinden biri olduğunu ifade etmişlerdir.

Aldatıldığını belirten katılımcı bunu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Bizim asıl problemimiz aldatılmaktı. Ben ağır bir aldatılma yaşadım. Öyle normal bir aldatılma değil. Onun için de üçüncü çocuğumu düşürdüm üzüntüden. Tanıdığım biriydi aldattığı kişi. Benim için büyük bir travma.” (K11)

Örk, aldatmayı bireyin erken çocukluk döneminde annesiyle kurduğu bağlanma stiliyle ilgili olduğunu saptamıştır. Bebeklik döneminde gelişen bağlanma stilinin etkilerinin hayat boyu sürdüğünü ifade etmiştir. Nitekim aile danışmanlık uygulamalarının erken çocukluk dönemindeki faydalarının uzun vadede birçok sorunun önüne geçebileceği iddia edilmektedir. Aile danışmanlığı uygulamaları, bir ailenin çocuklarıyla ilişkilerini daha doğru ilişki örüntüsüne dönüştürme kapasitesine sahiptir (Örk, 2021).

3.3.2.1.9. Kıskançlık

“Aile danışmanına hangi probleminiz için başvurduunuz?” sorusuna verilen dokuzuncu yoğunluktaki cevap kıskançlıktır. Sağlam ve Aylaz (2017: 589), Sapkaya-Akgül (2013: 38) ve Tor (1993: 174), boşanma nedenleri ile ilgili yaptığı çalışmalarda bşr kaç katılımcının kıskançlıktan boşandığını ifade etmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak nişanlısının kıskançlığından şikayetçi olan katılımcı bunu şu ifadelerle belirtmiştir.

“Kıskançlık problemi için başvurduk. Nişanım eskiden olan erkek arkadaşlarımla ilgili huzursuzluk çıkarıyordu. Danışmanlık desteğinden sonra nişanım bir adım geldi ve eskileri karıştırmayı bıraktı. Danışmanımızın bir sözü çok etkiledi. “Herkes arka bahçesini kendi sulamalı.” Geçmişte yaşananların onunla bir alakası olmadığını anlayınca artık aramızda bu mesele sorun olmuyor.”(K5)

Bir diğerkatılımcı, kıskançlık duygusunu kendisinin yaşadığını şu sözlerle ifade etmiştir:

“Aile danışmanına ilk gitme sebebimiz benim ileri derecedeki kıskançlığımdı. Aile danışmanı benim sevme şeklimin bu olduğunu ifade ettikten sonra bende farkındalık oluştu. Bende kıskançlık duygusu gitti. Eşim sonrasında “oh be dünya varmış” dediğini hatırlıyorum.”(K6)

Girgin ve Aytek-Şık, kıskançlığın bağlanma stilleriyle ve evlilik doyumuyla ilgili olduğunu, evlilik doyumu arttıkça kıskançlığın azaldığını saptamıştır (Girgin ve Aytek-Şık, 2008: 41). Tortamış, kıskançlığın erken çocukluk döneminde ortaya çıkan şemalardan ve güvenli bağlanmanın gerçekleşmemesinden kaynaklandığını ifade etmiş ve şema terapinin bu noktadaki önemine işaret etmiştir (Tortamış, 2014: 135). Leahy ve Tirsch, kıskançlığın bilişsel davranışçı terapilerle çözülebildiğini saptamıştır (Leahy ve Tirsch, 2008: 8).

Konuyla ilgili olarak aile danışmanlık desteğiyle danışmanlık ve evlilik doyumunu artırarak kıskançlık probleminin ortadan kalkabileceğine dair bu çalışmanın bulgularıyla Girgin ve Aytek-Şık (2008: 41), Leahy ve Tirsch (2008: 8) ve Tortamış’ın (2014: 135) bulgularının örtüştüğü görülmektedir. Ailelerin yaşadıkları önemli bir problem olan kıskançlığın ıslahında aile danışmanlık uygulamasının önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

3.3.2.2. Aile Danışmanlığının Muhtelif Etkileri

3.3.2.2.1. Aile Danışmanlığının Evlilik Uyumunu Artırıcı Etkisi

Baygül (2015), Demirbilek (2016: 120), Gökkaya ve Nazlı (2019: 37), Haghighi (2022: 167-176) Ibodova (2022: 972), Kalkan (2002) ve Üstündağ (2014: 125), araştırmalarında aile danışmanlık uygulamalarının aile içinde evlilik uyumu ve aile içi iletişimi artırdığını saptamışlardır.

“Aile danışmanının aile hayatınıza ne gibi katkıları oldu?” sorusuna katılımcılar genel olarak iletişimlerinin daha iyi noktaya geldiği cevabını vermişlerdir. Doğru bir biçimde iletişim kuramamanın birçok ailevi problemlerinin temel nedeni olduğu şu ifadelerle belirtilmiştir:

“Aile danışmanına gelme nedenlerimiz arasında genel olarak iletişim kaynaklı ya da birbirimizle ilgili birden fazla konu var. Ben bunların temelini iletişim ve birbirimizi anlamamak olduğunu düşünüyorum.”(E4)

Aile danışmanına gittikten sonra iletişim ve ilişkilerinin güçlendiği bir katılımcı tarafından şu ifadelerle belirtilmiştir.

“İlişkimizde birbirimizi daha iyi anlamamız gerçekleşti.”(K3)

Bir diğer katılımcı aile danışmanlık desteği sonrası sakin kalabilmeyi ve aile oturumlarıyla daha saygılı bir biçimde iletişim kurabildiklerini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Problemlerin daha saygıyla bir biçimde konuşmamızı sağladı bir sorunu konuşunca önce sakinleşip aile oturumları ile konuşma becerisi kattı üzüldüğüm kırıldığım şeyleri anlık tepki vermek yerine sakinleştirerek önce iyice düşünüp konuşma alışkanlığı kazandırdı.” (K13)

Bir diğer katılımcı ise aile danışmanlık görüşmeleri sonrasında kendini birey olarak değerlendirme sürecini şu ifadelerle belirtmiştir:

“Aldığım aile danışmanlık desteği sayesinde eşimden ayrı olduğumu hepimizin ailece tek tek ayrı bir birey olduğumuz üzerine çalıştık ve faydasını da gördük. Beni de rahatlattı, daha geniş perspektiften baktım.”(K4)

Aile danışmanlık görüşmelerinin birbirlerine alan tanıyabilme becerisi katarak iletişimlerine katkı sağladığını ifade eden katılımcı bu konuyu şu ifadelerle belirtmiştir:

“Özgürlük ve alan anlamında birbirimizi daha iyi anlayabilme kazandırdı. Eşimle kendimizi birbirimizi anlamak anlamında yordduğumuz zamanlar oluyordu. Bunlar mesela aile danışmanı görüşmelerinden sonra oldukça azaldı.”(K7)

Diğer katılımcılar ise odağının aile danışmanına gitmeden önce karşısındakini değiştirmek olduğunu, görüşmelerden sonra kendine odaklandığını ve kendini ifade etme biçimindeki değişimi, şu ifadelerle belirtmişlerdir:

“Muhtemelen hep karşımdaki insanın değişmesini beklerdim, kızardım. Ama şu anda ben yani daha çok kendime döndüm. Daha çok kendi çabamla hayatımı düzeltebileceğime inanıyorum. Daha çok kendimle ilgilenmeyi ve kendimi değiştirip dönüştürme üzerinden değerlendiriyorum. Ama gitmeseydim eğer böyle düşünmezdim.”(K10)

“Önceden kendimi ifade etmekte zorlanıyordum, artık daha rahat, daha net bir dille anlatmaya çalışıyorum”(K11)

İfadelerden aile danışmanı görüşmelerinden sonra iletişimde öz güven ve netlik kazanıldığı görülmektedir.

“Aile danışmanına gitmeseydiniz aile hayatınız nasıl ilerlerdi?” sorusuna verilen en yoğun cevap “boşanırdık” veya “evliliğimiz daha çok kavgalı devam ederdi” şeklinde olmuştur.

“Valla aile danışmanına hiç gitmeseydik çok kısa zamanda biterdi. Pandeminin başlarında boşanırdık.”(K6)

“Herhalde bu yaşadığımız en son krizden sonra evliliğimiz biterdi.” (K8)

“Daha çok kavga olurdu. Hatta boşanma eşliğindeydik. Muhtemelen boşanırdık.” (K4)

Aile danışmanlığın, aile ve evlilik hayatını olumlu yönde etkilediği, boşamayı kısmen engellediği, aile içi iletişimi ve uyumu artırdığına dair bu araştırmanın bulgularıyla Baygül (2015), Demirbilek (2016: 109), Gökkaya ve Nazlı (2019: 37), Haghighi (2022: 167-176), Ibodova (2022: 972), Kalkan (2002) ve Üstündağ’ın (2014: 125) bulgularıyla örtüşmektedir.

Bu noktada gerek aile için uyumun artmasının doğabilecek sosyal problemleri engellemesi gerek boşanmayı engelleyerek boşanmanın doğurduğu maliyetlerin önüne geçebilmesi aile danışmanlık uygulamalarının sosyal politika açısından “önleyici” olma fonksiyonuna işaret etmektedir.

3.3.2.2.2. Boşanma Danışmanlığının Etkileri

Bireylerin boşanma kararı verdiklerinde bu süreci en doğru şekilde yönetmelerine yardımcı olacak bir diğer uygulama aile danışmanlarının yürüttüğü boşanma danışmanlığıdır. Bir diğer ifadeyle boşanmanın sağlıklı bir zeminde gerçekleşmesini sağlayan danışmanlık uygulamalarına boşanma danışmanlığı denilmektedir (Karahana, 2022: 92; Simonic, 2017: 161; Haghighi, 2022: 167-176). Green, araştırmalarına göre boşanma danışmanlığı, boşanmanın doğurabileceği birçok sosyal maliyetleri en aza indirebilmekte, gerek çocuk gerek eşler için yeni uyuma adapte olmayı kolaylaştırmaktadır. Green, çalışmasında çocukları etkileyen hususun boşanmanın gerçekleşmesinden daha çok nasıl gerçekleştiği ve bu sürecin nasıl ilerlediğiyle ilgili olduğunu saptamıştır (Green, 2010: 2). Konuyla ilgili aile danışmanına başvurduktan sonra boşanma kararı alan katılımcı;

“Boşanma kararımızı hızlandırdı. Bu evliliğin boşanma ile bitmesine ikimiz de kani olduk. Sonrasında çocuğumuz için daha medeni bir şekilde ilişkimizi yürütebilmemizi sağladı. Artık baba olarak desteğine ihtiyaç duyduğum zaman arayıp yardım isteyebiliyorum. O da yardımcı olma hususunda daha istekli.” (K9)

Green (2010: 2), Haghighi (2022: 167-176), Karahan (2022: 92) ve Simoncic’in (2017: 161) araştırma bulgularıyla K9 isimli katılımcının boşanma danışmanlığının katkılarıyla ilgili ifadeleri örtüşmektedir. ABD’de çocuk velayeti, ziyaret hakkı ve sıklığı gibi konularda ebeveynlerin ortak noktada buluşmadıkları durumlarda “ebeveyn koordinatörleri”ne danışmanlık ve karar yetkisi verilerek bu dönemde ortaya çıkabilecek aile çatışmalarını azaltmak için gerçekleştirilen uygulamalar bu konuya örnek teşkil etmektedir (Megele, 2013).

3.3.2.2.3. Aile Danışmanlığının Şiddeti Engelleyici Etkisi

Satir (2017: 87) ve Nazlı (2007: 117) şiddetin ortaya çıkmasındaki en önemli faktör olarak iletişimin doğru şekilde yürütülememesini gerekçe olarak göstermiştir. Demirbilek, şiddet mağduru ailelerle aile danışmanlık uygulamalarının olumlu sonuç verdiğini ifade etmiştir (Demirbilek, 2016: 115).

Konuyla ilgili olarak “Aile danışmanına gitmeseydiniz aile hayatınız nasıl ilerlerdi?” sorusuna katılımcıların verdiği bir diğer cevap “Çatışmalı olurdu/şiddet” olmuştur.

“Destek almasaydık ilişkimiz çok çatışmalı olurdu.” (K3)

“Kendisinde de müthiş bir şiddet eğilimi var. Eğer nasıl konuşacağımı bilmesem ondan bir zarar görürüm diye korktuğum çok olmuştur.” (K10)

Karataş ve Kılıçarsalan (2013: 117) ve Mccollum ve Stith (2008: 187-201), şiddet probleminde de danışmanlıkların güvenli ve faydalı olduğunu ifade etmiştir. Ancak Adams, evdeki şiddeti kışkırtmasından dolayı aile danışmanlık uygulamasının şiddet sorunu için güvenli olmadığını ifade etmiştir (Adams, 1988: 176). Katılımcılar aile danışmanlık sürecinin şiddet artırıcı bir etkisinden bahsetmemişlerdir. Bu noktada Karataş ve Kılıçarsalan (2013: 117) ve Mccollum ve Stith (2008: 187-201)’in çalışmalarıyla bu çalışmanın bulguları örtüşmektedir. Karataş ve Kılıçarslan, bu noktada şiddetin mahiyeti ve türüne odaklanmak gerektiğini ifade etmiştir (Karataş ve Kılıçarslan, 2013: 117). Aile danışmanları bu konuda psikiyatrist ve psikologlarla iş

birliği içinde çalışmalıdır. Aile danışmanları, danışmanlık adımlarında probleme uygun şekilde planlama yapmalı ve organize olmalıdır. Ancak bu noktada aile danışmanları kendilerini yetersiz görmektedir. Şiddetin aile danışmanlığı sistemiyle giderilmesi ve aile danışmanlarının kendine güvenini, yetkinliğini ve becerilerini artırmak amacıyla şiddet içeren vaka örnekleri ve alanda tecrübeli aile danışmanları gözetimindeki seans uygulamaları yani süpervizyon seansları, aile danışmanlık eğitim müfredatına eklenmelidir.

3.3.2.2.4. Aile Danışmanlığının İş-Yaşam Dengesini Uyumlaştırma Fonksiyonu

Fenell ve Weinhold (2003: 241), en yaygın aile sorunlarından biri olarak iş-yaşam dengesinin kurulamamasına işaret etmiştir.

Katılımcılara “Aile danışmanının iş-yaşam dengesine katkısı oldu mu?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılar ev içinde iş bölümünü artırmak suretiyle katkısının olduğunu şu ifadelerle belirtmişlerdir:

“Eşime evde daha çok yardımcı olmaya başladım, ne kadar yorulduğunu farketmeme yardımcı oldu” (E5)

“Aile danışmanına gittikten sonra daha çok yardım eder oldu. Daha fazla hak verir oldu.” (K1)

“Ev işlerini birlikte yapmaya başladık.” (K4)

“Çocuklarla daha çok ilgilenmeye başladı.” (K3)

“Çocukların sorunlarıyla daha çok hemhal oldu.” (K1)

Bir diğer katılımcı ise iş-yaşam dengesi noktasında eşinden aldığı desteğin genel olarak aile içi uyumun ve iletişimin daha iyi olduğu dönemde arttığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Dolaylı olarak etkiledi şöyle ki eşimle iletişimimiz ve cinsel hayatımız iyi olduğunda atıyorum sabah erkenden makale yetiştirmek lazım ama gece de uyumamışım bir kaç saat uyuyup kafamı dinlendirmem lazım yazabilmek için bir uyanıyorum eşim bütün kahvaltayı hazırlamış.” (K6)

Aile danışmanlığının bazen doğrudan aile danışmanının bu meseleye eğilmesi suretiyle bazen de dolaylı olarak yani aile içi uyumu artırmak suretiyle iş-yaşam dengesine katkı sağladığı anlaşılmaktadır.

Aile danışmanlığının iş-yaşam dengesine bir diğer katkısı ise aile hayatındaki olumlu gelişmelerin iş motivasyonu ve verimliliğini artırmasıyla ilgilidir. Konuyla ilgili olarak katılımcı ifadeleri şöyledir:

“Çünkü bu taraftaki bazı konuları kafanda hallettikten sonra işine daha konsantre çalışmak başarı getiriyor tabii elbette.” (K7)

“Belirli sorunlarımızı hallettikten sonraki iç huzurumuz ve aile huzurumuz elbette hem eşimin iş hayatına hem benim öğrencilerimle ilişkiye olumlu etki ediyordu.” (K13)

Mills, ailevi problemlerin iş kalitesini, verimini ve iş yeri uyumunu etkilediğini ifade etmiştir. Ailevi problemler yaşayan çalışanları aile danışmanına yönlendiren bir fabrika yöneticisi olarak çalışanlarıyla bir araştırma yapmıştır. Sonuç olarak ailevi sorunları hemen çözülmemese de aile danışmanlığı almaya başlayan işçilerin iş yerine yansıyan endişeli hâllerinin azaldığı ve veriminin arttığı saptanmıştır (Mills, 1962: 587). Gass vd., ailevi problemleri olan işçilerin aile danışmanlarıyla görüşmelerinin bir zaman kaybı olmadığını, aksine gerek çocuk gerek karı-koca ilişkilerini güçlendirerek iş verimliliklerini artırdığını belirtmişlerdir (Gass vd., 1969: 99). Aile danışmanlık sisteminin iş-yaşam dengesini de besleyen bir sistem olması sosyal politika açısından önemini göstermektedir.

3.3.2.2.5. İşsizlik Döneminde Alınan Aile Danışmanlığı Desteğinin Katkısı

Dursun (2012: 50), Schliebner ve Peregoy (1994: 368), Fenell ve Weinhold (2003: 241), Ström (2003: 399), işsizlik ve ekonomik sorunların yalnızca çalışanı değil, tüm aile sistemini etkileyen oldukça stresli bir dönem olduğunu araştırmalarında ifade etmişlerdir. Folke vd. araştırmalarında, işsiz bireylerde terapilerin depresyonu azalttığı ve yaşam kalitesini iyileştirdiğini saptamıştır (Folke vd, 2012: 583).

Katılımcılara “Son beş yılda işsiz kaldınız mı? Kaldıysanız bu döneme aile danışmanlık uygulamalarının bir etkisi oldu mu?” sorusu sorulmuştur. Katılımcılardan işsizlik yaşadığı dönemi ifade edenler bu süreci şu ifadelerle anlatmıştır:

“Yaşadığım iflas depresyonu getirdi, sonrasında birçok ailevi sorun yaşadık. O dönemde aile danışmanına gittik. Öncelikle bir psikologdan depresyon için terapi almaya yönlendirdi beni. Buna paralel biçimde aile danışmanına gittik. İflasın maddi etkilerini atamadık ama eşimle daha iyiyiz ...” (E5)

“Eşimin harcamalar noktasında şeffaf olmaması ve biranda yaşadığımız iflas bizi boşanmanın eşiğine getirdi. İki yıl ayrı yaşadık. Sonrasında aile danışmanına giderek yeniden başladık. Ekonomik olarak tam toparlayamadık. Ama en azından eşim artık maddi konularda daha şeffaf.”(K8)

Finnegan, iş kaybının aile geliri yanında evliliğin istikrarını ve aile içi ilişkileri de etkilediğini saptamıştır. Bu noktada önlem olarak Kuzey Carolina’daki Kariyer Merkezinde bulunan finansal ve duygusal destek hizmetleriyle işsizlik yaşayan bireylere sağlanan danışmanlık desteği ve atölye çalışmaları ile iş kaybıyla başa çıkmalarına yardımcı olunduğunu aktarılmıştır (Finnegan, 2105: 17-19). Bu minvalde, işsizlik yaşayan bireylerin ve ailelere aile danışmanlık desteği verilerek ekonomik planlama, bütçe yönetimi gibi konularda da hizmet verilmesi ve bu hizmetin yaygınlaştırılması işsizliğin olumsuz etkilerini azaltacak bir uygulama olacaktır.

Abay-Alyüz, sosyal hizmetlerle sosyal ağlar ve sosyal sermaye gibi mekanizmaların güçlendiğini, bu durumun da bireyin sosyal ilişkilerini ve ekonomik hayatını olumlu etkilediğini ifade etmektedir (Abay-Alyüz, 2020: 132). ABD’de Madde Bağımlılığı ve Ruh Sağlığı Hizmet Birimi tarafından yayınlanan bir bildirimde aile danışmanlığının bireye aile ve sosyal desteğinin güçlenmesine katkı sağladığı, bu durumun da uzun vadeli yoksulluğun önüne geçtiği ifade edilmiştir. (SAMHSA, 2016)

3.3.2.2.6. Evlilik Öncesi Aile Danışmanlığının Etkileri

Son yıllarda git gide artan boşanma oranları ve boşanmaların %32,7’sinin evliliklerin ilk beş yılında gerçekleşmesi (TÜİK, 2022) göz önüne alındığında, gerek aile danışmanlığının gerek evliliklere daha erken müdahale etmenin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Nitekim evliliklerde problemler daha çok erken dönemde ortaya çıkmakta, çözülmediği durumlarda ise git gide büyümektedir.

Bu açıdan erken dönemde alınan aile eğitim ve danışmanlık hizmetlerinin ailevi problemleri önleyici fonksiyonuna işaret edilmektedir. Konuyla ilgili olarak araştırma yapan Çevik (2020: 84), erken tanışıklık yıllarında gençlerin yollarını ayırmalarının daha huzurlu bir hayat yaşamalarına vesile olacağını ifade etmiştir. Çevik’in araştırmasına paralel olarak katılımcı şunları söylemiştir:

“Aile danışmanına gittikten sonra gerçeklerle yüzleştım. Aile danışmanımız iki gerçek seçenek sundu bana. Ya olduğu gibi kabul edecektim ya da bu ilişkiden vazgeçecektim. Çok öfkeliydi ve asla değışmek istemiyordu. Ayrılma kararını çok net ve kendimden emin vermeme sağladı.” (K12)

Duran ve Harmancı, evliliklere yönelik müdahalelerin daha erken dönemlerde gerçekleşmesinin ailevi problemleri önleyebileceğini ifade etmiştir (Duran ve Harmancı, 2010: 23). Çevik, evliliklerin başında alınan aile danışmanlık hizmetlerinin çiftlerin birtakım iletişim becerilerini erkenden edinmelerine imkân sağlayacağını açıklamaktadır (Çevik, 2020: 84).

Aktaş, evlilik öncesi danışmanlığı hizmetinin devlet eliyle yaygınlaştırılması ve kamu spotlarıyla desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir (Aktaş, 2011: 76). Evlilik öncesi danışmanlık hizmetlerinin boşanma oranlarının düşmesine katkı sağladığı ve birçok sosyal problemlerin önlenmesinde büyük önem taşıdığı ifade edilmektedir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2004: 2). Stanley, evlilik danışmanlığını çiftlerin düğün rutinlerinden biri oması gerektiğini belirtmiştir (Stanley, 200: 272).

Schumm vd., (2000: 177), ve Williams vd., (1999: 271), erken dönemde alınan aile danışmanlık desteğinin birçok sorunu engelleyeceği ve evlilik tatminini artıracığını ifade etmişlerdir.

Evlilik öncesi aile danışmanlığının sosyal politika açısından iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, fitrat ve mizaç olarak uyuşamayan çiftlerin kolaylıkla yollarını ayırabilmelerine olanak sağlaması ve ortaya çıkma potansiyeli olan ailevi sorunları ve boşanmayı engelleyebilmesidir. Bir diğer yönü ise evlilik kararı alan çiftlerde aile içi uyumu artırarak daha mutlu bir aile ve daha daha mutlu bir toplum inşa etmeye katkı sağlamasıdır.

3.3.2.2.7. Salgın Sürecinde Aile Danışmanlığı Desteğinin Etkisi

Son yüzyılda insanların yaşadığı en önemli krizlerden biri olan Covid-19 salgınının etkileri bir hastalıktan çok öteye geçmiştir. Tıbbi, ekonomik, psikolojik, sosyolojik açıdan tüm hayatı etkilemiştir. Dünyada birçok insanın çalışma düzeni değişmiştir (Davison, 2020: 55). Birçok kişi sosyal mesafe kurallarını ihlal etmeden alternatif çalışma alanlarında işini devam ettirmek zorunda kalmıştır (Leither ve

Durup, 1996: 29). Bu dönemdeki değişimler, özellikle karantina ve izolasyon önlemleri iş hayatı kadar aileyi de etkilemiştir. Salgın, deprem, ekonomik kriz gibi toplumsal olaylardan aileler kendi özgün yapı, işlev ve fonksiyonlarındaki farklılıklara göre etkilenmektedir (Hallac ve Öz, 2014: 143).

Katılımcılar, aile danışmanlığı desteği almanın salgında aile içi ilişkilerini olumlu etkilediğini belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Sürekli evde beraber olmanın getirdiği iletişim kazaları oldu. Bu anlamda aile danışmanlığı bize iyi geldi.” (K3)

“Çocuklar sürekli evdeydi ve birlikteydik. Eğer bu desteği almamış olsaydım daha sabırsız ve tahammülsüz bir anne olurum.” (K9)

“Yani çocuğun yaptığı herhangi bir olumsuz davranışa 3 şiddetinde değil de 7 şiddetinde cevap, karşılık verebilirdim.” (K9)

Gayatri ve Irawaty, pandemi dönemi ile ilgili gerçekleştirdikleri çalışmalarında iyi ve sağlıklı bir iletişim özelliklerine sahip ailelerin bu süreci sağlıklı bir biçimde atlatabildiklerini ifade etmişlerdir (Gayatri ve Irawaty, 2022: 132).

Bir katılımcı salgının kendinde kaygıya sebep olduğunu ve bu durumun aile içi ilişkilerini kötü etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca katılımcı aile danışmanlık desteğinden yararlananın kaygıyı daha yönetebilir hâle gelmesine katkı sağladığını ifade etmiştir:

“Covid-19 süreci bende hastalanma korkusuna sebep olmuştu. Eşimle dışarı çıktığımızda mesela markete gittim, şey yaptım. Ay dur, eline kolonya al, şunu yap, bunu yap derdim ama aile danışmanına gittikten sonra demiyorum artık. Dolayısıyla demeyince tartışma da çıkmıyor.” (K6)

Gayatri ve Irawaty, pandemi dönemi ile ilgili çalışmasında pandeminin kaygı, stres ve depresyon gibi ruh sağlığı sorunlarına neden olduğunu ifade etmiştir (Gayatri ve Irawaty, 2022: 132). Yıldız ve Erdem, Covid-19’un olumsuz etkileriyle sağlıklı bir şekilde başa çıkmada koruyucu ve önleyici ruh sağlığı hizmetlerinin önemine işaret etmiştir (Yıldız ve Erdem, 2020: 6). Aile içi iletişimin ve aile danışmanlığının gerek aile içi ilişkileri güçlendirmek gerek salgın gibi felaketlerde aile sistemine katkı sağlamak gibi fonksiyonlarından dolayı sosyal politika açısından önemi ortaya çıkmaktadır.

Covid-19 döneminde gündeme gelen bir diğer konu online danışmanlıklardır. Poyrazlı ve Can, danışanların farklı nedenlerden dolayı danışmanlık hizmeti alamadığı

durumlarda (hastalık bulaşma korkusu, fiziksel sakatlık, yoğun anksiyete vs.) online danışmanlığın seçenek olarak daha uygun olduğunu ifade etmiştir (Poyrazlı ve Can, 2020: 59-83). Sahebi, online klinik hizmetlerinin yaygınlaşmasının faydalarına ek olarak devlete birtakım düzenlemeler ile ilgili yeni görevler düştüğünü ifade etmiştir (Sahebi, 2020: 989-996). Online aile danışmanlıklarıyla ilgili olarak öncelikle gerekli düzenlemelerin oluşturulması ve yaygınlaştırılması hizmet alan sayısını artırması açısından önem arz etmektedir.

3.3.2.3. Aile Danışmanlık Uygulamasına Dair Görüş, Öneriler

Bu bölümde aile danışmanlığına dair “Aile danışmanınızı nasıl buldunuz?” sorusu sorulmuştur. Genel olarak verilen cevaplar, katılımcıların danışmandan memnun olduğu yönündedir . Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“İkimiz de memnun kaldık. Çünkü ikimiz de çatışma yerine anlaşabileceğimizi gördük.” (K3)

“Tabi ki karşılandı. Yani doğru anlamasını beklemiştik yaşadığımız sıkıntıyı. Gerçekten de en doğru tespitlerde bulundu. Çok iyiydi. Tekrar bir sıkıntı yaşadığımızda yine ona gitmek istedik.” (E5)

“Gayet iyi ve anlayışlı biriydi. Tüm süreci iyi bir şekilde götürdü ve seans boyunca sürekli iletişimde kaldı.” (E3)

“Aile danışmanlığı hizmetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?” sorusuna katılımcılar, yoğun olarak gerekli buldukları, yaygınlaştırılması ve ücretsiz olması gerektiğiyle ilgili görüşler bildirmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Yani bir evlilikte problem varsa gerekli bir kurum.” (K11)

“Genel olarak evliliklerde olması gerektiğine inanıyorum. Özellikle geçmişten gelen travmalar aile mutluluğu içerisinde sürekli olarak bir problem olmaktan çıkartıyor.” (E3)

“Kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum. Zaten normalde de özellikle boşanmaya karar veren insanlar kendilerinde örnek gördükleri insanlara bir danışıp ondan sonra bu kararı alırlar. Bu da bir nevi onun gibi. Alanında yetkin, bilgi sahibi insanlara danışıyorsun.” (K12)

Aile danışmanlığını uygulamasına dair öneriler aile danışmanlığının yaygınlaştırılması ve ücretsiz danışmanlığın erişilebilir olmasıdır. Ücretsiz danışmanlığın erişilebilir olması gerektiğini belirten katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Aile danışmanlığını genel olarak çok faydalı buluyorum. Özellikle maddi durumu olmayan durumu olmayan aileler için çok kurtarıcı temel bilgileri olduğunu düşünüyorum. Yani devletin mesela ara ara işte danışmanlık aldınız mı? İşte şu kadar yıl oldu şu kadar yıl sonunda tekrar

bir danışmanlık almalısınız. İşte evliliğiniz iyi gidiyorsa da yine de bir almalısınız demeli. İyi gitmeyip de almak isteyen de çok kişi vardır ve hani maddi durumu da yeterli gelmediği için alamıyordur. Boşanmak için başvuran kişilere özellikle danışmanlık muhakkak verilmesi lazım. Yeni bebekleri olduğunda. Yani ailenin yaşam döngüsü diye bir olayı var zaten o yaşam döngülerinde takıldıkları noktalar oluyor. İşte yeni bebek doğduğunda anne baba ne yapacağını bilemiyor. Babalar nasıl destek olacağını bilemiyor. Anneler şaşkınlık yaşıyor. O dönemde bir destek olunması.” (K1)

“Faydalı bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Özellikle de bu tip özel sektörde pahalı olduğu için. Bence herkesin başvuramadığı bir durum söz konusu. Bu anlamda faydalı olacağını düşünüyorum.” (E4)

Öneri kodunun en son alt kodu ise aile danışmanlığı hizmetlerinin yaygınlaşması önerisidir. Katılımcılar, aile danışmanlığı hizmetlerinin daha yaygın olarak sunulması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Aile danışmanlığının yaygınlaştırılması bence çok isabetli bir uygulama olur. İnsanların birbirinden kopması ve kırılganlıkların olması yerine insanların bir üçüncü kişiye durumu arz etmeleri çok mantıklı. Olması gereken bir şey bu çağda. Özellikle büyükşehirlerde.” (K3)

“Aile danışmanlığının daha yaygın olmasının çok büyük bir ihtiyaç olduğunu düşünüyorum. Çünkü gençler arasında evlilik oranları düşüyor ancak boşanma oranları artıyor. Ciddi anlamda gençlerin bu tür destekleri daha çok ihtiyaç duyduklarını düşünüyorum. Diyanet gibi kurumlarda bu tür hizmetler artmalı ve duyurusu iyi yapılmalı. Bu tür desteklerle çiftler arasındaki boşanma oranlarının ciddi anlamda düşeceğini düşünüyorum. Çünkü aynı hayatı dinamik bir hayat her an desteğe her çiftin ihtiyacı olabiliyor. Alanında ehil profesyoneller tarafından verildiği takdirde ve yaygınlaştığı takdirde ciddi anlamda topluma faydası olacağını düşünüyorum.” (E5)

“Yaygınlaşırsa birçok aile daha iyi problem çözebilir.” (K5)

Aile danışmanlığı uygulaması temasının diğer bir kategorisi, kurumların ücretsiz danışmanlık hizmetidir.

Katılımcılar, kurumların ücretsiz ya da sembolik ücretler karşılığında aile danışmanlık hizmetlerinin yaygınlaşması gerektiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Ücretsiz sunulması daha iyi olur bugünkü halinden.” (E5)

“Gerekli olduğunu düşünüyorum. Ama geliştirilmeye ihtiyacı var hâlâ.” (K12)

“Ulaşılabilir olması gerektiğini düşünüyorum. Ancak tamamen ücretsiz olmak yerine küçük ücretlerle ailelere daha faydalı olacağını düşünüyorum.” (K9)

Çevik’in yaptığı aile danışmanlığının ücretsiz olması gerektiği ile ilgili bulguyla bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular örtüşmektedir (Çevik, 2020:

84). Çoğunlukla aile danışmanlık hizmetinin devlet eliyle sosyal niteliği olan bir hizmet olarak verilmesi yönünde görüş bildirilmiştir. Dünyada aile danışmanlık sisteminin sosyal hizmet çatısı altında sunulduğu ülkelerden biri İngiltere'dir. İngiltere'deki NHS (National Health Service) ismi verilen ulusal bir sağlık biriminin altında aile danışmanlık hizmeti de bulunmaktadır. Süreç; mail ve telefon yoluyla veya yüz yüze başvurarak problemle ilgili öncelikle talep oluşturularak başlamaktadır ve ilgili uzman randevu oluşturmak üzere kişilere geri bildirim yapmaktadır. Bu süreç içinde vatandaşlar ödeme yapmamaktadır. NHS sistemi tüm ruh sağlığı profesyonellerini devlet görevlisi olarak istihdam etmektedir (NHS, 2023). Aile danışmanlığı hizmetlerinin toplum merkezleri, hastaneler, okullar ve ibadethanelerde bazen ücretsiz veya düşük maliyetlerle sunulduğu bir diğer ülkede ABD'dir (Online Counseling Programs, nd.). Ancak İngiltere'deki kadar sistemli ve yaygın değildir. Devlet eliyle aile danışmanlık hizmeti sunulan bir diğer ülke Kanada'dır. Yalnızca bir psikiyatrist veya pratisyen hekim tarafından yürütülen aile danışmanlık hizmetleri kamu sigortası kapsamındadır (Job Bank, nd.). Kanada'da danışmanlık hizmetlerine erişmek için yoğun talep olduğunda bekleme listeleri oluşturulmaktadır. Ancak acil bir durum için kriz hatları oluşturulmuştur (British Columbia, nd.). Ücretsiz aile danışmanlığı hizmeti sunan bir diğer ülke Norveç'tir. Belediyelerde sağlık ve sosyal bakım hizmetleriyle ilgili uzman istihdam edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu uzmanlar, hafif ve orta dereceli problemler için ücretsiz danışmanlık hizmeti sunar (Helsenorge, nd.). Ayrıca temel ruh sağlığı hizmetleri kamu sigortaları kapsamındadır. Norveç'te ikamet eden herkesin temel ruh sağlığı hizmetlerinden ücretsiz yararlanma hakkı vardır (Regjeringen, 2008).

İngiltere, Kanada, Norveç, ve ABD'deki uygulamalar, katılımcıların önerilerine uygun örnekler olması açısından önem arz etmektedir.

Aile danışmanlığı uygulaması temasının diğer bir kategorisi, aile danışmanlığından haberdar olma biçimleridir. Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorisi 5 farklı kod ile tanımlanmıştır. Bunlar; arkadaş, psikolog, internet sosyal medya, akraba/tanıdık ve seminerdir.

Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorilerinin en yoğun kodu arkadaşdır. Bu kodda yer alan katılımcılar, arkadaşları üzerinden aile danışmanlığını duyduklarını belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Ancak bu konuda halkın bilgi sahibi olması da çok önemli. Gerekli duyurular iyi yapılmalı. Özellikle bu konuda halkın yeterli bilgi sahibi olduğunu düşünmüyorum. Hastanelerde psikologlar var fakat bir aile danışmanlık desteği vermiyorlar. Eskiden bu görevi büyükler karşılıyordu ancak şu an aile yapımızda böyle bir birim kalmadı. Ancak artık bu tür destekler profesyonel hizmetlerle sağlanabiliyor. TV programlarında duyurusu yapılabilir.”(E1)

“Ailevi sorunlarımı bir arkadaşımınla dertleşirken, o da bazı ailevi sorun yaşadığını, aile danışmanlığı olarak problemlerinden büyük ölçüde kurtulduğunu söylemişti. Bu şekilde haberim oldu.” (E2)

“Arkadaş tavsiyesi.” (K14)

“Arkadaşım tavsiye etti.” (K12)

Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorilerinin en yoğun ikinci kodu psikologdur. Bu kodda yer alan katılımcılar, psikolog üzerinden aile danışmanlığını duyduklarını belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Tanıdığımız bir psikolog vardı. Onun vasıtasıyla.” (K1)

“Psikolog vardı. Onun vasıtasıyla.” (E5)

“Psikologlar önerdi.” (E3)

Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorisinin bir diğer kodu internet / sosyal medyadır. Bu kodda yer alan katılımcılar, internet ve sosyal medya üzerinden aile danışmanlığını duyduklarını belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“İnternette buldum.” (K6)

“Öyle internette buldum gittik. Ben kendim araştırdım.” (K8)

“İnternette okudum.” (K13)

Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorisinin bir diğer kodu akrabadır. Bu kodda yer alan katılımcılar, akrabaları üzerinden aile danışmanlığını duyduklarını belirtmiştir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir:

“Geçenlerde oldu yani bir sene öncesine falan. Karşı komşum duymuş. Kendisi gitmek istemişti. Ben ondan duymuştum.” (K2)

“Akrabamdan duydum.” (K5)

“Eşim de ilgili olduğu için onlar hakkında daha detaylı bilgi sahibi oldum.” (E4)

Aile danışmanlığından haberdar olma biçimleri kategorisinin son kodu ise seminerlerdir. Bu kodda yer alan katılımcılar, seminer üzerinden aile danışmanlığını duyduklarını belirtmiştir. Katılımcının ifadesi şöyledir:

“Bir vakfın aile güçlendirme programı başlığı altında bir dizi seminerleri oluyordu. Her hafta bir uzmanı ağırladıkları. O hafta da tamamen denk geldi. Bir aile danışmanı psikolog orada seminer verdi. Hani çok sevdim ve çok mantıklı geldi söyledikleri.” (K10)

Elde edilen bu bulgular, Baltacı’nın aile danışmanlığından büyük bir kitlenin haberdar olmadığı, olanların ise bundan arkadaş, akraba, internet vasıtasıyla haberdar olduğu bulgusuyla örtüşmektedir. Baltacı, yardım almayan bireylerin sorunlarının çözülebileceğini inanmadıkları için başvurmadıklarını ifade etmiştir (Baltacı, 2018: 66). Ancak bu çalışma, aile danışmanına başvuran katılımcılarla yapıldığı için yardım almayanların yardımı gereksiz gördüklerine dair ortaya konan bulguyla mukayese etme şansı yoktur. Bu bulgu göz önünde bulundurularak konuyla ilgili Aktaş’ın da önerisi olan kamu eliyle ve kamu spotlarıyla halka konuyla ilgili olarak yeterli duyuru ve bilgilendirmenin yapılmasının (Aktaş, 2011: 5) önemi bir daha ortaya çıkmaktadır. Konuyla ilgili alternatif olabilecek bir diğer uygulama İsveç’teki çeşitli ailevi problemler, ruh sağlığı veya davranışsal sağlık sorunlarıyla ilgili olarak kurulmuş ve ücretsiz olarak hizmet sunan 10 yardım hattıdır. Bir yardım hattıyla telefon, kısa mesaj veya çevrim içi sohbet yoluyla gizli danışmanlık desteği alınabilmektedir (Find a Helpline, nd.). Bu gibi yardım hatlarının geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, hakkında medya aracılığıyla sıkça bilgi verilmesi ailevi problemler olduğunda ilgili ruh sağlığı profesyoneline ulaşma sürecini de hızlandıracaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Aileye yönelik sosyal politikalar içinde hizmet niteliği taşıyan politikalardan biri aile danışmanlığı hizmetleridir. 19. yüzyılda ABD ve İngiltere’de ortaya çıkan, 20. yüzyılda ise sistemli bir hâl alan aile danışmanlığı hizmetleri, zaman içinde aile içi ilişkilerin güçlenmesi ve çatışmaların giderilmesine yönelik konuları kapsamına almıştır. Nitekim aile danışmanlığına yönelik yaklaşımlar ve aile danışmanlığı türleri zaman içinde giderek gelişmiş ve çeşitlenmiştir. Sistem teorisi, yapısal aile danışması, yaşantısal/insancıl aile danışması, bilişsel/davranışsal aile danışması, psikoanalitik aile danışması aile danışmanlığına yönelik yaklaşımlardan bazılarıdır. Aile danışmanlığı türleri ise bireysel danışmanlık, bireysel evlilik danışmanlığı, birleşmiş danışmanlık, grup danışmanlığı ve kombine terapi olarak sınıflandırılabilir. Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren klinik ortamlarda sağlanan psikososyal desteklerin varlığı bilinmektedir. Ancak aile danışmanlığı standartlarına sahip desteklerin 2010’lu yıllardan itibaren yoğunluk kazandığı görülmektedir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının varlığı Türkiye’de aile politikaları konusuna verilen önemin bir göstergesi niteliğindedir. Bununla birlikte Türkiye’de aile danışmanı unvanıyla bu hizmet çoğunlukla özel kliniklerde verilmektedir. Devlet hastaneleri, sağlık ocakları gibi devlet kurumlarında henüz bu hizmet verilmemektedir.

Bu çalışmanın amacı; aile danışmanlığı uygulamasının danışanlar açısından sosyal politikanın çalışma alanlarına etkisini anlamak, betimlemek, yorumlamak ve literatüre katkı sunmaktır.

Aile danışmanlığının sosyal politika kavramlarıyla ilişkisi, temelde aile kurumunun sosyal politikanın en önemli destekleyici kurumu olmasıyla ilişkilidir. Ayrıca aile sağlıklı bir biçimde işlevini yerine getiremediği durumlarda ortaya çıkan birtakım problemler de aile politikalarının sosyal hizmetler aracılığıyla yürüttüğü yükümlülükler alanına girmektedir. Bu noktada aile danışmanlığı uygulamalarının sosyal politika açısından bir diğer önemi ise aile danışmanlığının sosyal problemlerin oluşumunu önleyebilmesidir. Aile danışmanlığının yalnızca sosyal problemlerin oluşumunu önleyici fonksiyonunun yanında, şiddet, bağımlılık gibi birçok sosyal problemlerin çözümündede aktif rol oynamaktadır. Bu çalışmada aile

danışmanlığının sosyal politikaya katkısıyla ilgili olarak aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Aile danışmanlığının iletişim, cinsellik, kültürel problemler, sorumsuzluk, şiddet, kıskançlık gibi ailevi problemleri çözebilme ve evlilik uyumunu artırabilme kapasitesi vardır. Ayrıca aile danışmanlığının boşanmayı engelleyebilme fonksiyonu bulunmaktadır. Ancak buradan boşanmayı tam anlamıyla ortadan kaldıracabilecek potansiyelde bir uygulama olduğu anlaşılmamalıdır. Aile danışmanlığı boşanmaya karar vermiş çiftler için bu süreci makul şekilde yürütebilmelerine olanak sağlayıp boşanma sürecinde yaşanan bireyleri ve sonrasında toplumu etkileyebilecek tatsız olayların yaşanmasını önleyerek doğabilecek birçok sorunu engelleyebilmektedir. Ayrıca boşanmayı engelleyerek tek ebeveynli ailelerin oluşumunu azaltacak ve tek ebeveynli ailelerin oluşturduğu yoksulluk oranının düşmesine zemin hazırlayacaktır.

Aile danışmanlığının aile ilişkilerini güçlendirerek hem şiddetin doğuşunu engelleyebilme hem de şiddet uygulayan ve mağdur olan kişiler için psikolojik olarak destek olabilme potansiyeli bulunmaktadır.

Aile danışmanlığı, önemli bir ailevi sorun olan iş-yaşam dengesinin kurulmasına katkı sağlayabilmektedir.

Aile danışmanlığı, ekonomik problemleri ve işsizliğin aile ilişkilerini etkilemesinin önüne geçerek aile sistemi içinde bireyin bu süreci daha kolay atlatabilmesini sağlamaktadır.

Evlilik öncesinde alınan aile danışmanlığı evlilik uyumunu artırabilmekte, mizaç açısından uyuşmayan çiftlerin erken tanışıklık dönemlerinde yollarını ayırmalarına olanak sağlamaktadır.

Aile danışmanlığının sosyal politikaya katkıları göz önünde bulundurulduğunda bu uygulamayla ilgili olarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Aile danışmanlığına başvuru nedenleri incelendiğinde gerek katılımcı görüşleri gerek konuyla ilgili yapılmış çalışmalarda “aile içi iletişim problemleri” ilk sırada yer almaktadır. Aile içi iletişimin aksadığı durumlarda kıskançlık, kültür farklılığı, cinsel ve ekonomik problemler, şiddet ve aldatma gibi birçok yeni problem oluşabilmektedir. Aile içi ilişkilerde iletişim kurabilmenin önemi göz önünde bulundurulduğunda bu konuda aile eğitimlerinin önemi ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili ülkemizde yeni

başlayan ve okullarda yürütülen, ailede iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik “aile okulu” adlı eğitim çalışmalarının bu ihtiyaçla örtüştüğü görülmektedir. Bu tür eğitimlerin çeşitlendirilmesi ve yaygınlaştırılması aile içi ilişkiler noktasında birçok fayda sağlayacaktır.

Aile hayatı için önemli olan bir diğer husus olan cinsellikle ilgili olarak gerek kadın gerek erkekler için öncelikle temel eğitimlerin verilmesi, eğitimin yetemediği durumlarda bireysel danışmanlık uygulamalarının devlet eliyle yaygınlaştırılması birçok ailevi problemin önüne geçecektir. Avrupa Erkek Sağlığı Viyana Bildirgesi 1 Ekim 2005’ten itibaren erkek sağlığına özel cinsellik ile ilgili eğitim ve desteklerin başlatılması konuyla ilgili örnek bir uygulamadır.

Katılımcılardan bir kısmı internet bağımlılığı ve kumar bağımlılığı şikâyetiyle aile danışmanına başvurduğunu ancak problemlerinin çözülemediğini ifade etmiştir. Bu nedenle ülkemizde aile danışmanlarının eğitim müfredatlarında bağımlılığın daha geniş yer alması, ilgili eğitimlerin artırılması ve bu konuda süpervizyon uygulamalarının geliştirilmesi oldukça önemlidir. Hâlihazırdaki aile danışmanlığı uygulamalarının aile ilişkilerini güçlendirerek bağımlılığı engelleyebilme potansiyeli olduğundan dolayı da yaygınlaştırılmalıdır.

Şiddet problemiyle başvuran katılımcılar problemlerinin azaldığını ifade etmişlerdir. Ancak bazen şiddet problemi katılımcıların yaşadığından daha büyük bir problem olarak aileleri etkileyebilmektedir. Birçok aile danışmanı da bu konuda kendini yetkin hissetmediğini ifade etmiştir. Bu konuyla ilgili olarak aile danışmanlığı sistemiyle şiddet uygulayan bireylere daha doğru destek verilebilmesi için aile danışmanların eğitim müfredatlarına şiddet içeren vaka örnekleri ve aile danışmanlarının hoca gözetiminde danışmanlık verdiği ve aile danışmanlarının pratik kabiliyetlerini artırmayı amaçlayan süpervizyon seansları gibi eğitimlerin artırılması önem arzemektedir. Aile danışmanlarına ihtiyaç hâlinde psikiyatrist ve psikologlarla iş birliği içinde çalışmaları için uygun sağlık sistemi geliştirilmelidir.

İşsizlik yaşayan bireylere sağlanan danışmanlık desteği ve atölye çalışmaları ile iş kaybıyla başa çıkmalarına yardımcı olunduğu ve işsizliğin aile yaşamına olumsuz etkisini engelleyebildiğinden bu dönemde bu ailelere aile danışmanlık desteği

kamu hizmeti olarak ücretsiz bir şekilde sunulmalıdır. Çünkü böyle bir uygulama işsizliğin olumsuz etkilerini azaltacaktır.

Boşanma ve sonrası süreçlerde yaşanan problemlerin önlenmesi açısından ABD’de “ebeveyn koordinatörleri”ne danışmanlık ve karar yetkisi verilerek bu dönemde ortaya çıkabilecek aile çatışmalarını azaltmak için gerçekleştirilen uygulamalar örnek teşkil etmektedir.

Evlilik öncesi danışmanlık hizmetleri, boşanma oranlarının düşmesine katkı sağladığı ve birçok sosyal problemin önlenmesinde önem taşıdığı için evlilik öncesinde aile danışmanlık hizmetini nişanlı çiftlerin almasına yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Kamu spotları, bilgilendirme içeren kısa filmler ve televizyon programlarıyla bu konu sık sık gündeme gelmelidir. Ayrıca nişanlı çiftler için aile eğitim ve danışmanlık hizmetleri kamu eliyle yaygın bir biçimde sunulmalıdır.

Nitel araştırma sonuçlarından görülmektedir ki; aile danışmanlığından haberdar olma arkadaşlar üzerinden gerçekleşmektedir. Aile danışmanlığından halkın haberdar olabilmesi için gerekli bilgilendirimeler afişler, kamu spotları, sosyal medya, televizyon gibi sosyal iletişim ağlarıyla yapılmalıdır.

Covid-19 döneminde gündeme gelen bir diğer konu online danışmanlıklardır. Online klinik hizmetlerinin yaygınlaşmasının faydalarına ek olarak online aile danışmanlıklarıyla ilgili olarak öncelikle gerekli ar-ge çalışmalarının yapılması, gerekli düzenlemelerin oluşturulması ve yaygınlaştırılması, hizmet alan sayısının artırılması önem arz etmektedir.

Dünyada aile danışmanlık sisteminin sosyal hizmet çatısı altında kapsamlı bir biçimde sunulduğu ülkeler İngiltere, Kanada ve Norveç’tir. İngiltere’deki NHS (National Health Service) ismi sağlık birimin altında aile danışmanlık hizmeti de bulunmaktadır. Süreç; mail ve telefon yoluyla veya yüz yüze problemle ilgili öncelikle talep oluşturarak başlamaktadır. NHS sistemi tüm ruh sağlığı profesyonellerini devlet görevlisi olarak istihdam etmektedir. Bu konuda bir diğer örnek ülke Kanada’dır. Kanada’da yalnızca bir psikiyatrist veya pratisyen hekim tarafından yürütülen aile danışmanlık hizmetleri kamu sigortası kapsamındadır. Kanada’da danışmanlık

hizmetlerine erişmek için yoğun talep olduğunda bekleme listeleri oluşturulmaktadır. Ancak acil bir durum için kriz hatları oluşturulmuştur. Kamu eliyle aile danışmanlığı hizmeti sunan bir diğer ülke olan Norveç'te ise belediyelerde ilgili uzman istihdam edilmesi zorunlu kılınmıştır. Bu uzmanlar, hafif ve orta dereceli problemler için ücretsiz danışmanlık hizmeti sunmaktadır. Temel ruh sağlığı hizmetleri kamu sigortaları kapsamındadır. Konuyla ilgili olarak alternatif olabilecek bir diğer uygulama ise İsveç'teki çeşitli ailevi problemler, ruh sağlığı veya davranışsal sağlık sorunlarıyla ilgili olarak kurulan ve ücretsiz olarak hizmet sunan 10 yardım hattıdır. Bu yardım hatlarıyla aile danışmanlık desteği alınabilmektedir.

Ülkemizde ise aile danışmanlık hizmetiyle ilgili mesleki standartlar ve ilgili mevzuat henüz yeterli görülmemektedir. Mevzuatın yeniden düzenlenerek psikolog, psikoterapist, aile danışmanı gibi ruh sağlığı profesyonellerinin görev tanımlarının belirlenmesi gerekmektedir. Halkın aile danışmanlığının önemi ve hizmeti nereden, nasıl alacağı konusunda bilgilendirilmesi, bu hizmetin yaygınlaştırılması, üniversitelerde verilen aile danışmanlık eğitim kalitesinin artırılması, aile danışmanlığı adı altında bağımsız bir lisans bölümünün kurulması faydalı olacaktır. Evliliğin ilk yıllarında talep eden her aileye aile danışmanlık hizmeti sunmak doğabilecek birçok ailevi sorunu önleyebilecektir. Sağlık ocaklarında koruyucu aile hekimliği uygulamasına benzer biçimde aile danışmanlarının istihdam edilmesi toplum ve aile sağlığını olumlu etkileyecektir.

Ailevi sorunlar, boşanma, salgın gibi kriz dönemlerinde mücadelede aile danışmanlığının aile içi iletişimi güçlendirerek ailelere olumlu destek sağlaması bu hizmetin ciddi bir koruyucu, önleyici ve destekleyici fonksiyonu olduğunu göstermektedir. Bu nedenle aile hayatının dirliği için aile danışmanlığı uygulamalarının devlet eliyle daha yaygın bir şekilde sunulması faydalı olacaktır.

Aile danışmanlığı konusunda bundan sonra gerçekleştirilecek akademik çalışmalarda konunun Bakanlık (devlet) boyutu üzerinden ele alınması ve aileye yönelik sosyal politikalar kapsamında danışmanlık hizmetlerinin tesisi, şekillendirilmesi, çeşitlendirilmesi üzerinden değerlendirilmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Abalı, Serpil: “Boşanmak İçin Başvuran Kadınların Evlilikteki Cinsel Yaşamlarını Boşanma Nedeni Olarak Görme Durumları”, (Marmara Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006.
- Abay-Alyüz, Sümeyye, Beyza: “Sosyal Desteğin Birey Yaşamında Önemi ve Sosyal Hizmet”, **Journal of Education in Muslim Societies and Communities**, C.IV, S:1, 2020, ss. 115-134.
- Ackerman, Nathan: “The Family as a Social and Emotional Unit”, **Elmcrest Psychiatric Institute**, 1978, C. II, S: 1-3, ss.-.
- Adams, David: “Treatment Models of Men Who Batter: A Profeminist Analysis”, **Feminist Perspectives on Wife Abuse**, Ed. Kersti Yllo and Michele Bograd, 1988, ss. 176-199.
- Akçalı, Taner, Mehmet Özçalıcı: “İşsizliğin Aile Harcamalarına Olan Etkisinin Algısal Analizi”, **Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi**, C. XIV, S: 2, 2012, ss. 61-172.
- Aktaş, Özgül: “Boşanma Nedenleri ve Boşanma Sonrasında Karşılaşılan Güçlükler”, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2011.
- Akün, Ebru: “Yapısal Aile Sistemleri Kuramı Bağlamında Ergenlik Döneminde Aile Yapısı ve Ergenlik Dönemi Sorunları”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, C.LIII, S.1, 2017, ss. 85-116.
- Algan, Taner: “Türkiye’de Aile İçi Sorunlara Yönelik Aile Danışmanlığı Uygulaması”, (Sakarya Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2017.
- Alican, Ayşe: “Türkiye’de 1980 Sonrası Kadın ve Aile Politikalarının Kamu Yönetimine Yansıması: Aktörler, Paydaşlar ve Paradokslar”, (Süleyman Demirel Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Isparta, 2013.
- Altan, Ömer Z.: **Sosyal Politika**, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, 1995.

- Aluş, Yadigar: “Kültürel ve Toplumsal Gerekliğimiz Açısından Aile Anlayışlarının ve Türk Ailesinin Değerlendirmesi”, **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.I, S:1, 2015, ss. 15-24.
- Arslan, Muhlis: “Türkiye’de Uygulanan Aile Politikalarının Etkinliği (Iğdır İli rneği)”, (Sakarya Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2018.
- ASAGEM: “Boşanma Nedenleri Araştırması”, 2014.
- Aslantürk, Hsnnur ve Ayten Kaya-Kılıç: “vey Aileye Sahip Gençlerde Aile Aidiyeti: Nitel Bir Analiz”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. XXIV, S: 3, 2020, ss. 1171-1189.
- ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2012 Faaliyet Raporu.
- ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2011 Faaliyet Raporu.
- Avcı, Müjdat: “Yazgının Yokluğunda Suçun Varlığı Meselesi ya da Ailenin Parçalanmasının Sula İlişkisi”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.XV, S:1, 2011, ss. 121-140.
- Aybey, Salih: “Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına Gelen Sorular Işığında Ege Bölgesinde Boşanma Nedenleri”, **Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S: 4, 2015, ss.104-126.
- Aydıner-Boylu, Ayfer ve Hülya ztop: “Tek Ebeveynli Aileler: Sorunlar ve çözüm nerileri”, **Sosyoekonomi**, C.XIX, S:19, 2013, ss.-.
- Bal, Sümeyye, Gülten Koç: “Babaların Bebek Bakımına Katılımının Sağlanması Hemişrenin Rolü”, **Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi**, C.V, S.2, 2020, ss. 90-96.
- Balo, Yusuf Solmaz: “Ailenin Korunmasına Dair Kanun ve Uygulanması”, **Sosyal Politika alışmaları Dergisi**, C. VI, S: 6, 2003, ss. -.
- Baltacı, Ali: “Nitel Araştırmalarda rnekleme Yöntemleri ve rnek Hacmi Sorunsalı zerine Kavramsal Bir İnceleme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C.VII, S:1, 2018, ss. 231-34.

- Baltacı, Gözde: “Aile Danışmanlığı Hizmetlerinden Yararlanmak İsteyen Evli Kadınların Nitelikleri”, (Hacettepe Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2010.
- Baygül, Şenol: “Çözüm Odaklı Kısa Süreli Aile Danışmanlığı Kuramına Dayalı Olarak Geliştirilen Evlilik Danışmanlığı Programının Çiftlerin Evlilik Uyumlarını Arttırmadaki Etkisi”, (Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2015.
- Bayrak, Selami: “Türkiye’de İşsizlik ve Boşanma İlişkisi: 1980-2017 Dönemi İçin Nedensellik Analizi”, **Çalışma İlişkileri Dergisi**, C. X, S: 1, 2019, ss.39-54.
- Bayrakçı, Onur: “İşsizliğin Birey ve Aile Üzerinde Etkisinin Ataerkillik Bağlamında İncelenmesi”, **Toplumsal Politika Dergisi**, C. I, S: 1, 2020, ss. 167-178.
- Beckman, Robert O.: “Mental Perils of Unemployment”, **Journal of Counseling and Development**, C.XII, S: 4, 1933, ss. 28-35.
- Bertalanffy, Ludwig V.: **General System Theory**, New York, 1968.
- Biblarz, Timothy J. ve Greg Gottainer: “Family Structure and Children’s Success: A Comparison of Widowed and Divorced Single-Mother Families”, **Journal of Marriage and the Family**, C. LXII, 2000, ss. 533-548.
- Boyacı, Mehmet: **Aile Danışmanlığı Kuram Uygulama ve Araştırma**, Ankara, PEGEM Akademi, 2020.
- Bozdemir, Nafiz, Sevgi Özcan: “Cinselliğe ve Cinsel Sağlığa Genel Bakış”, **TJFMPC**, C. V, S.4, 2011, ss. 37-46.
- Bozkır-Serdar, Aysu: “Sosyal Politika Kavramı, Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’de Sosyal Politika”, **Sosyal Politika**, 10. bs, Ed. Yusuf Alper, Aysel Tokol, Bursa, Dora Basım Yayın Dağıtım, 2019, ss.2-73.
- Börü-Parlak, Şafak: “Aile Hukukunda Zor Bir Dönemeç: Karşılaştırmalı Hukuk Bakış Açısıyla Taşıyıcı Anneliğe İlişkin Güncel Gelişmeler”, **Public and Private International Law Bulletin**, C.IXXX, S:1, 2019, ss. 63-110.

- Braeken, Doortje ve Melissa Cardinal: “Comprehensive Sexuality Education as a Means of Promoting Sexual Health”, **International Journal of Sexual Health** C. XX, S.1-2, 2008, ss. 50-62.
- Buğra, Ayşe ve Çağlar Keyder: **Sosyal Politika Yazıları**, 7. bs, İstanbul, İletişim Yayınları, 2015.
- Can, Nazlı Yücel, Buket Aksu: “Boşanma Sürecinde ve Sonrasında Kadın”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C. XV, S: 58, 2016, ss.888-902.
- Canatan, Kadir: "Dünya’da ve Türkiye’de Aile Politikaları”, **Aile Sosyolojisi**, Ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, İstanbul, Açılım Kitap, 2019 ss.217-233.
- Castel, Manuel: **Enformasyon Çağı Ekonomi, Toplum ve Kültür**, Çev. Ebru Kılıç, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınevi, 2006.
- Ceylan, Gülsen: “Aile Dostu Uygulamaların İş-Özel Yaşam Dengesi Üzerindeki Etkisi”, (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2011.
- Coleman, Eli: “Sexual Health for the Millennium: An Introduction”, **International Journal of Sexual Health**, C. XX, S: 1-2, 2008, ss. 1-6.
- Çağan Kenan: “Aile Sosyolojisi”, **Ailenin İşlevleri**, 8. bs., Ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, İstanbul, Açılım Kitap, 2019, s. 83-97.
- Çakırbay-Çimen, Hatice: "Sosyal Devlet İlkesi Açısından Ailenin Korunması", (Dokuz Eylül Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2009.
- Çalışkan, Nihat Mustafa Aslander: “Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme”, **KEFAD**, C. XV, S: 2, 2014, ss. 263-277.
- Çevik Yasemen: “Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Hizmet ve Aile Danışmanlığı Uygulamaları”, (İstanbul Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2020.
- Çokoğullar-Bozarslan, Emel: “Muhafazakârlık ve Ak Partinin Aile Politikaları”, (Ankara Üniversitesi, SBE, Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2018.

- Dağlıoğlu, Duygu: “Aile Hukukuna İlişkin Uyuşmazlıklarda Arabuluculuk”, **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.II, S:2, 2020, ss. 551-587.
- Dallos, Rudi ve Ros Draper: **Aile Terapisine Giriş Sistemik Teori ve Uygulama**, 3. bs., Ed. Şahin Kesici, Kiber Cenk, Ankara, Nobel, 2012.
- Darnell, Adam, J., Megan S. Schuler: “Quasi-Experimental Study Of Functional Family Therapy Effectiveness for Juvenile Justice Aftercare in a Racially and Ethnically Diverse Community Sample”, **Children and Youth Services Review**, C. L, 2015, ss. 75-82.
- Davison, Robert M.: “The Transformative Potential of Disruptions: A Viewpoint”, **International Journal of Information Management**, C.V, 2020, ss. 102-199.
- Deane, Phyllis: **İlk Sanayi İnkılabı**, Çev. Tevfik Güran, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1988.
- Demirbilek, Melahat: “Aile Danışmanlığı: Bir Uygulama Örneği”, **Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care**, C.X, S: 2, 2016, ss. 109-120.
- Demirbilek, Melahat: “The Analysing of Family Policies, Family Counseling and Social Work Relations in The Context of Human Rights”, **Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi**, C.II, S:3, 2018, ss. 37-44.
- Demirci, Mehmet Serkan: “Toplumsal Cinsiyet Açısından Yeniden Evlenmeler: Kadın ve Erkekler Gözünden Niteliksel Bir İnceleme”, (Hacettepe Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2015.
- Doğan, Tayyar: “Sosyal Politika”, **Sosyal Politika Sözlüğü**, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Kalkınma Bakanlığı, 2012, ss.12.
- DPT: **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Aile Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Yayın No.2562, Ankara, 2001.
- Duman, Mehmet Zeki: “Van’da Madde Kullanımı ve Bağımlılığı Etkileyen Ailesel Faktörler”, **SEFAD**, C. XLV, 2021, ss. 313-336.
- Dumon, Wilfried: “Avrupa Topluluğu Ülkelerinde Aile Politikaları”, Çev. M. Ruhi Esengün, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C.II, S:2, 1991, ss.-.

- Duran, Şenol ve Zeynep Harmancı: “Evlilik Öncesi İlişki Geliştirme Programının Romantik İlişkiler Yaşayan Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri ve Çatışma İletişim Tarzları Üzerine Etkisinin İncelenmesi”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C.XXIII, S:23, 2010, ss. 87-100.
- Dursun, Salih: “İşsizliğin Sosyo-Psikolojik Yönü: İşsizlik Psikolojisi”, **Türk Metal Dergisi**, 2012, ss.50-54.
- Elliot, Mabel ve Francis Merill: **Social Disorgatnization**, New York, Harper and Row, 1961.
- Ercoşkun-Şenol, H. Kübra: Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun Üzerine Bir İnceleme”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, S:13, 2019, ss. 423-459.
- Erikson, Erik: **İnsanın Sekiz Çağı**, Çev. Bedirhan Üstün, Vedat Şar, Ankara, 1984.
- Ersöz, H. Yunus: **Sosyal Politika**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi AUZEF Yayınları, 2016.
- Ersöz, Halis: “Doğuşundan Günümüze Sosyal Politika Anlayışı ve Sosyal Politika Kurumlarının Değişen Rolü”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, C.LII, S:2, 2011, ss. 119-144.
- Fennel, David L. ve Barry. K. Weinhold: “Counselling Families: An Introduction to Marriage and Family Therapy”, **Journal of Psychologists and Counsellors in Schools**, 2003, C.XV, S.2. ss. 241-242.
- Finnegan, Amy: “How it Effects Family Behavioral Health”, **Center for Child and Family Policy**, 2015, ss.17-20.
- Folke, Fredrik, Thomas Parling ve Lennart Melin: “Acceptance and Commitment Therapy for Depression: A Preliminary Randomized Clinical Trial for Unemployed on Long-Term Sick Leave”, **Cognitive and Behavioral Practice**, C. XIX, 2012, ss. 583-595.
- Freyer, Hans: **Sosyolojiye Giriş**, Çev. Nermin Abadan, 3. bs. Ankara, Sevinç Matbbası, 1967.
- Gass, Gertrude Z., C. William Nichols, Jr ve Aaron L. Rutlege: “Family Problems in Upgrading the Hardcore”, **The Family Coordinator**, C. XVIII, S: 2, 1969, ss. 99-106.

- Gauthier, Anne H: “Family Policies in Industrialized Countries: Is There Convergence”, **Population** C. LVII, S: 3, 2002, SS. 447-474.
- Gayatri, Maria, Dian Kristiani Irawaty: “Family Resilience during COVID-19 Pandemic: A Literature Review”, **The Family Journal**, C. XXX, S: 2, 2022, ss.132-138.
- Gazioğlu, İşmen: **Evlilik Okulu: Evlilikte Kişilerarası İlişkiler ve İletişim Becerileri**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2015.
- Gedikkaya, Fatmagül: “Türkiye’de Aile Politikaları: 2003-2018 Dönemi Üzerine Analiz”, (Gazi Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara, 2018.
- Gereklioğlu, Çiğdem, İbrahim Başhan, Ersin Akpınar: “Erkek Cinsel İşlev Bozukluklarında Aile Hekimliği Yaklaşımı”, **Marmara Medical Journal**, C. XXIII, S: 2, 2010, ss. 308-315.
- Giddens, Anthony: **Sosyoloji**, 5. bs, İstanbul: Kırmızı Yayınları, 2013.
- Girgin, Büşra ve Bulat Aytek- Şık: “Çatalca’da Yaşayan Evli Bireylerin Bağlanma Stilleri, Romantik Kıskançlık Düzeyleri ve Evlilik Doyumları Arasındaki İlişki”. **Aydın Sağlık Dergisi**, C. IV, S.2, 2018, ss. 41-54.
- Gladding, Samuel T.: **Family Therapy: History, Theory, and Practice**, New Jersey, Merrill, 1995.
- Gladding, Samuel T.: **Aile Terapisi, Tarihi, Kuram ve Uygulamaları**, Çev. İbrahim Keklik ve İbrahim Yıldırım, Ankara, PDR, 2018.
- Gökalp, Ziya: **Makaleler IX**, Ed. Şevket Beysanoğlu, İstanbul, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.
- Gökbulut Nilay, Zeynep Bal ve Tuba Uçar: “COVID-19 Salgınının Kadınlarda Eş Uyumu ve Cinsel Yaşam Kalitesine Etkisi”, **Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi Tıp Dergisi**, C.LIV, S:3, 2022, s. 447-454.
- Gökçe, Birsen: “Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme”, **Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, C.VIII, S:1-2, 1976, ss. 46-67.
- Gökçen, Ahmet: “Aile Türleri ve Başlıca Aile Sınıflandırmaları”, **Sistemik Aile Sosyolojisi**, 4. bs, Ed. Mustafa Aydın, Ankara, Çizgi Kitapevi, 2016, ss.81-99.

- Gökkaya, Sema C. ve Serap Nazlı: “Gelişimsel Odaklı Aile Danışmanlığı Süreci: Olgu Sunumu”, **Aile Psikolojik Danışmanlığı Dergisi**, C.II, S:1, 2019, ss.29-52.
- Görgün-Baran, Aylin: “Türkiye’de Aile İçi İletişim ve İlişkiler Üzerine Bir Model Denemesi”, **Türkiyat Araştırmaları**, S: 1, 2004, ss. 31-42.
- Gül, Gülbahar: “Aile ve Evlilik Kurumu” **Evlilik Okulu**, Ed. Haluk Yavuzer, İstanbul, Remzi Kitabevi, , 2004, ss.9-19.
- Günindi, Yunus ve Songül Yaşa Giren: “Aile Kavramının Değişim Süreci ve Okul Öncesi Dönemde Ailenin Önemi”, **Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi**, S:31, 2011, ss. 346-61.
- Gürsoy, Elif, Nimet S. Gençalp: “Cinsel Sağlık Eğitiminin Önemi” **Aile ve Toplum Dergisi**, C. VI, S: 23, 2010, ss. 29-34.
- Haghighi, Seyed Esmail Mousavi: “Effectiveness of Acceptance and Commitment Therapy and Integrated Behavioral Couples Therapy on Intimacy And Family Functioning in Divorce-Seeking Couples”, **Journal of Research & Health**, C. XII, S: 3, 2022, ss.167-176.
- Hallaç Saliha ve Fatma Öz: “Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar**, C.VI, S:2, 2014, ss. 142-53.
- Haçerlioğlu, Orhan: “Aile”, **Felsefe Ansiklopedisi**, İstanbul, Remzi Kitabevi, 1976, ss.34.
- Hawkins, Alan J., Brian J. Willoughby: “Reasons for Divorce and Openness to Marital Reconciliation”, **Journal of Divorce & Remarriage**, C. LIII, S: 6, 2012, ss. 453-463.
- Ibodova, Gulimehr: “The Importance of the Family Therapy, **Academic Research in Educational Sciences**, C. III, S: 1, 2022, ss. 9772-9776.
- İbni Sina: “Aile Yazıları III”, **Aile Siyasetine Dair Risale**, Çev. Vecdi Akyüz, Ankara, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını, 1992, ss. 172-181.
- İçağasıoğlu-Çoban, Arzu ve Cengiz Özbesler: “Türkiye’de Aileye Yönelik Sosyal Politika ve Hizmetler”, **Aile ve Toplum**, C.V, S:18, 2009, ss.31-42.
- İmamoğlu, Abdülvahid ve Yılmaz Çelik: “Evlilik Hayatında Kıskançlık - Dindarlık Tepkisine Psikolojik Yaklaşım”, **Dini Araştırmalar**, C.XII, S:35, 2009, ss. 77-129.

- Jeffrey Hill, E., Yang, C., Hawkins, A. J., ve Ferris, M. “A Cross-Cultural Test of the Work-Family Interface in 48 Countries”, **Journal of Marriage and Family**, C. LXVI, S. 5, 2004, ss. 1300-1316.
- Jensen, Peter ve Nina Smith : “Unemployment and Marital Dissolution”, **Journal of Population Economics Volume**, C. III, 1990, ss. 215- 229.
- Kalbfleisch, Pamela: “Communication-Based Theory Development: Building Theories for Communication Research”, **Communication Theory**, C. XXII, S: 1, 2002, ss. 5-7.
- Kalkan, Melek: “Evlilik İlişisini Geliştirme Programının, Evlilerin Evlilik Uyum Düzeyine Etkisi”, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun, 2002.
- Kaplan, Sena, Halime Abay, Esra Bükecik, Sevil Şahin Ayten Ariöz-Düzgün, Aysun Bay-Karabulut: “Türkiye’de 2000-2018 Yılları Arasında Kadınlarda Boşanma Nedenlerine Yönelik Yapılmış Çalışmaların İncelenmesi: Sistemik Derleme”, **Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)**, C.III, S:2, 2018, ss. 821-833.
- Karahan, Ayşegül: “Boşanma Sürecinde Psikolojik Müdahaleler Üzerine Bir Derleme”, **Ayna Klinik Psikoloji Dergisi**, C.IX, S:11, 2022, ss. 88-111.
- Karataş, Ergün: “Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Politikalarındaki Dönüşüm”, (Sakarya Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2019.
- Karataş, Zeki, Fatih Kılıçarslan: “Kadına Yönelik Şiddetin Önlenmesinde Aile Terapisinin Rolü, **Niğantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C. I, S: 1, 2013, ss. 109-125.
- Kawata, Yukichika: “Does High Unemployment Rate Result in a High Divorce Rate?: A Test for Japan”, **Revista de Economia del Rosario**, S: 11/2, 2008, ss. 149-164.
- Kır, İbrahim: “Toplumsal Bir Kurum Olarak Ailenin İşlevleri”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.X, S:36, 2011, ss. 381-404.

- Kinsey, A. C., Wardell R. Pomeroy, ve Clyde E. Martin: "Sexual Behavior In The Human Male". **American Journal Of Public Health**, C.VI, S.93, ss. 894-898.
- Koçak, Zeliha ve Hatice Harmancı: "Covid-19 Pandemi Sürecinde Ailede Ruh Sağlığı", **Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S:5, 2020, ss. 183-207.
- Koray, Meryem: **Sosyal Politika**, 5. bs, Ankara, İmge Kitabevi, 2018.
- Köknel, Özcan: **İnsanı Anlamak**, İstanbul, Altın Kitaplar, 2005.
- Könezoğlu, Bilge: "Aile ve Aile'nin Korunması", (Ankara Ünvertesi, SBE,Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.
- Kuzgun, Yıldız: "Aile Danışmanlık Hizmetleri", **Türk Aile Ansiklopedisi**, Ankara, Aile Araştırma Kurumu, 1991, C.I, ss. 89-92.
- Leahy, Robert L., Dennis Tirch: "Cognitive Behavioral Therapy for Jealousy", **International Journal of Cognitive Therapy** , C. I, S: 1, 2008, ss. 18-32.
- Leiter, Michael P. ve Marie J. Durup: "Work, Home, and in-between: A Longitudinal Study of Spillover", **Applied Behavioral Science**, 1996, C. XXXII, S:1, ss. 29-47.
- Limoncelli, Katherine E, Kelvin T. Wolf ve Katarzyna Celinska : "The Role of Parental Problems in Functional Family Therapy Outcomes", **Children and Youth Services Review**, 2019, C.CVI, ss. 1-10.
- Litwak, Eugene: "Extend Kin Relations in an Industrial Democratic Society", **Social Structure and The Family: Generational Relations**, New Jersey, Prentice Hall, 1965, ss.290-323.
- Lundberg, George A., Clerance C. ve Otto N. Larsen Schrag: **Sosyoloji**, Çev. Özer Ozankaya, Ülkü Gürkan, Ankara, Altınyıldız Matbaası, 1970.
- Maciver Robert M. ve Charles H. Page: **Society**, London, Macmillan, 1961.

- Mccollum, Eric E., Sandra M. Stith: "Couples Treatment for Interpersonal Violence: A Review of Outcome Research Literature and Current Clinical Practices", **Violence and Victims**, C. XXIII, S: 2, 2008, ss.187-201.
- Megele, Claudia: "Family Therapy in Parental Conflict and Divorce", **Cultural Sociology of Divorce**, 2013.
- Millar, Jane: "Establishing Family Policy In Britain?", **Australian Institute of Family Studies, Family Matters**, S: 58, 2001, ss. 28-33.
- Mills, Elisabeth: "Family Counseling in an Industrial Job-Support Program", **Social Casework**, 1962, C.LIII, S.10, s. 587-592.
- Mutlu, Ercan: "Madde Bağımlılığında Ailenin Rolü", **Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi**, S: 5, 2015, s. 16-23.
- Nas, Şeyma: "Türkiye’de 2003-2019 Tarihleri Arası Aile Politikalarının Analizi", (İstanbul Üniversitesi SBE, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2020.
- Nazlı, Serap: **Aile Danışmanlığı**, 4. bs, Ankara, Anı, 2007.
- Nelson, Thorana: **Kısa Süreli Çözüm Odaklı Aile Terapisi**, Çev. Duygu Dölek, 1. bs, İstanbul, Apamer Psikoloji Yayınları, 2020.
- Nichols, Michael. P.: **Aile Terapisi Kavramlar ve Yöntemler**, Çev. Okan Gündüz, 1. bs, İstanbul, Kaknüs Psikoloji, 2013.
- Ogburn, Willam F.: **Social Change with Respect to Culture and Original Nature**, A Delta Book, 1966.
- Oktaylar, Hasan C.: **Sosyal Politika I (2. Sınıf 1. Yarıyıl) Açıköğretim Ders Kitabı**, Ankara, Yargı Açıköğretim, 2012.
- Onat-Kocabıyık, Oya.: "Olgubilim ve Gömülü Kuram: Bazı Özellikler Açısından Karşılaştırma", **Trakya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C.VI, S:1, 2016, ss. 55-66.
- Ortaylı, İlber: **Osmanlı Toplumunda Aile**, İstanbul, Pan Yayınları, 2001.
- Ozankaya, Özer: **Temel Toplumbilim Terimleri Sözlüğü**, 3. bs., Ankara, Savaş Yayınları, 1984.
- Öcal, Mustafa: "Türkiye’de Din Eğitimi Tarihi Literatürü", **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, C. VI, S: 12, 2002, ss. 399-430.
- Örk, Eda K. "Bağlanma Kuramı Çerçevesinde Aldatma ve Boşanma", **IBAD Sosyal Bilgiler Dergisi**, S: 10, 2021, ss. 248-263.

- Öskan, Burcu: “Aile İçi Şiddet Nedeni İle Kadın Sığınma Evine Başvuran Kadınlarda Cinsel Fonksiyonun Değerlendirilmesi”, (Marmara Üniversitesi, SBF, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019.
- Özabacı, Nilüfer, Erkan Zülal: **Aile Danışmanlığı Kuram ve Uygulamalara Genel Bakış**, 4. bs, Ankara, Pegem Akademi, 2019.
- Özabacı, Nilüfer: “Boşanmış Kadınların Umutsuzluk Düzeyleri Ve Sosyal Destek Alma Durumları”, **International Journal of Human Science**, C. XII, S: 1, 2015, ss. 456-479.
- Özbay, Ferhunde: **Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus**, 2. bs., İstanbul, İletişim Yayınları, 1998.
- Özbek, Cennet C.: “Evli Bireylerde Eş Değerlendirme, Evlilik Uyumu, Evlilik Doyumu ve Cinsel Doyum Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi”, (Yakın Doğu Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Lefkoşa, 2018.
- Özden, Salih: “Boşanma Sebepleri Bakımından Aile İçi Şiddet”, (Marmara Üniversitesi, SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.
- Özgüven, İbrahim E.: **Ailede İletişim ve Yaşam**, Ankara, PDRM Yayınevi, 2001.
- Özgüven, İbrahim E.: **Evlilik ve Aile Terapisi**, Ankara, PDRM Yayınları, 2000.
- Özügür, Metin: “Sosyal Politikanın Dönüşümü ya da Sınıfın Suretten Kopuşu”, **Mülkiye Dergisi**, C.XXVII, S:39, 2014, s. 59-74.
- Parsons, Talcott: “The Social Structure of The Family”, **The Family: Its Function and Destiny**, Ed. Ruth Nanda Anshen, Newyork, 1955, ss.173-201.
- Pişkin, Elif: “Avrupa Birliği’nin Aile Politikaları: Aday Ülke Türkiye ve Örnek Üye Ülkeler Karşılaştırması”, (İstanbul Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2017.
- Polat, Oğuz: “Şiddet”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.XXII, S:1, 2017, ss. 15-34.

- Pollak, Otto: "The Broken Family", **Social Work and Social Problems**, Newyork, National Association of Social Workers, 1964, ss.726-729.
- Poyrazlı Senel, Ahmet Can: "Çevrim içi Psikolojik Danışma: Etik Kuralları, COVID-19 Süreci, Öneriler", **Okul Psikolojik Danışmanlığı Dergisi**, C. III, S: 1, 2020, s. 59-83.
- Rege, Mari, Kjetil Telle, Mark Votruba: "Plant Closure and Marital Dissolution", September 2007 Statistics Norway, Discussion Papers No. 514.
- Rimmerman, Arie: **Family Policy and Disability**, Israel, University of Haifa, 2015.
- Robila, Mihaela: "Family Policies Across the Globe: Development, Implementation, and Assessment", **Handbook of Family Policies Across the Globe**, Ed. Mihaela Robila, New York, 2014, ss.3-11.
- Rusman, Farid: "Interpersonal Relationship and Communication between Husband and Wife: A case Study in Batu City", *Advances in Social Science*, **Education and Humanities Research**, C. 346, S: 6, 2019, ss.202-205.
- Sağlam Mehmet, Rukiye Aylaz: "Çeşitli Değişkenler Açısından Boşanmış Bireylerin Özellikleri", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. X, S: 51, 2017, s. 534-590.
- Sahebi, Bahareh: "Clinical Supervision of Couple and Family Therapy during COVID-19", **Wiley Public Health Emergency Collection**, C. LIX, S: 3, 2020, ss. 989-996.
- Sandalcılar, Ali Rıza: "İşsizlik Boşanmayı Etkiliyor mu? Bölgesel Panel Nedensellik", **Ege Akademik Bakış**, C.XII, S: 2, 2012, ss. 225-238.
- Sarı Canan, Havva Karadeniz: "İnternet Bağımlılığının Aile İçi İlişkilere Etkisi", **STED**, C. XXVIII, S: 4, 2019, ss. 294-298.
- Sarpdağ, Mustafa: "Çocuk Suçluluğunun Nedenleri", **Çağın Polisi Dergisi**, S: 36, 2004, ss.-.
- Sarpkaya-Akgül, Olcay: "Boşanmış Kadınlarda Toplumsal Baskıya Direnme Stratejileri: Van Örneği", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C.VI, S:26, 2013, ss. 30-52.

- Satcher, David: The Surgeon General's Call to Action to Promote Sexual Health and Responsible Sexual Behavior", **American Journal of Health Education**, C.VI, S.32, 2002, ss.356-368.
- Satir, Virginia: "Conjoint Family Therapy", **Science and Behavior Books**, California, 1967.
- Satir, Virginia: **Temel Aile Terapisi**, Çev. Selim Yeniçeri, İstanbul, Beyaz Kitabevi, 2017.
- Schliebner T. Connie, John J. Peregoy: "Unemployment Effects on the Family and the Child: Interventions for Counselors", **Journal of Counseling and Development : JCD**; C. LXXII, S: 4, 1994, ss. 368-372.
- Schumm, Walter R., Benjamin Silliman, D. Bruce Bell: "Perceived Premarital Counseling Outcomes Among Recently Married Army Personnel", **Journal of Sex & Marital Therapy**, C. XXVI, S: 2, 2000, ss. 177-186.
- Segrin, Chris, Jeanne Flora: **Family Communication**, Ed. Jennings Bryant ve Dolf Zillman, 2. bs, Routledge, London, 2011.
- Selman, Adnan: "Aile-Din İlişkisi ve Aile İçi Roller", **Akademia Doğa ve İnsan Bilimleri Dergisi**, C. IV, S:1, 2018, ss. 13-20.
- Sezal, İhsan: **Sosyal Bilimlerde Temel Kavramlar**, Ankara, Birlik Yayınları, 1981.
- Shirley L. Zimmerman: **Family Policy Constructed Solutions to Family Problems**, ABD, Sage Publications, 2001.
- Simonic, Barbara: "Attachment Perspective on Marital Dissolution and Relational Family Therapy", **Journal of Divorce & Remarriage**, C. LVIII, S.3, 2017, ss.161-174.
- Stanley Scott M.: "Making a Case for Premarital Education", **Family Relations**, C. L, S: 3, 2001, ss. 272-280.
- Ström, Sara: "Unemployment and Families: A Review of Research", **Social Service Review**, C. LXXVII, S: 3, 2003, ss. 399-430.
- Sunal, Onur: "Sosyal Politika: Sosyal Adalet Açısından Kuramsal Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C. LXI, S:3, 2011, ss. 283-305.

- Susan,Field,
Bramwell Ross: “An Investigation into the Relationship between Caring Responsibilities and the Levels of Perceived Pressure Reported by Female Employees”, **Occupational and Organizational Psychology**, C. LXXI, S: 2, 1998, ss. 165-170.
- Şahin, Sultan ve
Neriman Aral : “Aile İçi İletişim”, **Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi**, C. I, S: 3, 2012, ss. 55-66.
- Şahinkaya,
Rezan: **Psiko-Sosyal Yönleriyle Aile**, Ankara, Kardeş Basımevi, 1975.
- Takahaski,
Mutsuko: The Issues of Gender in Contemporary Japanese Working Life: A Japanese Vicious Circle, **Feminist Issues**, C.XIV, S.2, 1994, ss. 37-55.
- Talas, Cahit: **Sosyal Politikaya Giriş ve Tarihsel Gelişim**, 3. bs, Ankara: Sevinç Matbbası, 1967.
- Talas, Cahit: **Toplumsal Politika**, 5. bs, Ankara, İmge Kitabevi, 1997.
- Tekin-Epik,
Meryem Özal -
Çiçek ve Selin
Altay: “Bir Sosyal Politika Aracı Olarak Tarihsel Süreçte Ailenin Değişen/Değişmeyen Roller”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C. XVII, S: 38, 2017, ss.35-52.
- Tezcan,
Mahmut: “Boş Zamanlar Sosyoloji Değerlendirilmesi Sorunun Sosyolojik ve Eğitimsel Yönleri”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**, C. XI, S: 1, 2019, s. 165-179.
- Tokol, Aysel: **Uluslararası Sosyal Politika**, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1995.
- Tor, Hatice: “Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-sosyal Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma”, (İstanbul Üniversitesi SBE, Doktora Tezi), İstanbul, 1993.
- Torlak, Ömer ve
Şuayıp Özdemir: **Aile Yaşam Döngüsü ve Tüketim**, İstanbul, Sekam, 2015.
- Tortamış,
Melisa: “Evli Bireylerde Romantik Kıskançlık Düzeyi ve Aldatma Eğiliminin Şema Terapi Modeli Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, (Hacettepe Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2014.

- Turgut, Faruk: “Türk Siyasetinde Son Dönem Aile Politikaları”, **Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, S:35, 2016, ss. 411-426.
- T.C. Resmi Gazete **Aile Danışmanlığı Yönetmeliği**, 28401, 4 Nisan 2012.
- Uçar, Onur: “İzmir Aile Mahkemelerinde Boşanma Davası Görülen Kadınların Eş Şiddetine Maruz Kalma Durumu”, (Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İzmir, 2011.
- Uğur, Sinem Burcu: “Günümüzde Kadının Boşanma Deneyimleri: Akademisyen Kadınlar Üzerine Bir Araştırma”, **Mediterranean Journal of Humanities**, C. IV, S: 2, 2014, ss. 293-324.
- Ulutaş-Ünlütürk, Çağla: “İş ve Aile Yaşamını Uzlaştırma Politikaları: Türkiye’de Yeni Politika Arayışları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, C.LXX, S:3, 2015, ss. 723-750.
- Ünal, Gülseren: “Aile İçi Şiddet”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, C.VIII, S:8, 2005, ss.-.
- Üstündağ, Alev: “Yapısal Aile Danışmanlığı ve Bir Olgu Örneği”, **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, S:13, 2014, ss. 113-126.
- Whitchurch Gail G., Fran C. Dickson: “Family Communication”, **Handbook of Marriage and the Family**, Ed. Marvin Susman, Newyork, 1999, ss.687-704.
- Williams Lee M, Lisa A. Riley ve David T. Van Dyke: “An empirical approach to designing marriage preparation programs”, **The American Journal of Family Therapy**, C. XXVII, S: 3, 1999, ss. 271-283.
- Winch, Robert F.: **The Modern Family**, Holt Rinehart and Winston, 1965.
- Yaşar, Öznur ve Nihal Dağdelen: “Korunmaya Muhtaç Çocukların Yetiştirilmesinde Çocuk Yurtlarından Çocuk Evlerine Geçişin, Çocukların Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Gelişimlerine Etkisi Üzerine Bir Çalışma: Isparta Örneği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, S:18, 2013, s. 199-221.
- Yavuzer, Haluk: “Aile İlişkileri ve Çocuk” **Evlilik Okulu**, Ed. Haluk Yavuzer , İstanbul, Remzi Kitabevi, , 2004, ss. 119-127.

Yıldırım, Ergün: “Aile ve Evlilik Türleri”, **Aile Sosyolojisi**, 8. bs., Ed. Kadir Canatan, Ergün Yıldırım, İstanbul, Açılım Kitap, 2019, s. 65-83.

Yıldırım,
Neşide: “Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri”, **Bilig**, S:28, 2004, s. 59-81.

Yıldız, Nadire
Gülçin ve
Fahrünnisa
Erdem “Covid-19 Salgın Sürecinde İlişkilerinde Sorun Yaşayan Çiftlere Yönelik Duygu Odaklı Aile Danışmanlığı” **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.XIX, S.39, 2020, ss.1360-1383.

Yolcuoğlu,
İsmet Galip: **Bireylerle, Ailelerle, Gruplarla ve Toplumla Sosyal Hizmet**, İstanbul, Nar Yayın Evi, 2014.

Zastrow,
Charles ve
Anastasia Kirst-
Ashman: **İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II : Yetişkinlik - Yaşlılık**, Ed. Erdem Türközü, Çev. Abdurrahman Aydın, Ankara, Nika Yayınevi, 2015.

İTERNET KAYNAKÇASI

- AK Parti: “AK Parti 2007 Genel Seçimleri Seçim Beyannamesi”, 2007 nd., (Çevrimiçi) <http://m.akparti.org.tr/site/dosya/59647>, 1 Şubat 2021.
- Bacp: “,Training to Become a Counsellor or Psychotherapist” nd., (Çevrimiçi) <https://www.bacp.co.u>, 22 Mart 2023.
- BİANET: “Erdoğan: Başbakan Olarak Talebim "En Az Üç Çocuk" 6 Nisan 2008, (Çevrimiçi) 2023<https://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/106151-erdogan-basbakan-olarak-talebim-en-az-uc-cocuk>, 1 Şubat 2021.
- British Columbia: “Free or Low Cost Counselling, nd., (Çevrimiçi) <https://www2.gov.bc.ca/> , 22. Mart.2023.
- Brown, Louise Morales: “What is the Difference Between Family Therapy and Family Counseling?”, May 18, 2023 (Çevrimiçi) <https://www.medicalnewstoday.com/>, 10 Nisan 2023.
- CAMH: “Programs & Services”, nd., (çevrimiçi) <https://www.camh.ca/>, 22 Mart 2023.
- EMHF The European Men’s Health Forum (EMHF), nd., (Çevrimiçi) www.emhf.org/index.cfm/item_id/305, 24 Şubat 2023.
- Europsy: “National Requirements Sweden”, 25 Mart 2022 , (Çevrimiçi) <https://www.europsy.eu/> 22 Mart 2023
- Expat Focus: “What Mental Healthcare Options are Available in Sweden?”, nd., (Çevrimiçi) <https://www.expatsfocus.com/> 22 Mart 2023.
- Find a Hepline: “Free, İmmediate Crisis Counseling Support in Sweden”, nd., (Çevrimiçi) <https://findahelpline.com/se> , 22 Mart 2023.
- Google maps “Üsküdar’daki Aile Danışmanlık Merkezleri” (Çevrimiçi) <https://www.google.com/maps/search/aile+dan%C4%B1%C5%9Fmanl%C4%B1k+merkezleri>, 1 Mayıs 2022)

- Green, Jonah “Divorce Therapy: Helping Families Separate and Reorganize”, 10 Mart, <https://www.childandfamilymentalhealth.com/pdf/divorce-therapy>, 31 Nisan 2023.
- Helse Norge : “Mental Healthcare for Adults In Norway” , nd., (Çevrimiçi) <https://www.helsenorge.no/> 22 Mart 2023.
- Job Bank: “Marriage Therapist in Canada”, nd., (Çevrimiçi) <https://www.jobbank.gc.ca/>, 22 Mart 2023.
- Lavender Counselling: “Standart Fees”, nd., (çevrimiçi) <https://www.lavendercounselling.com/>, 22 Mart 2023.
- Mate, Gabor: “Tramva İyileşme ve Beyin: Toplum Öğrenme Etkinliği, Dr. Gabor Mate ile Söyleşi”, Dönüşüm Yoga Yolu, (Çevrimiçi), <https://www.youtube.com>, 10 Şubat 2023.
- MEB “Aile Eğitimi Kurs Programı”, 3 Ağustos 2021, (Çevrimiçi) <https://aileegitimi.meb.gov.tr/>, 27Mart 2023.
- National Careers: “Counsellor”, nd., (Çevrimiçi) <https://nationalcareers.service.gov.uk/>, 20 Mart 2023.
- NHS: “Counselling”, nd., (Çevrimiçi) <https://www.nhs.uk/>, 20 Mart 2023
- Online Counseling Programs: “How to Become a Marriage and Family Therapist”, nd., (Çevrimiçi) <https://onlinecounselingprograms.com/> 20 Mart 2023.
- Radikal: "Erdoğan: Sezaryene Karşıyım, Kürtaj Cinayettir", 25 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) <http://www.radikal.com.tr/politika/erdogan-sezaryene-karsiyim-kurtaj-cinayettir-1089120/>, 1 Şubat 2021.
- Regjeringen: Norwegian Ministry Of Health And Care Services, Mental Health Services in Norway, 2008, (Çevrimiçi) <https://www.regjeringen.no/> 22 Mart 2023.
- Resmi Gazete: 25 Şubat 2009 Çarşamba, 27152 sayılı (Çevrimiçi) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/02/20090225-4.htm>, 3 Mart 2021.

- SAMHSA: “The Importance of Family Therapy in Substance Use Disorder Treatment”, Substance Abuse and Mental Health Services Administration, 2016, (Çevrimiçi) https://store.samhsa.gov/sites/default/files/SAMHSA_Digital_Download/pep20-02-02-016.pdf, 7 Mart 2023.
- Smith, Kathleen: “How to Find Affordable Therapy”, 1 Şubat 2022 (Çevrimiçi), <https://www.psycom.net/>, 20 Mart 2023
- STUDEE: “Best Countries to Do Study Counseling”, nd., (Çevrimiçi), <https://studee.com/subjects/counseling/>, 3 Mart 2021.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı: “E-Devlet Üzerinden 7.932 Kişi Aile Danışmanlığı Hizmeti İçin Başvurdu” 25 Şubat 2022 (Çevrimiçi) <https://www.aile.gov.tr/>, 30 Mayıs 2023.
- The European Men’s Health Forum (EMHF): 2005 (Çevrimiçi) www.emhf.org/index.cfm/item_id/305, 24 Şubat 2023.
- TÜİK: “2022 Evlenme ve Boşanma İstatistikleri”, 24 Şubat 2023, (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/>, 1 Mart 2023
- TÜİK: (Çevrimiçi) <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=-Evlenme-ve-Bosanma-Istatistikleri-2021-45568>, 2 Şubat 2022.
- Türk Dil Kurumu: “Politika”, (Çevrimiçi) <https://sozluk.gov.tr/>, 15 Ekim 2020.
- World Health Organization: World Report on Violence and Health. Geneva, WHO, 2002. http://www5.who.int/violence_injury_prevention/download.cfm?id=0000, 20 Mayıs 2022.

ÖZ GEÇMİŞ

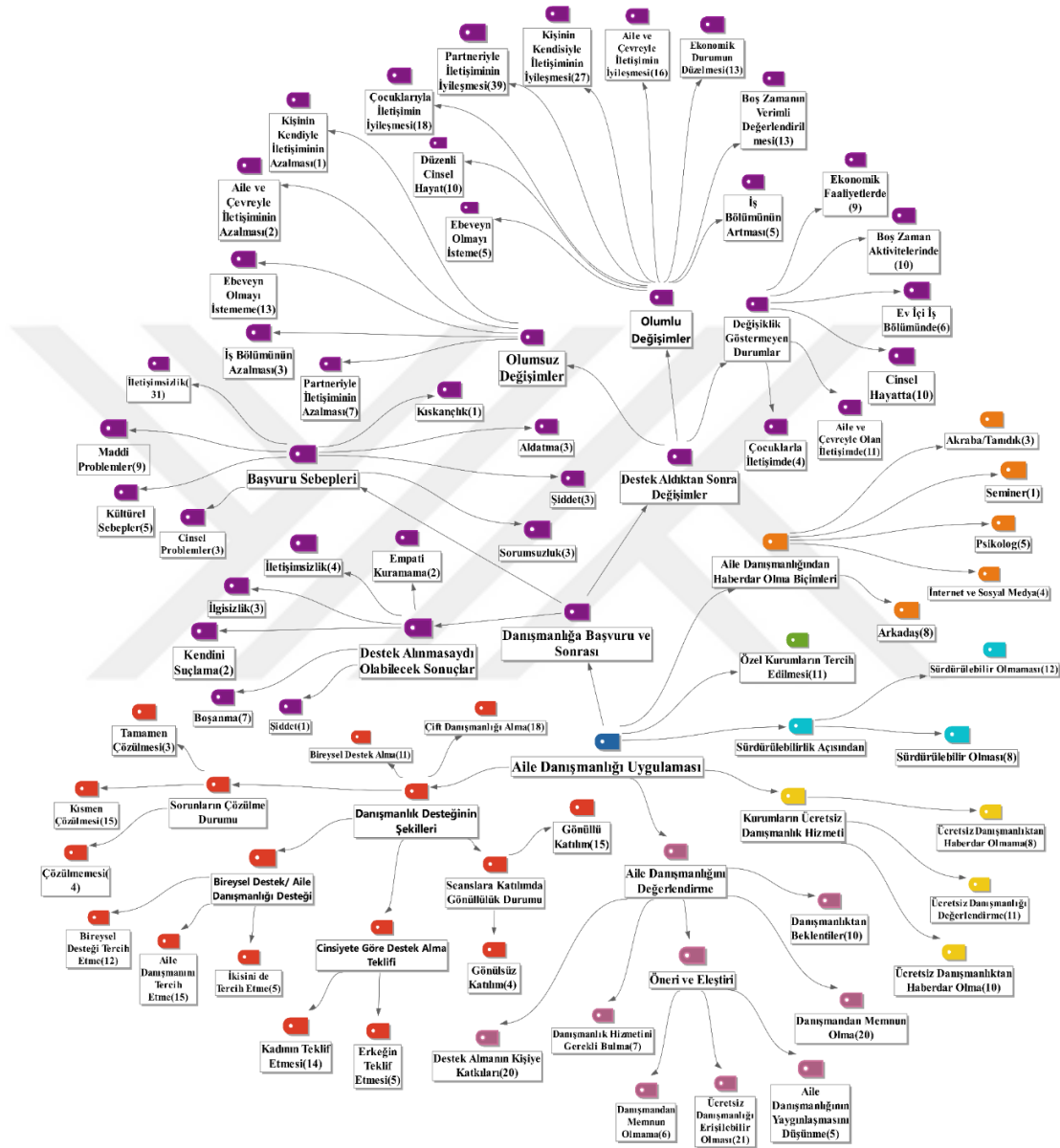
2006 yılında Bayburt İHL'den mezun olmuş aynı yıl başladığı ilahiyat eğitimini 2010 yılında Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun olarak tamamlamıştır. 2015 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim dalı İslam Hukuku bilim dalı yüksek lisans eğitimini tamamlamıştır. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl Üsküdar Üniversitesi aile danışmanlığı sertifika eğitimini tamamlayarak “aile danışmanı” ünvanı almıştır. 2018 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri alanında doktora programına başlamıştır. İleri derecede İngilizce ve Arapça bilmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.

Ekler

Ek 1: Aile Danışmanlık Uygulaması Teması İncelemesi

Kod Sistemi	K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7	K8	K9	K10	K11	K12	K13	K14	E1	E2	E3	E4	E5	TOPLAM
▼ Aile Danışmanlığı Uygulaması																				0
▼ Sürdürülebilirlik Açısından																				0
Sürdürülebilir Olması			1	1			1				1			1	1			1	1	8
Sürdürülebilir Olmaması	2				1	1	1		2	1							1		2	12
Özel Kurumların Tercih Edilmesi		1	1				1			1	1	1		1			1	1	1	11
▼ Kurumların Ücretsiz Danışmanlık Hizmeti																				0
Ücretsiz Danışmanlıktan Haberdar Olma				1			1	1	1	2			1	1				1	1	10
Ücretsiz Danışmanlıktan Haberdar Olmama	1		1		1		1				1				1	1			1	8
Ücretsiz Danışmanlığı Değerlendirme		1				1		1		1		2	1		1			2	1	11
▼ Aile Danışmanlığından Haberdar Olma Biçimleri																				0
Arkadaş		1		1					1			2		1	1	1				8
Psikolog	1		1				1										1		1	5
İnternet ve Sosyal Medya					1		1	1	1				1							4
Akraba/Tanıdık		1			1													1		3
Seminer									1											1
▼ Aile Danışmanlığını Değerlendirme																				0
Danışmandan Memnun Olma	2		2	1			1	3	1	2			1	1	2	1		1	1	20
Danışmanlıktan Beklentiler		2	1				1			1					1			1	1	10
Destek Alınan Kişiyi Katkıları	3	1	1				1	1	2	2	2	1		1	1	1		1	2	20
Danışmanlık Hizmetini Gerekli Bulma	2										1	1	1		1		1	1	1	7
Öneri ve Eleştiri	3		2	2	3	3	1	1	1	1	5	1	1	2	1	1	1	1	2	32
▼ Danışmanlık Destek Şekilleri																				0
Bireysel Destek Alma	1	1	1	1			1		1		1	1		1		1			1	11
Çift Danışmanlık Alma	2		1		1	1		1	1	1	1	1		2	1	1	1	1	2	18
▼ Seanslara Katılım da Gönüllülük Durumu																				0
Gönüllü Katılım	2				1	1	1	2	1	2				1	1		1	1	1	15
Gönülsüz Katılım			1									1	1			1				4
▼ Cinsiyete Göre Destek Alma Teklifi																				0
Kadının Teklif Etmesi	1	1		1	1		1	1	1	1		1	1	1	1			1	1	14
Erkeğin Teklif Etmesi			1							2						1	1			5
▼ Sorunların Çözülme Durumu																				0
Tamamen Çözülmesi													2				1			3
Kısmen Çözülmesi	2		1	1	1			2		3		1	1			1		1	1	15
Çözülmemesi		3							2	3		2			4					14
▼ Bireysel Destek/ Aile Danışmanlığı Desteği																				0
Bireysel Desteği Tercih Etme	2	1				1		2			1	2					1		2	12
Aile Danışmanlığı Tercih Etme	1	4	1		1	1	2	1					1	1				1	1	15
İkisini de Tercih Etme			1				1		1						1	1				5
▼ Danışmanlığa Başvuru ve Sonrası																				0
Başvuru Sebepleri																				0
İletişimsizlik		5	1	1		2		2	3	1	4	3	1	2	2	1	1	1	1	31
Maddi Problemler	1		3			1		1			1			2						9
Kültürel Sebepler	1								1		2					1				5
Cinsel Problemler			1						1		1									3
Sorumsuzluk											3									3
Şiddet		1								1				1						3
Aldatma											3									3
Kıskançlık					1															1
Destek Alınması Olabilecek Sonuçlar																				0
Boşanma				1	1	1		1					1	1				1		7
İletişimsizlik									1						1			1	1	4
İlgisizlik	1								1										1	3
Kendini Suçlama											2									2
Em pati Kuramama							1			1										2
Şiddet			1																	1
▼ Destek Aldıktan Sonra Değişimler																				0
Olumlu Değişimler	8	2	13	13	3	7	4	7	8	5	11	18	12	4	8	3	4	10	6	146
Olumsuz Değişimler	1		1				2	2	4	3	3	1		1	4	1		2	1	26
Değişiklik Göstermeyen Durumlar	2	1					2	2	2	2	4	2	2	1	6	3	6	5	3	50
Σ TOPLAM	34	30	35	27	18	25	21	33	38	35	47	45	27	34	33	25	23	36	33	600

EK 2: Aile Danışmanlığı Uygulaması Etkileri Temasına Ait Hiyerarşik Kod

EK 3: Kod Bulutu

EK 4: Etik Kurul İzin Belgesi

Tarih ve Sayı: 02.07.2021-290706

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu
Başkanlığı

Sayı :E-35980450-663.05-290706
Konu :Şeyda KARAKAYA

Sayın Şeyda KARAKAYA

İlgi : 25.05.2021 tarihli, 214880 sayılı yazı

Sorumlu araştırmacılığını üstlendiğiniz 2021/126 dosya numaralı "Önleyici Sosyal Politikalar Bağlamında Aile Danışmanlığı Uygulamalarının Etkinliği: Türkiye Örneği" başlıklı çalışma, Kurulumuzun 07.06.2021 tarih ve 06 sayılı toplantısında görüşülerek etik yönden uygun bulunmuş olup, karar ekte sunulmuştur.

Bilgilerinizi rica ederim.

Prof. Dr. N. Tolga SARUÇ
Başkan

Ek:Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu :BSD2DND083 Pin Kodu :11352
İstanbul Üniversitesi Merkez Kampüsü
34452 Beyazıt/Fatih-İstanbul
Tel : 0212 440 20 89 Faks : 0212 440 20 88
e-posta : sosyalbilimleretikkurul@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbul.edu.tr
Kep Adresi: istanbuluniversitesi@ku01.kep.tr

Belge Takip Adresi : <https://www.turkiye.gov.tr/istanbul-universitesi-ebys>

Bilgi için : Süleyman ARIK
Dahili : 10689

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Tarih ve Sayı: 25.06.2021-260871

İlgili makama,
İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Doktora Öğrencisi **Şeyda KARAKAYA** "Önleyici Sosyal Politikalar Bağlamında Aile Danışmanlığı Uygulamalarının Etkinliği: Türkiye Örneği" başlıklı, **2021/126** dosya numaralı 25.05.2021 tarih ve **214880** sayılı başvurusu ile İ.Ü. Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'na başvurmuştur. 07.06.2021 tarihinde gerçekleştirilen inceleme sonucunda, adı geçen çalışmada etik açıdan bir sorun olmadığına oybirliği ile karar verilmiştir. Gereğini bilgilerinize saygılarımızla sunarız.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile İlişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Naci Tolga SARUÇ (Başkan)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Çiğdem Bürke TUNALI (Başkan Yardımcısı)	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Eray YURTSEVEN (Başkan Yardımcısı)	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Aydın TOPALOĞLU	İlahiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Yasemin İŞIKTAÇ	Hukuk Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selahattin KARABINAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Seyhan NİŞEL	İşletme Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mustafa Hamdi SAYAR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Selim YAZICI	Siyasal Bilgiler Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Rasim İker GÖKBULUT	Ulaştırma ve Lojistik Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Enes KABAKCI	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Haluk ZÜLFİKAR	İktisat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Özlem SERTEL BERK	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Şerife Sema KARAKELLE	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Göklem TEKDEMİR YURTDAS	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Bengi PRIM DÜŞGÖR	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Elif YAVUZ SEVER	Edebiyat Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Güven GÜNVER	İstanbul Tıp Fakültesi	E ☒ H ☒	☒ Onay ☒ Katılmadı ☒ Ret ☒ M.Katılmadı	

EK 5: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Şeyda Karakaya tarafından yürütülen Doc. Dr. Başak Işıl Alpar danışmanlığında yapılan “Sosyal Politikalar Bağlamında Aile Danışmanlığı Uygulamalarının Etkinliği: Türkiye Örneği” başlıklı doktora tezi araştırmasına davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı aile danışmanlık uygulamasının etkinliğidir. Araştırmada sizden tahminen 30 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda tahminen 19 kişi katılacaktır. ¹ Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Araştırma kapsamında herhangi bir kayıt cihazı kullanılmayacaktır. Mülakat anında yazılmak suretiyle görüşme kayıt altına alınacaktır. Yazılı kayıtlar 2 yıl yani 24 ay araştırmacının bilgisayarında şifrelenerek saklanacaktır. Sonrasında geri döndürülemez şekilde yok edilecektir. İletişim bilgileriniz ise sadece iznimize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için “ortak katılımcı havuzuna” aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya **** e-posta adresi ve **** numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının ²:

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası: İletişim Bilgileri: e-posta:

Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için “ortak araştırma havuzuna” aktarılmasını; ☐ kabul ediyorum ☐ kabul etmiyorum
(lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

Şahidin:³

Adı-

Soyadı:.....

.....

İmzası:

Ek 6: Yarı Yapılandırılmış Mülakat Soruları

AİLE DANIŞMANLIĞI “ÜSKÜDAR ÖRNEĞİ” MÜLAKAT SORULARI

DEMOGRAFİK BİLGİLER,

1. Kaç doğumlusunuz?
2. Eşiniz kaç doğumlu?
3. Eğitim durumunuz?
4. Eşinizin eğitim durumu nedir?
5. Gelir sağlayıcı bir işte çalışıyor musunuz? Mesleğiniz nedir?
6. Eşinizin aylık geliri nedir? Eşinizin mesleği nedir?
7. Kaç yıldır evlisiniz?
8. Kaç çocuğunuz var? Kaç yaşındalar?
9. Ailenizin aylık geliri ne kadar?
10. Eşinizle nasıl evlendiniz?
11. Evlilik öncesi tanışma ve hazırlık süreciniz ne kadar sürdü?

AİLE DANIŞMANLIĞI İLE İLGİLİ SORULAR

1. Aile danışmanlık uygulamasından nasıl haberdar oldunuz?
2. Evliliğinizde yaşadığınız problemler evliliğinizin kaçınıcı yılında başladı aile danışmanına evliliğinizin kaçınıcı yılında başvurdunuz?
3. Aile danışmanlık hizmetine hangi probleminiz için başvurdunuz?
4. Aile danışmanının aile hayatınıza ne gibi katkıları oldu?
5. Aile danışmanına gitmeseydiniz aile hayatınız nasıl ilerlerdi?
6. Aile danışmanlık hizmeti ekonomik faaliyetlerinizi nasıl etkiledi?
7. Aile danışmanlık hizmeti iş-yaşam dengenize katkıları nelerdi?
8. Aile danışmanlık desteği sonrasında problem çözülmediyse ve boşanma gerçekleştiyse aile danışmanlık desteği, boşanma sürecine nasıl katkıları sağladı?
9. Son beş yılda işsiz kaldınız mı? Kaldıysanız bu döneme aile danışmanlık uygulamalarının bir etkisi oldu mu?
10. Covid-19 salgın süreci ve önlemleri aile hayatınızdaki etkilerine Aile danışmanlık hizmetinin katkıları neler oldu?
11. Aile danışmanınızı nasıl buldunuz?
12. Aile danışmanlığı hizmetleri hakkında ne düşünüyorsunuz?

